

בנין יעקב

סוכות

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעודר הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

ענינו של יום

כי רוצה ה' בעמו - השמחה בחג הסוכות על שאנו רצויים לפני הקב"ה ועל שנתבסס כבודו יתברך בעולם.....ג
תוכו רצוף אהבה - ראשית העבודה הוא ע"י היראה ובחג הסוכות זוכים לשלמות העבודה באהבה.....יד

סוכה

בסוכות הושבתי את בני ישראל - השמחה בחג הסוכות על שבעת הזאת זכינו בשנית לענני הכבוד.....כו
ענני הכבוד - הטעם שקבעו זכר רק לענני הכבוד ולא לבאר והמן.....לח
תבא ינה בהיכל מלך - קדושת הסוכה וקדושת האיש הישראלי וקדושת האיש הישראלי היושב בסוכה.....מז
וישמחו כל חוסי בך - הישיבה בסוכה מורה על הבטחון והאמונה בהש"ת שמביא לידי שמחה.....נט
דירת עראי - מן הסוכה אנו למדים לעשות את הגשמיות עראי והרוחניות קבע.....עב

ארבעת המינים

ובנענועי אותם - בנשילת הלולב והנענועים זוכה לדבקות עצומה בהבורא יתברך שמו.....פז
ויעשו כולם אגודה אחת - בחג הסוכות מתאחדים כל איש ישראל באהבה ואחוה אפילו עם הפשוט שבהם.....קא

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס: 02-999-8201

או למייל: 3122131@GMAIL.COM

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים: 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש: 052-76-30-720

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול - ימים נוראים • סוכות • הנוכה • שובבי"ם • פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר • שבועות • בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

ענינו של יום

כי רוצה ה' בעמו

השמחה בחג הסוכות על שאנו רצויים לפני הקב"ה
ועל שנתבסס כבודו יתברך בעולם

בחירה אהבה ורצון - פסח שבועות וסוכות

בתפילת המועדים אומרים אנו, "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות, וקידשתנו במצותיך, וקרכתנו מלכנו לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת".

ה'שיח יצחק' (בסידור הגר"א) מפרש כי תפילה זו עולה על כל השלש רגלים וכל חלק מכוון על אחד מן המועדים הללו, וכן הוא הסדר, 'אתה בחרתנו מכל העמים' - עולה על חג הפסח, ונקרא כן על שם שבומן הזה בחר בנו הקב"ה מכל העמים והוציאנו ממצרים, ועל אף שהיינו אז בשפל המדריגה ממש 'ואת עירום ועריה', מכל מקום נטל אותנו ורוממנו להיות לו לעם סגולה.

'אהבת אותנו' - הכוונה לחג השבועות, כי בו גילה הקב"ה את אהבתו וחיבתו אלינו כאשר מסר לנו את חמדתו הגנוזה, התורה הקדושה, אשר בו הסתכל וברא עלמא. ואילו 'ורצית בנו' - עולה על חג הסוכות, שבו גילה הקב"ה כי הוא חפץ בנו ובכל מצב שנהיה בו עדיין בנים אנו לה' אלוקינו.

החילוק בין אהבה ורצון

עתה מבאר ה'שיח יצחק' כי דרגת ה'רצון' הוא למעלה הרבה מדרגת ה'אהבה', כי האהבה, למרות שאפשר למצוא אהבה שאינה תלויה בדבר, מכל מקום יש לזה שיעור וגבול, שהרי כאשר יכעים אחד את אהבו מיד תיפגם האהבה השרויה ביניהם. אבל ה'רצון' מעולה הוא מן ה'אהבה', כי אף כאשר יתמלא האוהב חמה על אהובו שחטא לפניו אך לאחר זמן כאשר ינוח מכעסו יעלה בו הרצון למחול ולהתפיים.

ויסוד זה אנו מוצאים עוד בספרים הקדושים, שביארו גם המה שבחינת 'רצון' הוא גבוה בהרבה מבחינת 'אהבה', שכן הרבה פעמים שהאהבה הוא תוצאה של איזה דבר חיצוני, כלומר, כאשר יש לאיש אחד איזה תועלת מחבירו אזי מרגיש אהבה כלפיו, אולם ברגע שתיפסק אותו התועלת תחלוף עמה גם האהבה.

מה שאין כן הדרגה של 'רצון' הוא למעלה מכל היגיון ושכל, וכפי שמבאר הרב בעל התניא (ליקוטי תורה פרשת ואתחנן) שיש דרגה של רצון שהוא למעלה מטעם ודעת, וכלשונו: "שלפעמים אדם רוצה בדבר שאפילו יבואו כל [בני] אדם ויִרְאוּ לוֹ בשכלם ותבונתם שאין לעשות כן, אף על פי כן לא יאבה ולא ישמע להם מפני עקשותו בדבר, והוא הרצון שלמעלה מן הדעת שאין הדעת פועל בו שום פעולה"^[א].

(א) וראה גם ב'שפת אמת' (שבת תשובה תרנ"ד) שביאר את החילוק בין 'אהבה' ל'רצון' וכתב בזה הלשון: כי אהבה היא מצד מעשים טובים ודביקות הצדיק כפי מעשיו. אבל רצון הוא גזירה מכח איזה טעם שרוצה כך.

גם ב'שם משמאל' ביאר בכמה מקומות את המעלה של 'רצון' שהוא הרבה יותר מבחינת 'אהבה', וכן כתב בפרשת משפטים (תרע"א): אהבה תלויה בדבר ואם ח"ו בטל הדבר בטלה אהבה, אלא הבחירה בישראל היא למעלה מן הטעם ותלויה ברצון ואין לבקש טעם לרצון.

בחג הסוכות נודע כי רוצה ה' בעמו

והנה בני ישראל בשעה שקבלו את התורה הקדושה זכו להתעלות למדרגות עליונות שאפילו מלאכי השרת אינם יכולים להשיגו, עד שהגיעו לשער החמישים של הקדושה, אך לא יצאו אלא ימים מועטים וכבר נפלו לבירא עמיקתא ונתטנפו בחטא העגל, כמו שאמר החכם מכל האדם בשיר השירים (א, יב), "עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו", ופירש שם רש"י, שבעוד שהמלך יושב אצל שולחן מסיבת חופתו כבר הבאישו ישראל את ריחם, והיינו בעוד שהשכינה הקדושה שורה על הר סיני וכבר קלקלו בעגל.

מעתה היה מקום שחלילה תיאבד לנצה אהבת השי"ת אל בניו, שהרי חטאו לפניו באופן גרוע כל כך, אך למעשה לא כן היה, ועל אף שבשעת מעשה אכן כעס הקב"ה על בני ישראל, אך כעבור זמן מה כבר נתרצה הקב"ה לבני ישראל ומחל להם, זאת לאחר שבראש חודש אלול עלה משה רבינו בפעם השלישית להר, שם התנפל לפני הקב"ה ארבעים יום וארבעים לילה, עד שליום הארבעים – יום הכפורים – התרצה אליו הקב"ה והשמיעו את מאמר 'סלחתי כדבריך', וחזרה האהבה להימצא כבראשונה.

ברם למרות שכבר ביום הכיפורים סלח ומחל הקב"ה לבני ישראל, אבל הגילוי והפרסום הגדול היה בחג הסוכות – ט"ו תשרי, כי ביום זה – כך מגלה הגאון מוילנא זי"ע – שבו ענני הכבוד לשרות על מחנה ישראל לאחר שהסתלקו בחטא העגל, כדכתיב (שמות לב, כה) "וירא משה את העם כי פרוע הוא", ודרשו חז"ל (ראה באלשיך שמות לב, כה) שנפרעו בני ישראל ונתגלו מענני הכבוד, אבל היום הזה – היום הראשון של חג הסוכות – בא העניין על תיקונו וראו כולם כי נגלה כבוד השי"ת על ישראל ופרס את ענני כבודו עליהם.

נמצא שביום זה נתגלה הרצון והחשק של השי"ת בבניו עם בני ישראל ושאין הוא מואס בהם בכל מצב שיהיה, ולכן כאשר אנו אומרים 'ורצית בנו' הרי זה מכוון כנגד חג הסוכות, כיוון שבו נתגלה כי הרצון של הקב"ה בבני ישראל הוא ללא שום גבול ומדה.

ואפשר לומר שזהו המעם מדוע ציוותה התורה על ריבוי השמחה בחג הסוכות עד שנקרא בשם 'זמן שמחתנו', כי כפי שאמרנו, ביום זה התגלה הרצון והחשק שיש להקב"ה בישראל, ואין לך שמחה גדולה מזו, על עצם הגילוי שלא ידח ממנו נדח וישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, ובכל מצב שיהיה הרי שביד האישי הישראלי לשוב ולעורר את רחמי האב על הבן, אך ישוב בתשובה ויתנחם על מעשיו הרעים ומיד מתחדשת האהבה כבתחילה וכמים הפנים לפנים.

מעשה במלך שהשיא את בתו עם עבד פשוט

אולם לעולם יש לנו לומר ביתר שאת וביתר עז, ועד כמה שבני ישראל שמחים בחג הסוכות בהקב"ה, אזי שמחתו אל הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא פי שנים, ויתבאר הדבר על פי משל למלך שהייתה לו בת יחידה מושלמת בכל מיני מדע ובכל מיני חכמה, והיתה אהובה לפניו יותר מבבת עינו, כשהגיעה אותה בת לפרקה ביקש לחפש עבודה את החתן המהולל ביותר שהיה יכול למצוא, ושוטט המלך ממדינה למדינה ולא הצליח למצוא את שאהבה נפשו, עד שהגיע למדינה אחת שם מצא איזה עבד פשוט שנשא חן וחסד לפניו ובו חשק המלך לקחתו לחתן.

משנודע הדבר ליועצי המלך ולסגל משרתיו נחרדו מאד מעצם המחשבה שמלכם הגדול והמהולל יקח את העבד הפשוט הלזה, וכי מכל באי העולם לא מצא לו איש אחר מלבד אותו עבד נקלה, באו כל משרתי המלך ויועציו לפניו וניסו להניא את המלך ממשחבתו, ואמרו כי אין זה נאה לכבוד המלך לבחור בעבד, ואין שום ספק שאותו עבד לא ידע ולא יבין בכבודה של מלכות ולא יכבד את בת המלך האצילית כפי כבודה הראוי, שהלא רחוק הוא מגינוני מלכות כרחוק מזרח ממערב.

אולם המלך התחזק בדעתו ולא אבה לשמוע אליהם מכל וכל, מה עשה, הלך בבח הזרוע והוציא את העבד מכור שבייתו, הכניסו לביתו ביותרת הכבוד, שם ערך לו שמחת נישואין באופן שאין ברומה לו, כל מיני כבוד ויקר עשה לו

מתחת חופתו עד שראו כל העמים למי הכבוד ולמי היקר ואת מי אוהב המלך יותר מכולם.

אולם לגדל הבושה ולמרבה החרפה הלך אותו חתן, ולא פחות ולא יותר, אלא ימים מועטים לאחר שנכנס לחופה חטא כנגד המלך וכתו באופן נורא מאד, לאותו מלך שהוציאו משפלות ועבדות ונתן לו את בתו יחידתו להיות לו לאשה, הבזיונות היו נוראים מאד עד כדי ביזיון וקצף, וביותר התבייש המלך מיועציו אשר כבר מתחילה בקשו להניאו מלקחת את העבד הזה לחתן, באמרם שלא יידע העבד להתנהג כראוי ולא יוכל לשמור על בת המלך, והנה עתה נתברר שאמת וצדק היה בדבריהם ואכן לא ראוי החתן לאותו איצטלא, ומה יענה להם עתה.

והנה, למרות שאליבא דאמת היה המלך צריך לקחת את החתן הזה ולשלחו מעם פניו לארבע כנפות הארץ, בכל זאת לא עשה זאת המלך, אלא המתין לו שתצטלל דעתו ויבין את גודל העוולה שעשה ויתחרט על מעשיו הנפסדים, וכאשר בא העבד לבקש ממנו מחילה התמלא עליו המלך ברחמים ומחל לו בלב שלם והכניסו שוב לביתו בכבוד ויקר, השיבו על מעמדו הראשון ועוד הוסיף לו הרבה מתנות טובות כהנה וכהנה, ואז חזר השמחה לשכון באוהל המלך עוד יותר מקודם.

והיה כאן שמחה כפולה ומכופלת, החתן שמח שהנה על אף שחטא נוראות אל המלך וכבר נתבטל האהבה הראשונית שאהב אותו המלך על שנשא את בתו, בכל זאת נוכח לראות שהמלך חפץ בו ורוצה אותו, אפילו שלפי השכל הפשוט היה צריך להשליכו, ואילו המלך שמח על שעתה כבר לא היה צריך להתבייש מיועציו וחבר משרתיו שהזהירו אותו מפני פגיעתו הרעה של אותו חתן, כי עתה יכול להראות להם כי הנה החתן שב בתשובה שלימה וכבר מבין את מעמדו החשוב, ומעתה לא ישוב לכסלה עוד ואף ידע לשמור על כבודה של מלכות כראוי וכנכון.

בחטא העגל היה נראה שצדקו מלאכי השרת בטענתם

הנמשל מובן לכל, המלך - הלא הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, העבד - הכוונה לבני ישראל שהיו עבדים שפלים בארץ לא להם ועבדום ועינום שם בחומר ובלבנים, והנה בבית גזויו של הקב"ה היתה מונחת התורה הקדושה זה תתקע"ד דורות (זבחים קמז). בה השתעשע בכל עת ועונה, ורצה הקב"ה למסרה ליצוריו שיעבדוה וישמרוה, ולאחר שסוכב הקב"ה על כל אומות העולם לעמוד על טיבם, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא בני ישראל שהיו אז עבדים בארץ לא להם, רק הם יוכלו לקיים את התורה ככל פרטותיה ודקדוקיה, וירד הקב"ה לברו, הוא ולא מלאך הוא ולא שליח, ונגף את כל ארץ מצרים באותות ובמופתים בפרעה ובכל עבדיו והוציא משם את בני ישראל ביד חזקה ובזרוע נטויה.

תיבף לאחר מכן העמיד הקב"ה חופה מפוארת בהר סיני והכניס שם את בני ישראל בברית הנישואין ומסר להם אורייתא, ובשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה וראו אותו מלאכי השרת, מיד נבהלו ובאו לפני הקב"ה בזעקה גדולה ומרה, היתכן למסור את התורה לידי בשר ודם, והלא כבר נאמר (תהלים ה, ה) "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו", והיאך תמסור את התורה לידי אנשים קרוצי חומר, הלא הם אינם יודעים מבינים בגדלות הבורא יתברך שמו ולא ידעו לשמור על התורה כראוי.

והאמת הוא, שהמלאכים כבר צעקו מענה זו הרבה שנים קודם לכן, עוד במרם בריאת העולם, אז נמלך הקב"ה עם מלאכי השרת האם לברוא את האדם, וגם אז זעקו מלאכי השרת ואמרו 'מה אנוש כי תזכרנו', ובכל זאת לא שעה הקב"ה אל טענותיהם, לא בבריאת העולם ולא במתן תורה, אלא הקב"ה ברא את העולם ויצר את האדם, ולאחר מכן נטל את בני ישראל ומסר להם את התורה הקדושה.

אולם לבסוף לא עמדו בני ישראל בנסיון, ואך ימים מעטים לאחר מתן תורה, כשעדיין עמדו רגליהם למרגלות הר סיני, והנה חטאו ישראל בחטא העגל,

מה מאד רבתה הבושה והחרפה, וכדאמרו בגמרא (שבת פח:): 'עלובה כלה מזנה בתוך חופתה', ובאותה שעה נדחו בני ישראל מגדולתם שהגביה אותם הקב"ה בעת מתן תורה, כתרי הכבוד ניטלו מהם וגם ענני הכבוד הסתלקו מעליהם, עד שנותרו בני ישראל גלויים וחשופים לעין כל, ולא ידעו היכן להטמין את עצמם מגודל הבושה.

אך עוד יותר מכן נתחלל כבוד השי"ת בעולם, שהרי עתה כביכול הוכח צדקת המלאכים בשעה שבקשו לעכב את הקב"ה מיצירת האדם וממתן תורה, הם צעקו אז 'מה אנוש כי תזכרנו' ואינו ראוי להיברא ולקבל את התורה, והנה עתה נתברר שהצדק היה עמהם, בני ישראל אינם יודעים להתנהג כפי הראוי לבני מלכים ואינם יודעים לשמור על התורה הקדושה, וכאשר שיערו המלאכים כן היה, עד שממש לא היה מה לענות להם, והיה שם שמים מחולל ביותר.

ויאמר ה' סלחתי כדברך

באותה שעה קצף השי"ת על עמו באופן נורא ביותר עד שרצה לכלותם כהרף עין מעל פני האדמה, אולם משה רבינו הוא הגבר אשר עמד בפרץ והתנפל לפני הקב"ה לחלות את פניו ולבקש רחמים רבים על עם בני ישראל, כדכתיב (שמות לב, יא ושם) "ויחל משה את פני ה' אלוקיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים... שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך", עד שלבסוף קיבל השי"ת את תחנונו וחזר בו מכוונה זו, כדכתיב שם בהמשך הפרשה (שם, יד), "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו".

אולם עדיין היה חרון האף גדול ביותר ואכתי כבוד השי"ת מחולל בעולם, ומשה רבינו - העבד הנאמן - לא נח ולא שקט יומם ולילה, וכראותו את המצב עלה שוב השמימה לארבעים יום וארבעים לילה, ובאותם ימים התחנן עוד אל השי"ת שימחל לבני ישראל, כשבד בבד משתדל ביותר להחזיר את בני ישראל

בתשובה ולהשיב את ליבם אל אבינו שבשמים (פרקי דרבי אליעזר פרק מו) [ב], ולאחר שירד מן השמים עלה שוב פעם לעוד ארבעים יום וארבעים לילה, וביום הארבעים האחרון – שהוא יום הכיפורים – זכה משה רבינו לשמוע מפי הגבורה כי התקבלה תשובת בני ישראל לרחמים ולרצון לפני אדון כל, כמו שנאמר (במדבר יד, כ) "ויאמר ה' סלחתי כדברך", ובאותו היום ירד מן השמים ובידו שני לוחות הברית, לוחות השניות ובהם כרת הקב"ה ברית חדשה עם בני ישראל לאחר שהברית הקודמת נתבטלה בחטא העגל, וכדכתיב (שמות לד, י) "הנה אנכי כורת ברית" (ראה רמב"ן ויקרא כה, א).

ביום הכיפורים נתבסס כבוד ה' והוסרה חרפת המלאכים

ברגע שנשמעה אמירת 'סלחתי' יוצא מפורש מפי הגבורה, נעשה שמחה גדולה בחללו של עולם, שמחה בעליונים ושמחה בתחתונים, בני ישראל שמחו על מחילת העוונות ועל שזכו להיות שוב רצויים אצל הקב"ה, אפילו לאחר שלא עמדו בנסיון וכשלו בעגל, ולא רק זו שעוד הוסיף ה' לתת להם עוד כמה וכמה

(ב) וראה בספר הק' 'עבודת ישראל' (ליקוטים לאבות פרק ג משנה א) שביאר כיצד היה יכול משה רבינו להחזיר את העם בתשובה, הלא באותם ימים היה משה רבינו במרום, וזה לשונו: שמי"ז בתמוז התחילו ארבעים יום אמצעים שביקש משה רבינו ע"ה רחמים על ישראל, כמו דאיתא במדרש (דברים רבה ג, יא) שבארבעים האמצעים לא הניח מקום אחד במרום שלא התגולל בו לבקש עליהם רחמים, עד שנאמר לו בראש חודש אלול פסל לך. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) כתיב שבאותן ארבעים יום חזר עליהן להחזירם בתשובה, ולכאורה נראה שהם מדרשים חלוקים, אבל באמת נראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, שזה היה מעלת משה רבינו ע"ה יתירה משאר נביאים, ששאר נביאים כשהיו מקבלים נביאות היו צריכים להתבודד וגופם היה בטל, אבל משה רבינו ע"ה היה איש אלהים, ואמרו במדרש (דברים רבה יא, ד) מחציו ולמטה איש, ומחציו ולמעלה אלהים, פירוש שהיה יכול לדבק עצמו למעלה בהבורא יתברך שמו, ולמטה היה איש ומדבר עם בני אדם, ובאותם ארבעים יום עשה שני הדברים כאחד, שביקש רחמים במרום, ולמטה הוכיחן להחזירן בתשובה והעלה תשובתם לפני כסא כבודו יתברך שמו.

מתנות שלא היה להם לפני העגל, וכגון הציווי של 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שגם זה היה ביום הכיפורים, וכדאיתא במדרש (תנחומא תרומה ח), "ביום הכפורים נתכפר להם וכו' ביום אמר לו הקדוש ברוך הוא 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל, ולכך נקרא משכן העדות, שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם".

וכפי שכתב הגר"א (בפירושו לשיר השירים - א, ד), וכמו שכבר הבאנו לעיל, הרי שימים ספורים לאחר יום הכיפורים, דהיינו ביום טוב הראשון של חג הסוכות, שבו הענינים לשכון כבוד מעל בני ישראל, לאחר שנסתלקו בשעת חטא העגל, וראו כולם כי הקב"ה חפץ בישראל ורוצה בהם אפילו לאחר שחטאו, ובאותו היום גם התחילו בבניין המשכן, והיו בני ישראל בשמחה גדולה על שרצה ה' את מעשיהם, ואף הראה להם כלפי חוץ ולעיני כל העולם את חיבתו הגדולה אליהם בבחינת 'ורצית בנו'.

אפס כי עיקר השמחה הוא שמחתו הגדולה של הקב"ה, שהיה שש ושמח על שעתה נתרוממה כבודו בעיני מלאכיו ומשרתיו אראלי אש, כי גם אם עד עתה היו יכולים המלאכים למעון שצדק היתה כפיהם ולא היו צריכים למסור לישראל את התורה, אזי עתה, לאחר ששבו בני ישראל בתשובה שלימה ונגעשו כתינוק שנולד הנקי מכל חטא ופשע נסתתמו כל טענותיהם, וכבר אינם יכולים למעון על בני ישראל שאינם יודעים לשמור את התורה, כי אפילו אם יכשלו ח"ו בעבירות, עדיין נותר להם כח התשובה והשי"ת מוחל להם בלבב שלם, ודבר זה הוי תשובה ניצחת למלאכים, ובזכות זה ניצל כבודו של הקב"ה מחילול.

חג הסוכות - חגו של הקב"ה

ועל פי מהלך זה מבאר באלשיך הק' בפרשת אמור (ויקרא כג, לג) את פשר השמחה הגדולה ששורר בחג הסוכות יותר משאר כל המועדות, כי השמחה של חג הפסח וחג השבועות הוא שמחה שנוגעת יותר אלינו, שאנו שמחים שהקב"ה הוציא 'אותנו' מבית עבדים ומסר 'לנו' את חמדתו הגנוזה, ואם כי בודאי הוי דבר

זה שמחה גדולה ועצומה, אולם אין זה מגיע כלל למעלת השמחה של חג הסוכות, כי אז אנו שמחים בשמחתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו על שניצל מחילול.

וביותר מבאר האלשיך הק' מדוע התורה הקדושה מכנה את חג הסוכות בשם 'חג ה', מה שלא מצאנו בשאר המועדים, וכמו שכתוב בתורה על חג הסוכות (שם, לט), "אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי... תחגו את חג ה' שבעת ימים", וכותב שם האלשיך בזה הלשון:

"והנה על הדרך שקרה בעת צאתם ממצרים על ענין חג הסוכות, מעין זה יקרנו בכל שנה ושנה, כי מראשית השנה יתלכך האדם בדברי עוונות גברו מנו, ומראש השנה והלאה יעשו תשובה ויתקנו מעשיהם, ויתוקן העולם מאשר היה מתקלקל כל השנה ביום הכפורים. ולכן על ידי התיקון שהוא שמחתו יתברך, יהיה חג לה' בחג הסוכות, ואז מתמלא חסד על העולם", עד כאן לשונו.

הנה כי כן מבאר לנו האלשיך הק', שחג הסוכות הוא יום שמחתו של הקב"ה על שניצל כבודו מחילול ח"ו, ועל שביום זה נתבסס העולם שלא ימוט, כי זה עתה מחל הקב"ה לעוונותיהם של ישראל ונסתתמו טענותיהם של המלאכים שטענו כי אין שווה להקב"ה להניח את בריותיו בעולם, ובודאי אין שמחה להקב"ה כבזמן זה שמעשה ידיו ניצולו מכיליון ואבדון, ועל כן השמחה ששוררת בחג הסוכות עולה עשרות מונים על השמחה של שאר המועדים, וכפי שכתב עוד באלשיך הק' (שם): "אך חג הסוכות הוא בעצם וראשונה חג ה' לכבודו יתברך, ואנחנו חוגגים את חגו כמאמרו יתברך באומרו (פסוק לט) תחוגו את חג ה'".^[ג]

(ג) וראה ב'פרקי דרבי אליעזר' (פרק מז) בגודל מעלת יום הכיפורים, שאי לאו יום זה לא היה קיום לעולם, וכה כתב שם: ואילו יום הכיפורים לא היה העולם עומד, שיום הכיפורים מכפר בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר (ויקרא כג, לב) 'שבת שבתון הוא לכם'. שבת העולם הזה, שבתון העולם הבא. ואפילו כל המועדים עוברים יום הכיפורים אינו עובר. שיום הכיפורים מכפר על הקלות ועל החמורות, שנאמר (שם טו, ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' מכל חטאתיכם', מחטאתיכם אין כתיב, אלא מכל חטאתיכם.

ג' לשונות של שמחה בחג הסוכות

מערתה נוכל להבין היטב כמה יתרון חג הסוכות יותר משאר מועדים ורגלים אחרים שבהם כמעט ולא נזכר בתורה הקדושה לשון של שמחה, בחג השבועות לא נאמר 'שמחה' אלא פעם אחת (דברים טז, י), "ועשית חג שבועות לה'... ושמחת לפני ה' אלקיך", ואילו בחג הפסח לא נזכר כלל לשון של שמחה, מה שאין כן בחג הסוכות מוזכר בתורה שלושה לשונות של שמחה, "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד), "והיית אך שמח" (שם, טו), "ושמחתם לפני ה' אלקיכם" (ויקרא כג, מ).

כי אכן בחג הסוכות יש בו שמחה יתירה יותר מכל המועדים, והוא שמחה כפולה ומכופלת, שמחת הבורא ושמחת ישראל, השמחה ששמח הקב"ה במעשה ידיו ובישראל עמו שניצולו מטענותיהם ומענותיהם של מלאכי השרת, וגם השמחה של ישראל שהתגלה זה היום כי רצה ה' בהם ובמעשיהם, והקב"ה חפץ בהם אפילו לאחר שבגדו בו, ואפילו שמצד הטבע ככתה האהבה הטבעית והראשונית, בכל זאת רוצה ה' בעמו באופן שהוא למעלה מטעם ודעת.

תוכן רצוף אהבה

ראשית העבודה הוא ע"י היראה ובהג הסוכות זוכים
לשלמות העבודה באהבה

לפניו נעבוד ביראה ופחד

הראשית והתחילה של קדושת ירח האיתנים נעוצה עדיין בחודש אלול של שילחי השנה הקודמת, או אז מתחיל ההתעוררות והעבודה של ימי הרחמים והסליחות, ימים של התעוררות לתשובה ותיקון המעשים, כל אחד מפשפש במעשיו מתוך אימה ויראה ומתכוון לקראת היום הדין הגדול בראש השנה, וכלשון הכתוב (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

מתוך הכנה נעלה ומרוממת זו מגיעים כלל ישראל אל תוך היום הגדול והנשגב של ראש השנה, אשר מי לא נפחד כהיום הזה, וכמו שהיטיב להביע רבינו אמנון ממגנצא את הפחד הגדול השורר ביום הזה בפיוטו הידוע למשגב, "ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום, ובו תינשא מלכותך ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת וכו', ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע, ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין, וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון".

משם ממשיכים אנו אל הימים שבין כסה לעשור - עשרת ימי תשובה - שבהם בינונים תלויים ועומדים, ועל צבאם נכנס ובא יום הכפורים, היום הגדול והקדוש שבו שרויים כל ישראל בתענית וצום, מענים את הגוף והנפש למן בואו ועד צאתו, עומדים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בתפלה ובתחנונים לחלות ולחגן פני מלך מוחל וסולח לעוונם.

ושמתם לפני ה' אלוקיכם

ואם כי עד עתה מגינו רק ימים של דין ויראה, פחד ופלצות, הרי שלא חולפים כי אם ימים ספורים בלבד והנה ששון ושמחה, ימים של גילת ורנן מגיעים עלינו לטובה, ימי חג הסוכות - זמן שמחתנו, כשבזמן הזה אנו מקיימים בהידור רב את ציווי השי"ת של "ושמתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ), ואף לקיים מה שנאמר "ושמחת בחגך וכו' והיית אך שמח (דברים טו, יד), עד שלא ניתן להכיר כי אך זה עתה היינו שקועים באימת וחרדת הדין.

כך עוברים עלינו ימי חג הסוכות בגילה וברינה, מתוך התרוממות הרוח ושמחה של מצווה, בשיר ושבחה הלל וזמרה, "שובע שמחות את פניך נעימות בימיך נצח" (תהלים טו, יא), אך לפלא ייחשב, שבהגיע היום האחרון של חול המועד, הושענא רבה, והנה מוצאים אנו את עצמינו חוזרים לתחילת המערכה, שוב מתכנסים בני ישראל לבתי כנסיות ובתי מדרשות ושופכים את לבם כמים בתפלה ובתחנונים, ממש כבימי ראש השנה ויום הכיפורים שזה עתה עברו עלינו לטובה, ולא נודע כל השמחה הגדולה להיכן נגווה.

אך לא אמרנו די, כי בערכו של יום הושענא רבה, עם פרום יום שמיני עצרת ואחרון של חג, שוב פושטים ישראל צורה אחת ולובשים צורה אחרת, השמחה פורצת מחדש במלוא עוזה, וישראל עם קדושים מתאספים שנית בבתי כנישתא, מפוזין ומכרכרין בכל עוז יחד עם ספרי התורה, ששים ושמחים בשמחת התורה ובחדותא דאורייתא, עד שכל הרואה אומר ברקאי.

בדהילו זרחימו

וכאן הכן שואל, הלא הדברים נראים ממש כתרתי דסתרי, מדוע מתחילה הייתם בוכים ולסוף אתם שמחים, ואחר שכבר זכיתם לשוב ולשמוח מדוע באתם שוב לידי בכי ותחנונים. ממה נפשך, אם דרך העבודה הוא בשמחה, אזי עבדו את ה' בשמחה ובואו לפניו ברננה, ואם הדרך הישרה שיבור לו האדם בעבודת

השי"ת הוא מתוך אימתה ופחד, אזי אספו עם קדשו צום וקראו עצרה, ולשמחה מה זו עושה.

וענית ואמרת לו, שלעולם אין שום סתירה ושום שינוי בין שני המהלכים האלו, כי על אלו שני המידות העולם עומד, על היראה ועל האהבה, ושני הדרכים האלה ממקור אחד יהלכון והם תורת אמת. אלא פעמים שצריך לעבוד את ה' באופן של 'את ה' אלקיך תירא' (דברים י, כ), ופעמים שיש להתנהג במדה של 'ואהבת את ה' אלוקיך' (דברים ו, ה), ושניהם אמת לאמיתה.

דברים נכוחים ויסודיים כתב בעל ה'חינוך' בהקדמת הספר, שמתוך כל התרי"ג מצוות שנאמרו בתורה, רובם אינם נוהגים אלא לזמנים מיוחדים ולעתים מזומנות, מלבד שש מצוות שהם תמידיות ונוהגים תמיד ללא שום הפסק כלל, בין ביום ובין בלילה, ובין אלו הששה מצוות מונה ה'חינוך' את שתי העניינים שאנו עוסקים בהם זה עתה, והמה המצוות של 'לאהבה אותו' ו'ליראה אותו'.

את שורשי וטעמי המצוות האלה כתב ה'חינוך' כל אחד במקומו, ב'מצות אהבת השם' (מצוה תיח) כתב בזה הלשון: "שורש מצוה זו ידוע, שלא יקיים האדם מצות השם ברוך הוא יפה, רק באהבתו אותו". וב'מצות יראת השם' (מצוה תלב) כתב: "שורש המצוה ביראת השם יתברך נגלה לכל רואי השמש, כי השמירה הגדולה מן החטא היא יראת ענשו".

על כל פנים, חוינו מתוך דבריו שהאהבה והיראה אינם סותרים זה את זה כלל וכלל, אלא אדרבה, שניהם גם יחד הם תורת ה' צבקות, וכל אדם מישראל מצווה לעבדו בין באהבה ובין ביראה, ושניהם גם יחד נדרשים לשלמות בעבודת השי"ת, וכדרך שאמרו בוהר הק', שמי שחסר לו במידות אהבה ויראה, הרי שדברי תורתו נותרים מרחפים בחלל העולם ואינם עולים לרצון לשמי השמים, וזהו לשון הזוהר (תיקוני זוהר תקון י), "ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא", ומובן מזה, שמי שזכה להשלים את עצמו במידות האלו, אשרי חלקו בעולם הזה ומובן לו לעולם הבא.

ראשית חכמה יראת ה'

הלומד והוגה בספרים הקדושים ובכתביהם של צדיקי האמת, יודע ומכיר בגודל החשיבות שהועידו רבותינו מורי ומאורי דרכינו על העניין של יראה ואהבה, כולם כאחד מלאים מזון אל זן בדברים נכוחים ומפיקים נוגה בנחיצות העבודה התמה בשני המידות הללו.

והנה, על אף שהדבר גלוי וידוע, שאהבה ויראה הינם מצוות תמידיות, ולעולם צריך לעבוד את ה' גם באהבה וגם ביראה. אבל יחד עם זאת צריך לדעת שיש סדר לעבודה, ולעולם היא אדם שונה ולומד את הסדר הנכון ועל איזה מהם צריך לתת את הדגש, מתי יש להשתמש יותר במדת האהבה ואימתי יבוא לפניו במדת היראה. ועל דבר זה באו רבותינו הקדושים ומגלים לנו לנכון איזוהי הדרך אשר יבור לו האדם וחי בהם.

בספר הקדוש 'קדושת לוי' (ליקוטים) כתב לנו דברים יסודיים אשר ישפכו לנו אור בהיר להבין ולדעת את הדרך הנכון אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ונעתיק את לשונו הבהיר: "יסוד ושורש עבודת השם יתברך ליראה ולאהבה את שמו יתברך, ובכל מקום היראה קודמת לאהבה, שמקודם צריך לירא מהשם יתברך ומהדר גאונו. ואמר מורי הקדוש מוה' דוב בער (המגיד הק' ממעזריטש ז"ע), שהאדם צריך להשתדל ולהתאמץ שיהיה יראת שמים על פניו, ואז האהבה בא ממילא, שמחמת שזיכך את עצמו להיות יראת ה' על פניו זוכה גם כן לאהבת השם יתברך". ממשיך ה'קדושת לוי' בדיבוריו הקדושים וכותב, "והיראה הוא שער והתחלה לעבודת השם יתברך, ואחר כך האהבה", עד כאן.

הרי לנו מפורש, שיסוד החסידות ושורש העבודה הוא דווקא על ידי שיתחיל האיש הישראלי עם מדת היראה, ועל ידי כך, מתוך שיתחזק ביראה, יבוא גם למדת האהבה, ונמצאת אומר שהיראה הוא פתח והקדמה למדת האהבה.

ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה

על פי ההקדמה הבהירה שביארנו זה עתה נבוא להבין היטב את סדר המועדים של חודש תשרי, שגם היא כלולה ובלולה מב' הבחינות של אהבה ויראה, שהרי כפי שאמרנו אי אפשר לעבוד את השי"ת רק ביראה או רק באהבה, אלא חייבים לעבוד בשניהם גם יחד, גם באהבה וגם ביראה, אולם יחד עם זאת למדנו שיש סדר למשנה, שתחילת העבודה הוא יותר במידת היראה שהוא השער והתחלת העבודה, אכן, אחר שהתייגע במדת היראה כראוי וכנכון, אז זוכה לבוא ולהיכנס לשערי האהבה והמתיקות.

ועל כן התחילה והראש של חודש תשרי הוא בעבודת השי"ת מתוך אימתה ופחד, וזה כולל את העבודה של חודש אלול וראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, שבכל אלו עובדים את השי"ת ביראה גדולה, והם ימים של דין ומשפט, שבהם יושב הקב"ה על כסא דין לשפוט את כל יושבי תבל ולחפוש כל חדרי בטן, ובינונים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים.

רק לאחר מכן, בחלוף יום הכיפורים, אחר שכבר התבססה עבודת היראה כראוי וכנכון וזכינו לצאת זכאים בדין, אז יורדת לעולם שמחה גדולה ועצומה, ובזמן זה עושים ישראל את חג הסוכות שהוא זמן שמחתינו שיש בו חיוב מצד הדין להיות בשמחה גדולה למשך כל ימי החג, ומתעלים בני ישראל בימים האלה לעבוד את השי"ת מתוך אהבה וכיסופין אל השי"ת שהוא הדרגה המעולה יותר מן העבודה מתוך יראה.

הושענא רבה יום של השבון הנפש על עבודת ימי התשרי

אולם הסדר בבני ישראל הוא, שעל כל דבר ועניין שהם עושים, גם במצוות ובמעשים טובים, אינם מסתפקים בעצם עשיית מעשה המצווה, אלא עוד מוסיפים המה לערוך אחר כך גם השבון הנפש, לדעת ולבחון האם עשו את

מעשיהם כראוי וכדת של תורה, האם היה זה לשם שמים או שמא נתערב במעשיהם גם פניות חיצוניות כלשהם.

כן הוא הדבר גם עם העבודה של חודש תשרי, שלאחר שעבדנו את הבורא ביראה ובאהבה - בימים הנוראים ביראה ובחג הסוכות באהבה - מגיע היום של הושענא רבה, וביום הזה שבים אנחנו אל ימי הדין שהיו בתחילת החודש, ימים של יראה ורעדה, ואפשר לומר העניין, שביום הזה אנו עורכין את חשבון נפשנו האם העבודה שעבדנו עד עתה היה בלתי לה' לברו באמת ובתמים, או שמא נפלו כאן גם כוונות אחרות שאינם ממין העניין.

אין זה מן הנמנע, שהיראה הגדולה שהיה לנו בראש השנה ויום הכיפורים, לא היתה כל כך מחמת ההתבוננות בפחד הדר גאונו יתברך, אלא יותר היינו מפחדין על עצמנו ועל נפשנו שמא יגזרו עלינו גזירות שאינם טובות. ושמא האהבה והשמחה שהיה לנו בחג הסוכות, גם הוא לא היה בלתי לה' לברו, אלא מושפע היה מכל מיני שמחות חיצוניות אחרות, ועל כל אלו נבוא למשפט וצריכים אנו לחשב את חשבוננו של עולם.

על כן אתא ובא היום הגדול של הושענא רבה, שבאותו היום שבין אנו אל העבודה מתוך יראה ודין, ובעת הזאת אנו מחשבין את חשבון נפשנו כיצד זה התנהלנו בחודש הזה, האם היה זה כפי הצריך או לאו, ומתוך ההתבוננות באלו העניינים מתחזקים לבוא לידי יראה מהורה, יראה אמתית שאינה אלא מגודל העיון בגדלות השי"ת ובעוצם עיוזו.

עתה, לאחר שכבר זכינו ליראה אמתית בתכלית השלימות, מגיע יום שמיני עצרת ושמחת תורה, ובו שבין אנו אל העבודה מתוך אהבה אמתית בהקב"ה, אהבה שאינה תלויה בדבר, שאין אנו שמחים ביום הזה אלא בהקב"ה ובתורתו בלבד, ללא שום תערובת זמורת זרה, רק להתענג על ה' וליהנות מזויו שכינתו, ללא שום פניות חיצוניות, וכמים הפנים לפנים, שבשעה שאנו שמחים בהקב"ה באמת גם הוא שמח אתנו, וכדאמרו בזה"ק (חלק ג, עג.) 'קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד'.

סדר העבודה

ובזה יונח לנו היטב ואף נבוא להבין כראוי את סדר המועדים בחודש תשרי שהולכים בדרך של רצוא ושוב, קודם דין ואחר כך שמחה, ושוב דין ושוב שמחה. כי ראש השנה ויום הכיפורים שהם הראשית של עבודת ימי התשרי הדרך לעבוד במידת היראה, ורק אחר כך, בחג הסוכות, ניתן להמשיך אל מעלת העבודה באהבה, וזהו הסדר הנכון בעבודה וכפי שביארנו בארוכה.

אלא שעוד נוסף לנו את יום הושענא רבה שאז שבים אנו אל עבודת היראה, כי ביום זה מחשבים אנו את חשבונו של עולם האם כל מעשינו עד עתה היו לשם שמים, ומתוך כך אנו שבים לאהבה אמתית ושלומה בשמיני עצרת ושמחת תורה, ונמצא הכל מסודר על נכונה דבר דבור על אופניו, קודם יראה ואחר כך אהבה, וזהו תכלית העבודה של חודש תשרי, לעבוד את הקב"ה ביראה ובאהבה, בתכלית השלמות וללא שום פניות חיצוניות.

והחזירנו בתשובה שלימה

הלום מצאנו בספה"ק 'בית אהרן' (קארלין - לשבת שובה), שעוסק בהרחבה בחילוק וההפרש בין העבודה של ראש השנה ויום הכיפורים לבין העבודה של ימי הסוכות, ועל המיזוג בין מידות האהבה והיראה, שאינם אלא מקשה וחטיבה אחת של עבודת הבורא יתברך שמו.

בתחילת הדברים שואל ה'בית אהרן', הכיצד זה אנו מבקשים ואומרים 'והחזירנו בתשובה שלימה לפניך' בתפילת ערבית של מוצאי יום הכיפורים, והלא אנו מאמינים באמונה שלימה שעיצומו של יום הכיפורים מכפר, ועל אחת כמה וכמה אחר שכל היום כולו היינו עסוקים בתשובה ותיקון המעשים, בוודאי זכינו למחילה סליחה וכפרה על כל חמאותינו, ומה לנו לבקש שוב 'והחזירנו בתשובה שלימה', על מה נשוב עתה בתשובה.

אלא, מיישב ה'בית אהרן' על פי דרך העבודה ואומר, שעבודת התשובה לא נועדה לראש השנה ויום כיפור בלבד, אלא כל חודש תשרי וירח האיתנים

נועדו בכדי להתעורר לתשובה ותיקון המעשים, אפס כי הפרש יש בין תחילת החודש, דהיינו ראש השנה ויוה"כ, לבין סופו שהוא חג הסוכות, כי עבודת התשובה של ראש השנה ויום הכיפורים עדיין איננה בשלמות לגמרי, שהרי לא מרצון עצמו התעורר האדם לתשובה, אלא רק מחמת שנפל עליו אימה ופחד מיום הדין הגדול והנורא, ומתוך שחושש שלא יצא זכאי בדין מפשפש במעשיו ושב תשובה.

לעומת זה בחג הסוכות, אז מתגלה אהבת וחמלת השי"ת שפורס את כנפיו עלינו ועל כל עמו ישראל ומכניסנו בצל כנפי הסוכה שהוא צילא המהימנותא, ואף נתן לנו את המצווה החביבה של נטילת לולב שהוא כנגד שמא דקודשא בריך הוא, ומרוב האהבה והשמחה שמשפיע עלינו הקב"ה ממרום, מתעוררים גם בקרבינו רשפי אש ולהבת שלהבת של אהבה וגעגועים אל השי"ת, ומגודל האהבה והכיסופין חוזר ונייעור בנו רגשי בושה וכלימה, הכיצד זה העזנו פנים לחטוא כנגד אבינו רוענו, ועל ידי זה אנו באים לתשובה שלימה וחרטה גמורה.

הווי אומר, שהגם שכיום הכיפורים זכינו למחילה סליחה וכפרה, עדיין אין זה אלא מחילה על חלק התשובה מיראה, וכל זמן שלא נתעורר לשוב בתשובה מאהבה חסר לנו חלק יפה מעבודת התשובה, ולפיכך מיד במוצאי יום הכיפורים, אחר שזכינו לשוב בתשובה מיראה, מבקשים אנו שוב ומפצירים 'והחזירנו בתשובה שלימה לפניך', שאנו חפצים לזכות גם למעלה העליונה של תשובה מאהבה, שיהיה התשובה בתמימות ובשלמות, ואכן, בהגיע חג הסוכות וזמן שמחתנו אנו זוכים לתשובה מאהבה ולשלימות בעבודת התשובה.

כמה מעלות טובות לשב מאהבה

ממסקנת הדברים אתה למד, שבחג הסוכות, שעושין בו תשובה מאהבה, אנו זוכים למחילה וסליחה וכפרה בכחינה הגבוהה בהרבה מראש השנה ויום הכיפורים, שהרי שנינו בפירוש בגמרא (יומא פו:), שהעושה תשובה מיראה

ממתקין לו את זדונותיו ונעשות לשגגות, אבל גדול ממנו מעלת השב מאהבה, שזוכה שיתהפכו לו זדונותיו לזכויות.

עוד מידה טובה אמרו במעלת התשובה מאהבה - והוא חידוש פלא שכתב בעל ה'מנחת חינוך' (מצוה שסד - אות לה) - שכל החמאים שאמרו בגמרא (שם פו.) שאין מועיל להם התשובה בלבד אלא בצירוף מיתה או יסורים ח"ו, לא אמרו אלא בעושה תשובה מיראה, אבל השב מאהבה זוכה מיד למחילה גמורה ונפטר כליל מן העונש[ד].

ונמצא, שעל ידי התשובה מאהבה שעושיין בחג הסוכות, אנו זוכים למידה טובה כפולה ומכופלת, גם להפך את הזדונות לזכויות וגם להינצל מכל מיני יסורים הבאים בעטיה של החטא.

ראשון לחשבון עוונות

השתא דאתינו להכי, נבואה לבקר בהיכלו של סניגורן של ישראל - הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע - לחזות בחידוש מתוק שכתב בספה"ק 'קדושת לוי' (שבת תשובה) שכל כולו מליצה ישרה על ישראל עם קדושים.

(ד) גם הרב חיד"א זי"ע כתב כן בספרו 'מדבר קדמות' (מערכת ת' י"ח) וכתב בזה הלשון: כתבו המפרשים, דהשב מאהבה תכף מתקבל, ובשב מאהבה לא נאמרו ד' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, דדוקא בשב מיראה בחלקות ישית למו רבי ישמעאל, אמנם אם שב בכל לב מאהבה אינו מחוסר זמן ותכף מתקבל ברצון. ויש ליתן טעם, דכיון דבשב מאהבה זדונות נעשו לו כזכויות א"כ אין כאן ל"ת וכריתות ומיתות ב"ד, כי אם זכויות, עכ"ל.

וראה ב'בני יששכר' (בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר ד - גדולה תשובה, דרוש יד) שעמד על דברי החיד"א ז"ל והוסיף על דבריו בזה הלשון: ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה. והנה ענין שב מאהבה כתב המהרש"א זלה"ה שעושה ענינים יתירים יתר על ציווי התורה והוא ויתור הנה י"ל כיון שהוא עושה דרך ויתור עם השי"ת כביכול הנה כתורה הוא שהשי"ת יעשה עמו גם כן דרך ויתור ומתכפר לו הכל בתשובה לבדה.

נאמר בתורתנו הקדושה (ויקרא כג, מ), "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר", ותמה על זה המדרש (תנחומא אמור כב), הלא חג הסוכות הוא בחמשה עשר לחודש ולא בראשון בו, ומדוע כתבה תורה 'ולקחתם לכם ביום הראשון'. לפיכך בא המדרש לומר שאין כוונת הכתוב כפשוטו, אלא לומר בא שחג הסוכות הוא "ראשון לחשבון עוונות". ובביאור דברי המדרש כבר נתחבטו רבים וגם טובים, וכי לאיזה עניין צריך למנות ולהזכיר את עוונותיהם של ישראל ומה תועלת יש בכך.

אולם הקדושת לוי מבאר באופן נפלא ביותר, ואומר שדברי המדרש נסוכים על התשובה שעושים בני ישראל בחג הסוכות, דהנה בראש השנה ויום הכיפורים אין הבריות שבים בתשובה אלא מפחד הדין הגדול והנורא, כאשר הקב"ה במשפט יעמיד ארץ ויושב על כסא דין ובוחן בסקירה אחת את כל מעשי האנשים, וכל איש אשר מעט שכל בקדקדו מתעורר מיד לשוב בתשובה כי לא יצדק לפניו כל חי.

מאידך גיסא, בהגיע חג הסוכות נכנסין בני ישראל אל תוך הסוכה לחסות בצל כנפי השכינה הקדושה, ואף נוטלין את הארבע מינים שהם כנגד שמותיו של הקב"ה, ומתוך גודל החביבות והשמחה של מצוה מתלקח בקרבם אש האהבה אל אביהם שבשמים ועל ידי כן באים לתשובה שלימה ותיקון המעשים.

היוצא לנו מזה, שהגם שבני ישראל שבו בתשובה שלימה בראש השנה ויום הכיפורים, אבל היות שכל התשובה לא הייתה אלא מיראה, לא זכו אלא שייעשו זדונותיהם לשגגות, ומובן מאליו שאין לו להקב"ה כל חפץ בשגגות האלו, מוטב היה אילו היו בטלין לגמרי וכלין מן העולם, שהרי סוף כל סוף עוונות המה.

אבל שונה הדבר בחג הסוכות, שכן בעת הזאת עושין בני ישראל תשובה מתוך אהבה ותענוגים, ומתוך כך זוכין להמתקה גדולה עד שנהפכין כל הזדונות לזכויות, כל חטא שכשל בו מלפנים זוכה עתה לעדנה ונעשית לזכות, ואם כן מתחיל הקב"ה למנות את כל העוונות שהיה להם לישראל עד עתה, כי מרוב אהבתו את ישראל הריהו מתאוה להרבות להם זכויות, וצריך לו לדעת על נכון את מניין העוונות שהיה להם לישראל בכדי שיוכל להעניק להם זכויות תמורתם.

ובזה יתיישבו לך דברי המדרש במאמר 'ראשון לחשבון עונות' על נכון, שבא המדרש לומר, כי עד עתה לא היה חפץ הקב"ה למנות ולידע את מספר עונותיהם של ישראל, שהרי מה תועלת יהיה לו מזה, ורק עתה, בהגיע חג הסוכות, זהו היום הראשון שבו מתחיל הקב"ה למנות את עונותיהם של ישראל, אבל לא בכדי לעשות בהם דין ומשפט חלילה, אלא היות שעתה מתהפכים כל עונותיהם של ישראל לזכויות, והקב"ה ברוב טובו חפץ להרבות לנו זכויות, על כן מבקש הוא בחפש מחופש אחר כל העונות שהיו לנו, אפילו הנידחים שבהם, ועל ידי התשובה מאהבה הופך את כולם לזכויות[ה].

(ה) ראה ביאור העניין בהרחבה ב'תפארת שלמה' (מועדים - סוכות), וזה לשונו: 'את ד' אלקיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק כו'. דהנה אמרו רז"ל בגמ' (יומא פז) במה שמצינו פעם אחת שהעונות נעשו זכויות ופעם אחת נאמר שנעשים כשגגות. כאן מאהבה כאן מיראה כנודע. והנה זה הוא הנעשה בימים האלו, כי בראש השנה ויום כפור התשובה הוא מיראה כנודע מאימת הדין ואזי הזדונות נעשים שגגות, וזהו שכתוב ביו"כ 'ונסלח לכל עדת בני ישראל כו' כי לכל העם בשגגה. אבל אח"כ בסוכות הנה התשובה הוא מאהבה, וזהו 'בסוכות תשבו' לשון תשובה, וכו'. ולכך בסוכות שהתשובה היא מאהבה הנה העונות נעשים זכויות. וזהו ראשון לחשבון העונות לעשות מהם זכויות, וכמבואר בספר הקדוש קדושת לוי (לשבת תשובה) ע"ש. והנה על דרך זה אמר הכתיב 'את ד' אלקיך תירא' - בר"ה וי"כ, 'ואותו תעבוד' - בבחי' התשובה, תחילה בבחינת היראה, ואח"כ בסוכות תזכה לתשובה מאהבה, 'ובו תדבק' - בדביקות הנעלה, כמבוי' בזהר הקדוש בר"מ שם. עד כאן מתוך דברי ה'תפארת שלמה'.

וראה עוד מה שכתב ב'שפת אמת' (סוכות תרס"ב), שיעיקר התשובה ניכר בחג הסוכות, כי אז שבין מאהבה ולא מיראת העונש, וזה לשונו: עיקר התשובה שלימה הוא בסוכות. דכתיב (ישעיהו מד, כב) 'מחיתי' כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כו'. וזו התשובה היא לשמו. כי התשובה מחמת פחד העונשין וגם מפחד הפגם שנעשה בנפש האדם אינו לשמה ממש. רק אחר שמחיתי פשעיך וחטאתיך ואין לו פחד כלל. רק שמתגעגע לשוב להתקרב אל השי"ת לעורר האהבה הנסתרת ע"י החטאים זו תשובה שלימה. ולכן חג הסוכות הנסיון והעדות על בני ישראל שאחר המחילה הם עוסקים בתשובה לשמה.

ויאמר ה' סלחתי כדברך

לא נותר לנו אלא להשלים את מאמרנו במרגניתא טבא שכתב בספר 'אילה שלוחה'^[1] (ימים נוראים), שם מספר על הרה"ק הרבי ר' זושא זי"ע שהופיע בחלום הלילה אצל אחד מתלמידיו, וגילה לו שראשי התיבות של 'סוכה' הוא "ויאמר ה' סלחתי כדברך".

ואם כי הוא דבר נפלא בפני עצמו, אבל הם גם עולים בקנה אחד עם הדברים שביארנו עד עתה, שהשמחה והתענוג הרוחני הנשפעים בחג הסוכות מעוררים את לבבות ישראל לתשובה מאהבה, ועל ידי שעושיין תשובה מאהבה זוכים למחילה גמורה באמת ובתמים, והוא הדבר אשר גילה הרבי ר' זושא שבחג הסוכות מפציע האור הבהיר של 'ויאמר ה' סלחתי כדברך'.

(1) להרה"צ מוהר"ר נפתלי זללה"ה אבדק"ק ליטאוויסק בנו של הרה"צ הק' המפורסם בכל קצוי תבל ה"ה הרבי ר' שמעון מיערוסלב זלה"ה ותלמידו של הרהצה"ק רב שר שלום מבעלזא זללה"ה ותלמיד מובהק של הרהצה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זללה"ה.

סוכה

בסוכות הושבתני את בני ישראל

השמחה בחג הסוכות על שבעת הימים הזאת זכרו בשנת
לעניי הכבוד

חג הסוכות לזכר ענני הכבוד

כל חג וכל רגל שנקבע להם לישראל לעשותם למקראי קודש, נקבעו ליום מיוחד בשנה, לאותו היום שבו אירע להם לישראל איזה נס ידוע או שאר מאורע חשוב, ולזכר זה קבעוהו לעשותו ליום מועד עד עולם, וכגון חג הפסח שיחול תמיד ביום ט"ו ניסן, כי בעצם היום הזה שבר הקב"ה את עול מומות מצרים והוציא את בני ישראל מצרה לרווחה ומאפלה לאור גדול, וכן גם חג השבועות, שבאותו היום מסר לנו הקב"ה את התורה הקדושה על כל חוקותיה ודקדוקיה, וכן על זה הדרך.

ומקובלים אנו מרבותינו, שבכל שנה ושנה, בהגיע היום שבו אירע הנס לאבותינו בימים ההם, מתעורר שוב האור הבהיר וההשפעה של אותו הנס גם לנו, צאצאיהם אחריהם, כך שבכל שנה מתעורר אצל כל איש ישראל בחינה חדשה של יציאת מצרים וקבלת התורה, וכשם שהיה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

אכן, גם חג הסוכות נקבע לזכר מאורע נשגב שהיה להם לישראל, שבעת אשר יצאו בני ישראל מארץ מצרים והיו הולכים במדבר בארץ ציה וצלמות, הקיף

בנין בסוכות הושבתי את בני ישראל יעקב כז

אותם הקב"ה בענני הכבוד מכל סביבותם, והיו אלו העננים מגינים עליהם מכל משמר ומכל פגע, ביום היו לצל ולעמוד אש בלילה, והיו העננים האלה לאות ולמופת להגיד שבחם של ישראל וחיבתם אצל הקב"ה, שלא זו בלבד שסיפק להם את צרכי קיום הנפש במזון ובמחיה, אלא עוד הוסיף להם כהנה וכהנה ונתן להם גם העננים שיהיו למגן ולצינה.

לזכר הנם הגדול והנורא הזה קבעו את חג הסוכות, וכמו שהתפרש בכתוב (ויקרא כג, מב), "בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים", והביא שם רש"י את הדעה בגמרא (סוכה יא:): שאין הכוונה שעשה להם סוכות ממש, אלא לענני הכבוד שהקיף אותנו השי"ת במדבר, ולזכר זה ציוותה אותנו התורה הקדושה לעשות את חג הסוכות ולשבת שבעת ימים מוקפים בצל הסוכה (וכן הוא בתרגום יונתן ואונקלוס).

חג הסוכות בחודש תשרי בכדי שיוזכר הזכר להנם

אלא שלפי זה תתעורר התמיהה כמאליה, כי אם אכן נקבעה חג הסוכות להיות זכר לענני הכבוד, מדוע זה קבעוה לעשותו בחודש תשרי, הלא הנם של העננים היה בחודש ניסן בשעה שיצאו מארץ מצרים, ואם כן, גם הזכר להנם היו צריכין לקבוע לאותו הזמן שבו אירע הנם ולא לחודש תשרי שהוא כמה ירחים לאחר מכן, ולכאורה אף אין לו כל שייכות עם הנם של ענני הכבוד.

קושיא זו כבר נשאלה על ידי הקדמונים (ראה בטור אורח חיים סימן תרכ"ה) ואף תירצוה על נכון, שלעולם היו אכן צריכים לקבוע את הזכר להנם בחודש ניסן, אבל דא עקא, שחודש ניסן מוזמן תמיד בתקופת האביב, שאז הוא הדרך של כל הבריות לצאת מן הבתים אל הגנות והפרדסים לשאוף מן האוויר הצח השורר בתקופה זו, וכאשר ייצאו בני ישראל מן הבית אל הסוכה, לא יהיה ניכר כלל שלזכר הנם הם עושים כן, שהרי כולא עלמא נהיגי כן.

לפיכך התקינו שיהו עושים את חג הסוכות לאחר הקיץ, בחודש תשרי, שבאותו הזמן כבר נכנסים כל העולם אל תוך בתיהם, להיטמן ולתפוש מחסה מן

הקור והגשמים העתידים לבוא, וכאשר כנגד זה יוצאים בני ישראל מן הבית אל הסוכה, יש בזה היכרא טובא שלזכר הנס הם עושים.

בט"ו תשרי חזרו העננים לשכון בישראל

אבל גם לפי הביאור הזה, עדיין צריך להבין מדוע קבעה התורה הקדושה שיחול חג הסוכות דווקא בט"ו תשרי, הניחא חג הפסח שנקבע ליום ט"ו ניסן, זהו מחמת שבעצם היום הזה יצאנו ממצרים, אבל הנס של חג הסוכות הרי לא אירע כלל בחודש תשרי, והגם שיש סיבה מיוחדת לעשותה בימים האלה, מכל מקום לא התבאר לנו כל הצורך מדוע יהיה זה דווקא ביום ט"ו לחודש ולא ביום אחר.

אך הגאון מוילנא זי"ע בפירושו לשיר השירים (א, ד) תירץ באופן נפלא ומחודש ביותר, ואומר, שהן אמת שתחילת הנס של ענני הכבוד לא היו בחודש תשרי, שהרי מיד כשיצאנו מארץ מצרים כבר התחילו העננים להקיף את ישראל, אבל בעוונותינו כי רבים הם לא החזיקו העננים לזמן מרובה, כי בשבעה עשר בתמוז, תיכף לאחר שחטאו ישראל בעגל, נוטלה מהם העמרה ונסתלקו ענני הכבוד ונותרו בני ישראל גלויים וחשופים לעין השמש (ראה גם באלשיך פרשת כי תשא שמות לב, כה), ורק כמה חודשים לאחר מכן שבו העננים לשכון כבוד על ישראל.

עתה צא וחשוב אימתי היה זמן תחילת בניין המשכן ולפי זה תדע אימתי שבו העננים לישראל, דהנה, לאחר חטא העגל עלה משה למרום עוד ב' פעמים (מלבד הפעם הראשונה מיד לאחר מתן תורה), להפציר ולהפיל תחנונים לפני הקב"ה שימחול להם לישראל על חטא העגל, עד שביום הכיפורים – היום האחרון להיותו במרום – נעתר אליו הקב"ה ואמר לו "סלחתי כדברך" (במדבר יד, כ), ובאותו היום הוסיף עוד הקב"ה להורות את משה רבינו על המצווה של (שמות כה, ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ואז ירד משה רבינו אל הארץ ושב אל בני ישראל (מדרש תנחומא פרשת פקודי וברש"י פרשת עקב דברים מ, יח).

למחרת אותו היום – ביום י"א בתשרי – פנה משה רבינו אל העם "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (שמות לה, א), באותו מעמד בישר להם משה

בנין בסוכות הושבתי את בני ישראל יעקב כט

רבינו על בניין המשכן וציווה עליהם להביא את נדבת לבם למלאכת המועד ולכל עבודתו. בשני הימים שלאחר מכן - י"ב וי"ג בתשרי - היו בני ישראל מרבים להביא את תרומתם ונדבת לבם כל אחד כפי אשר חננו השי"ת, כדכתיב (שמות לו, ג) "והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר" - שני בקרים (מדרש תנחומא פרשת תרומה סימן ג).

ביום שלמחרת - י"ד תשרי - נמלו חכמי הלב את כל הנדבות אשר התקבצו מיד בני ישראל, הזהב והכסף הארגמן ותולעת השני, וביום שלאחר מכן - ט"ו בתשרי - התחילו החכמים להתעסק במלאכת המשכן בפועל^[א], ובעצם היום הזה שבו הענינים לשכון כבוד מעל ראשי עם בני ישראל^[ב].

(א) מו"ח הרב הגאון שליט"א הקשה, שלדברי הגר"א יימצא שתחילת בניין המשכן הייתה ביום א' דסוכות, והוא מילתא דתמיהא, שהרי בפרשת ויקהל כתב רש"י, מדוע הקדימה התורה אזהרת השבת לציווי מלאכת המשכן, לומר לך שבניין המשכן אינו דוחה את השבת, ואין שום סברה לחלק ולומר שעבודת המשכן יהיה דוחה את יום טוב, אם כן יקשה לך כיצד התחילו לבנות את המשכן ביום א' דסוכות, הרי המלאכה אינה דוחה יו"ט.

ואולי יש לומר, שבריש פרשת פקודי (שמות לה, כא) מביא רש"י, שמשנה רבינו הפקיד את איתמר בן אהרן על חכמי הלב ולמסור לכל בית אב את העבודה שעליו, ולפי זה אפשר לומר שביום הראשון של סוכות לא עסקו במלאכת כפיים, אלא בסדר עבודת חלוקת התפקידים שלצורך מצוה הותר לעשות ביום טוב, ולא קשה ולא מידי.

(ב) ונוכל להוציא מזה חיזוק גדול עבורנו, שהרבה פעמים מדמה האדם לנפשו, שמחמת כי הרבה להשחית את דרכו על פני הארץ התרחק ביותר מאת השי"ת, ואיככה יוכל לשוב ולהתקרב, הלא עד שיצליח לתקן את כל דרכיו יעבור עליו זמן מרובה וקירבת ה' מה תהא עליה, כך נשבר לבו בקרבו. אולם מדברי הגר"א נוכל לקחת חיזוק גדול, כי גם אחר חטא העגל מצאנו שלא המתין הקב"ה עד שבניין המשכן יעמוד על תילו, אלא מיד בשעה שהתחילו לעסוק במלאכת המשכן מיד השיב הקב"ה את הענינים ואת שכינתו עלינו, והוא לימוד לכל איש ישראל, שאע"פ שהרבה לפשוע והתרחק עד ביותר, אולם אם יבחר לזנוח את דרכיו ומעלליו הרעים, הרי שברגע שיקבל על עצמו ויתחיל לשוב אל השי"ת, מיד יקרבו הקב"ה בימין פשוטה ויזכה להיות מעון להשראת השכינה הקדושה.

אמור מעתה - מחדש לנו הגר"א - שחג הסוכות הוא לא רק זכר לתחילת נס העננים שהיה בחודש ניסן בעת יציאתם מארץ מצרים, אלא הוא גם זכר לעננים ששבו בפעם השנית ביום ט"ו תשרי עם תחילת בניין המשכן, ונמצאת למד, שחג הסוכות שווה לשאר המועדים הנחוגים ביום של המאורע, שביום של חג הפסח יצאו מארץ מצרים, בשבועות קבלו את התורה, ובעצם היום של חג הסוכות - ט"ו תשרי - זכו לעננים ולהשראת השכינה ששבו לשכון עליהם כבוד כבראשונה והכל על מקומו בא בשלום^[3].

אין שמחה כשמחת מציאת האבדה

מעתה נקבל הבנה חדשה במהות השמחה של חג הסוכות, שכידוע התורה הקדושה ציוותה אותנו על חובת השמחה בחג הסוכות יותר משאר המועדים האחרים, וכלשונו של הרמב"ם בהלכות סוכה ולולב (פרק ח), "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר (ויקרא כג, ט) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". וצריך ביאור מפני מה באמת תרבה ותתגדל השמחה בחג הסוכות יותר משאר הרגלים האחרים.

אולם בהתבונן ביסודו הנפלא של הגר"א ז"ל יובן לך שפיר, שהלא אין לך שמחה כשמחת מציאת האבדה, שהוא השמחה הגדולה ביותר, ויתבאר בדרך משל, מעשה היה בעני ואביון מרוד ביותר שביום מן הימים שפר עליו גורלו ונפלה לחלקו אבן יקרה מפז ומפנינים, הרבה השתעשע העני במרגלית טובה זו, הוא

(ג) על פי החידוש של הגר"א מבאר ה'משך חכמה' (פרשת משפטים) מדוע בתחילה (בפרשיות משפטים וכי תשא) מכנה התורה את חג הסוכות בשם 'חג האסיף', ורק לאחר מכן (בפרשיות אמור פנחס וראה) מתחילה התורה לקרוא אותה בשם 'חג הסוכות', והטעם, משום שרק לאחר חטא העגל, כשירד משה רבינו עם הלוחות השניות והתחילו לבנות את המשכן אז שבו גם העננים ונעשה חג הסוכות זכר לענני הכבוד, ולכן, רק לאחר הפרשה של הלוחות השניות מתחילה התורה לקרוא לה חג הסוכות, לזכר ענני הכבוד השניים.

בנין בסוכות הושבתי את בני ישראל יעקב לא

שקל הרבה בדעתו באיזה אופן ימכרנה וכך יהיה בידו ממון ונכסים עד אין מספר, אולם שוד ושבר, באחד הימים כשהושיט את ידו אל כיסו להוציא את האבן, והנה היא איננה, הפך בה והפך בה ולא מצאה, אין לשער את רוב יגונו של אותו עני על האבדה הגדולה, ובפרט עתה לאחר שכבר זכה לטעום את טעם העשירות והנה ברגע כמימרא נפל מאיגרא רמה לבירא עמיקתא.

חלפה לה תקופת זמן, ובאחד הימים, לגודל השתאותו, הוא מוצא את האבדה הגדולה אשר אבד ממנו, הימצא אומן שיוכל לצייר לנו את הרגשי הלב והשמחה העצומה שעולים בקרבנו, הלא הוא היה לאחר יאוש וכמעט שכבר אבדה תקוותו, והנה לבסוף הוא מצא את מרגליתו וחוזר למעמדו כבראשונה, וניתן לומר ללא ספק כלל, כי עד כמה שהיה שרוי בשמחה כשזכה בפעם הראשונה במרגלית, הרי שעתה הוא שמח הרבה יותר, כי בפעם הראשונה עדיין לא טעם טעמה של עשירות ולא התאוה לזה, אבל אחר שהאבן כבר הייתה ברשותו ואבדה ממנו, בוודאי שתגדל שמחתו לאין ערוך בשעת המציאה.

זהו אפוא השמחה הגדולה של חג הסוכות, לא על העננים שהיה לנו בעת היציאה מארץ מצרים בחודש ניסן, כי אלה אבדו מאתנו בחטא העגל, אלא השמחה בחג הסוכות הוא על ענני הכבוד והשראת השכינה שקיבלנו בשנית ביום ט"ו תשרי, באותו היום שהתחילו להתעסק בהקמת המשכן, והיות שהעננים השניים קבלנו בדרך של מציאה והשבת אבדה, בוודאי אין לך שמחה כשמחת מציאת האבדה^[ד].

(ד) ראה ב"שם משמואל" (פרשת מטות - שנת תרע"ו), שהיטיב לבאר את מהות וגודל השמחה שנגרם לבעל האבדה בשעה שמוצא את אבדתו, דהיינו, השמחה הגדולה שמתעוררת בעת אשר בני ישראל מוצאים את הקב"ה שכביכול אבד מהם מרוב העבירות שבידם. השם משמואל כתב את הדברים הללו על עניין אחר אבל הדברים נכונים גם לענייננו ומשם תדרשנו. וזה לשונו: שהשמחה היא מחמת שנסתלק הפירוד. כי הנשמות של זכר ונקבה כלולים בשרשם, ואח"כ כשירדו לעוה"ז נתפרדה החבילה זה לצפון וזה לדרום, וכשהש"י מזווגם יחד וחזרו ונתאחדו מתהווה ביניהם שמחה. וכמשל שני אחים אהובים שהיו מפורדים

בכל שנה בהג הסוכות שב הקב"ה להשרות שכינתו עלינו

אבל דבר זה ברור לנו כשמש בצהרים, שאין שמחתנו רק על השמחה שהייתה בימים ההם, אלא גם על השמחה הגדולה והאור הבהיר בשחקים שמתעורר ומתנוצץ בכל שנה ושנה בעת הגיע המועד של הנס, כמבואר בספרים הקדושים (ראה בשל"ה הק' מסכת יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות רב), שבכל שנה ושנה, בעת אשר מגיע עלינו לטובה הזמן של אחד מן החגים והמועדים, מתנוצץ עלינו ההארה וההשפעה של אותו הנס שאירע בימים ההם^[ה].

זמן ארוך שלא ידע זה מזה ונזדמנו לפונדק אחד והכירו זה את זה שנתעוררה השמחה ביניהם בלי גבול. וכדוגמא זו כביכול בעל אבידה שמוצא את אבידתו.

(ה) כן מוצאנו מפורש בהרבה מן הספרים הקדושים, וראה בספה"ק 'נועם אלימלך' (פרשת בהעלותך) שכתב שבחג הסוכות מתעורר על בני ישראל השפעת ענני הכבוד, וזה לשונו: וזהו פירוש (שמות כג, יד) שלש רגלים תחוג לי בשנה: פירוש, דהנה בשלש רגלים היה בכל אחד נס גדול לישראל כידוע. פסח, היה יציאת מצרים. שבועות, מתן תורה. סוכות, היה ענני הכבוד. וזה שצוה הקדוש ברוך הוא שיזכרו ישראל ויתנו דעתיהם להכיר הנסים שנעשה להם בימים האלו כדי שעל ידי זה יעוררו חדוה ושמחה להבורא ברוך הוא ויעשה להם גם עתה נסים כמאז וזהו תחוג לי.

וראה כיצא בזה בספר 'ליקוטי מהרי"ל' (פרשת ראה) להרה"ק רבי יהודה ליב אב"ד זאקילקוב, תלמיד מובהק של הרבי ר' אלימלך זי"ע, שכתב כי מי שראוי אף זוכה ורואה את ענני הכבוד, וזה לשונו: בסוכות כתיב (ויקרא כג, מג) 'בסוכות תשבו וכו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וכו'. וקשה, הוה ליה לכתוב למען ישמעו דורותיכם, ודו"ק. ונראה כך, דבסוכות היו ענני הכבוד (עי' סוכה יא), והנה על דרך דאיתא (עי' פרי עין חיים שער מקרא קודש פי"ג - ד) דבכל ימים טובים מתנוצץ מציאות הראשון, לפי זה מסתמא בסוכות נתנוצץ ענין ענני כבוד, ומי שזוכה רואה. לפי זה קאמר שפיר למען ידעו וגו', והיינו מי שיזכה ויראה בסוכות ענני הכבוד, לא יתמה על זה, וידע כי בסוכות הושבתי וגו', ומזה הענין נתנוצץ. ולפי זה ענין סוכה בכל שנה הוא ענין חדש, כי לפי אדם המקבל, זוכה ורואה יותר בהירות ענני כבוד.

בנין בסוכות הושבתי את בני ישראל יעקב לג

וכמו שהיה לאבותינו בימים ההם כך הוא גם לעת הזאת, שלאחר שעברנו את ימי הרחמים והסליחות, וזכינו לטהר את נפשותינו מכל סיג ופגם ומכל חטא ועוון, בוודאי שגם אנו זוכים לבחינה של השראת השכינה והשבת ענני הכבוד שאבדו מאתנו על ידי חטאינו שגברו למעלה ראש, ועתה, בהגיע חג הסוכות, שוב נעשינו ראויים להיכנס ולהסתופף בצל הסוכה שהוא צילא דמהימנותא וזכר לענני הכבוד, כי במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, וזהו פשר ריבוי השמחה שיש בחג הסוכות וראויה העת הזאת שתקרא 'זמן שמחתנו'.

בזכות התשובה מאהבה בחג הסוכות זוכים לענני הכבוד

ואפשר לומר עוד טעמא במילתא, מדוע דווקא חג הסוכות הוא הזמן שזוכים בו בני ישראל להשראת השכינה וענני הכבוד, אין זה אלא מכח מה שבימי חג הסוכות מתעוררים בני ישראל לשוב אל השי"ת מתוך אהבה, ועל אף שבני ישראל כבר שבו בתשובה במשך כל ימי הרחמים והסליחות, בראש השנה ויום הכפורים, אבל עדיין אין בזה רבותא כל כך, שכן בשעה שספרי חיים וספרי מתים פתוחים מלפניו, ויושב המלך המשפט על כסא דין וחוקת חיים לכל חי, מי פתי ולא ישוב, מי הוא זה ואיזהו אשר לא יחפץ לזכות בשנה טובה ומבורכת בכל מילי דמיטב, רק מן ההתבוננות בפיוט של 'ונתנה תוקף' מתעורר האדם לפחד ולמורא לדעת מה יעלה בגורלו, ולכן על אף שעושה האדם תשובה עדיין אין זה בשלמות כל כך, כי סוף כל סוף את טובת עצמו הוא דורש.

אבל בהגיע ימי חג הסוכות, אחר שכבר ניצחו בני ישראל בדין ואינם חוששים מה יעלה בגורלם, ובאותו הזמן, מתוך כל המצוות החביבות של זמן שמחתנו, ד' מינים ומצוות סוכה, מתעורר האדם להתבונן בגדלות הבורא יתברך שמו ובאהבה אשר אוהב אותנו הקב"ה, אהבה שאין לה תחילה וסוף, מתוך זה מתעורר בקרב האיש הישראלי רשפי להבת שלהבת של אהבה אל הקב"ה אשר גם מים רבים לא יוכלו לכבותה, ומגודל האהבה השקט לא יוכל, ועולה בקרבו

הרהורי תשובה מתוך אהבה, כי היאך יוכל להיות חוטא ופושע כלפי השי"ת שאוהב אותנו באהבה אין סוף^[1].

על כן - וכמים הפנים לפנים - משיב הקב"ה את אהבתו אלינו ומשרה את שכינתו עלינו ומשיב לנו את ענני הכבוד ומושיב אותנו בתוכם, ואלו הם עצי הסוכה והסכך שהם בבחינת ענני הכבוד, כדאיתא בזוהר הקדוש (חלק ג, קד). שהסוכה הוא צילא דמהימנותא, וכך אנו אומרים התפלה קודם שנכנסין לסוכה, "למיתב בצילא דמהימנותא עילאה בצילא דקב"ה", כי הסוכה הוא אכן הצל של הקב"ה כדוגמת ענני הכבוד שהיו בני ישראל מסתופפין בצילה, והכל הוא מכח מה שעושיין בני ישראל תשובה מאהבה שהוא הדרגה המעולה ביותר מבין מדרגות התשובה, ובזמן שעושים ישראל תשובה מאהבה, זוכים להתגלות יתירה של האהבה מאת הקב"ה.

דבר זה מבואר ביותר בספה"ק שכל עצם הסוכה הוא שמותיו של הקב"ה, והקב"ה מקיף אותנו בשמותיו הקדושים עד שדומה הדבר כאילו אנו נכנסים אל תוך קדושת הקב"ה בעצמו, בבחינת חבוקה ודבוקה בך^[2].

(1) ראה עוד במאמר 'תוכו רצוף אהבה', שם ביארנו בארוכה את גודל העניין של תשובה מאהבה שעושים ישראל בחג הסוכות, ומשם תדרשנו.

(2) וראה ב"יטב לב' (פרשת אמור) שביאר את הכתוב (תהלים קלו, יד) 'זהעביר ישראל בתוכו', שהכוונה לחג הסוכות, שבו כביכול מעביר הקב"ה את בני ישראל בתוך עצמו ממש. וזה לשונו: ולכן אחר יום הכיפורים שמכפר בחינת עתיק על דרך האמור, צוה אותנו לישב בסוכה, בחינת אור מקיף (שער הכוונות, ענין סוכות ריש דרוש ד), כי סוכה קדוש ועצי הסוכה מוקצה מדאורייתא (סוכה ט), וכולה שמותיו יתברך ויתעלה ארבע רוחותיה ומעלה ומטה, והאדם הנכנס בה כולו מוקף בתוך אור קדושתו ית"ש וזכרו לנצח. והיא מרמזת שמעביר ישראל בתוכו ממש באותו טהירו הנזכר. וזהו גם כן ענין לקיחת ארבעה מינים שבלולב, המרמזים לשם הוי"ה יתברך, כידוע ומבואר בכתבי האריז"ל (שער הכוונות, שם דרוש ה עמי שז) ובבני יששכר.

בנין בסוכות הושבתי את בני ישראל יעקב לה

וזוהו המעם שהיו הצדיקים הקדושים בווערים ומתלהמים בדבקות קדושת הסוכה, עד שלא היו מסוגלים לצאת ממנה אפילו לשעה קלה, ואף כאשר הגיע היום האחרון של סוכות וכבר היו צריכים להיפרד מן הסוכה, הגיע אליהם הדבר בקושי רב ולא יכלו להינתק הימנה, מנשקים היו ומחבקים את עצי הסוכה בחכיבות נפלאה ובדבקות גדולה, ובשעה שיצאו משם ניכר עליהם בעליל צער הפרידה מן הסוכה[ח].

אפשר שזוהו כוונת התפלה שאנו מבקשים בעת צאתנו מן הסוכה, "יהי רצון מלפניך וכו', כשם שקיימתי וישבתי בסוכה זו, כן אזכה לשנה הבאה לישוב בסוכת עורו של לווייתן", וכבר מבואר בספה"ק ש'לווייתן' הוא מלשון לווייה וחיבור. דהיינו, שאנו מתפללין ומבקשין מאת הקב"ה, שכשם שזכינו עתה לשבת בצל כנפי השכינה ומתחת לענני הכבוד, כן אנו מבקשים שלשנה הבאה כבר יהיה לנו התגלות השכינה האמתית והשלימה, כשאור חדש על ציון יאיר ונוכה כולנו יחד מהרה לאורו, או אז נהיה דבקים ומקושרים באור השכינה הקדושה בתכלית הדבקות[ט].

(ח) בספר 'קול מבשר' (חלק ג - חג הסוכות אות א), מביא תיאור נפלא המתאר את הנהגתו הנאדרה בקודש של הרה"ק רבי שמחה בונים מפרשיסחא זי"ע בחג הסוכות, וכך כתב שם: אמר אדמו"ר מפרשיסחא ז"ל, שאין לך חביב ממצות סוכה, שהוא נכנס בכל איבריו ומלבושיו ומגעליו לתוך המצוה. בצעירותו, בעת שהיה סמוך על שולחן חותנו הנגיד, הרה"ח ר' משה אוהרווערגער ז"ל מבנדין. בחג הסוכות כשהיה נכנס לסוכה, היה מנשק את דפנות הסוכה ואת הרצפה, מרוב התלהבות דקדושה. וכמה רקודין ומחולות עשה מגודל הלהב אש שהיה בווער בקרבו. ובעת ההיא עוד לא נודע ברבים כי לבו נוטה לחסידות. ולפתע פתאום התחיל לרוץ ולצעוק ולנשק את מחיצות הסוכה ואת הרצפה, עדי כי היה נראה כמשתגע ח"ו ממש מרוב התבערה, עד ששקט ונח. ומהיום ההוא והלאה ידעו כולם כי הוא שייך לכת החסידים ואנשי מעשה הגדולים. זי"ע ועכי"א.

(ט) ראה ב'חדושי אגדות' לרבינו המהר"ל (חלק שלישי עמוד קד - מסכת בבא בתרא), שהאריך שם באריכות גדולה ונפלאה לבאר את מהות סעודת הלווייתן שתהיה לעתיד לבוא, וכתב שם, שבעת ההיא ישבו הצדיקים כשעטרותיהם בראשיהם ויהיו נהנים מזיו השכינה, וסעודת הלווייתן אין כוונתה לסעודה גשמית גרידא אלא לאכילה רוחנית שהנשמה נהנית

בסוכות מזמנים את האושפיזין שיהיו לנו לסייעתא

על זה הדרך נוכל להוסיף ולומר, שעל כן דווקא בחג הסוכות אנו מזמנים את האושפיזין, דהיינו האבות הקדושים, שיבואו לשהות עמנו במסיבה אחת מתחת צל קורתנו, וכפי המובא בזהר הק' (פרשת אמור קג:), שרב המנונא סבא לא היה נכנס אל הסוכה מקודם שהזמין את האושפיזין קדישין שיבואו לחסות בצל סוכתו, ובשעה שהתקין וערך את שולחנו אמר, "תיבו [= שִׁבּוּ] אושפיזין עילאין תיבו, תיבו אושפיזי מהימנותא תיבו".

כי עתה, אחר שכבר זכינו לתשובה שלימה מתוך אהבה, וכבר זכינו שישב הקב"ה להשרות שכינתו עלינו ולסכך מעל ראשינו בענני הכבוד, משתוקקים אנחנו שחסדו לא יסור מאיתנו ונזכה להישאר תמיד בדרגה הגדולה שזכינו בחג הסוכות, והיות שאנו חוששים שמא לא יעלה בידינו להישאר באותו המדרגה, על כן אנו קוראים לאבות הקדושים וכל האושפיזין כולם, שיעמוד לנו זכותם לסייעתא ולזכות שנוכל באמת לעשות תמיד רצון קונינו ולהישאר תמיד תחת צל השכינה הקדושה.

ולְהַאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים יֵשׁ בְּאֵמַת הַכַּח וְהַעֲזוּ לַעֲמוּד לַעֲזוֹר וְסַעַד לִימִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שיוכלו להתמיד בדרכי התורה והקדושה שיהיו בשלמות הראוי ובתכלית הנרצה, וכלשון קדשו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (נועם אלימלך פרשת קרח), "ושורש הדבר, שזכות אבות הוא דבר גדול, ועומדת לו

מזמנה. ומוסיף שם המהר"ל, שעצם השם 'לויתן' מורה על חיבור להקב"ה. ובמקום אחר (שם חלק רביעי עמוד כד - מסכת עבודה זרה) כתב רבינו המהר"ל כהלשון הזה: הרי שמו מורה על ענין זה, שנקרא 'לויתן' כמו (משלי א, ט) 'לוית חן הם לראשך וענקים לגרורותיך', לשון לוויה וחבור, כי בריאה זאת מיוחדת להתחבר הרצון עמה. עד כאן מדברי המהר"ל.

כענין זה ראה גם בספה"ק 'נועם אלימלך' (פרשת ראה ד"ה השמר לך), שכתב בזה הלשון: וזהו 'לויתן' זה יצרת לשחק בו, רוצה לומר כנ"ל, שהצדיק נקרא בשם 'לויתן' לשון חיבור ודביקות, זה יצרת גם שאינו אלא מעולם יצירה לשחק בו, השם יתברך משחק ומשתעשע עמו מאד.

בנין בסוכות הושבתי את בני ישראל יעקב לז

לאדם בשעה שהוא רוצה לעבוד את ד' שיהיה לו סייעתא מן השמים לעשות המצוה בשלימות" [1].

יעזור השי"ת שאכן נזכה להסתופף בצל הקודש, בתוך הסוכה הקדושה שהוא צילא דמהימנותא והשראת השכינה הקדושה, בבחינת ענני הכבוד שהיו לאבותינו במדבר, ונזכה לסייעתא מאת האושפיזין קדישין שנוכל להישאר עם השפעת הקדושה לאורך ימים טובים, עדי נזכה מהרה לאור חדש על ציון תאיר להיות דבקים בה' אלקים חיים, ולשבת בסוכת עורו של לותין במהרה בימינו.

(י) ב'שפת אמת' (סוכות - תרנ"ב) הרחיב לבאר על גודל הסייעתא והעזר שמשפיעים האושפיזין הקדושים על בני ישראל בחג הסוכות, שיוכלו להתדבק תמיד בקדושה. וזה לשונו: ובאמת עיקר התשובה הוא להיות דבוק בשורש למעלה. כמש"ל בשם פרקי דר"א והשיב לב אבות על בני. וכ"כ גר אנכי כו' ככל אבותי שהאבות היו גרים בעולם. ועיקר תהלוכות שלהם הי' למעלה עד שאמרו האבות הן המרכבה. וכמו כן נמצא בסוכות מעין גירות זה בכל איש ישראל. ולכן איתא בזוה"ק בסוכות תשבו על האושפיזין. שלהיות עתה עושין בני ישראל כמעשה אבותיהם בא כח האבות לסייע להם. לב אבות על בני ולב בני על אבותם, וכו'.

ושמעתי מפי מו"ז ז"ל בפסוק (תהלים קיג, ז) 'מאשפות ירים אביון'. שהקב"ה עוזר לבני" ומעלה את הרצונות של בני" שהיו מונחין באשפות והבלי עולם. וע"י תשובה הקדוש ברוך הוא מעלה אותם להיות מתהפך לאהבתו ית' להושיבו עם נדיבים כו' ודפח"ח. וכמו כן נתקיים עתה אחר ימי התשובה שנעשין בני" נדיבים. ומושיב אותנו עם אושפיזין עילאין נדיבי עמו. כמו שנאמר 'כל האזרח כו' ישבו בסוכות'.

ענני הכבוד

הטעם שקבעו זכר דק לענני הכבוד ולא לבאר והמך

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל

התורה הקדושה, בפרשת אמור (ויקרא כג, מג), מצווה אותנו ואומרת, "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", ומיד ממשיכה התורה הקדושה ומגלה לנו את הטעם על מה ולמה נצטוונו במצווה זו, "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם".

הגמרא (סוכה יא:) מבארת (לשיטת רבי אליעזר) שהכתוב "למען ידעו דורותיכם" מכוון על הנס של ענני הכבוד, שאחר שיצאו בני ישראל מארץ מצרים והלכו אל תוך המדבר, הקיף אותם הקב"ה בענני הכבוד שסוככו עליהם מלמעלה ומלמטה ומארבע רוחות השמים, וגוננו על בני ישראל מכל הפגעים המצויים במדבר, וכדכתב ברש"י על הפסוק (במדבר י, לד) "וענן ה' עליהם יומם", "שבעה עננים כתובים במסעיהם, ארבע מד' רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה, ואחד לפניהם מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים", ובפרשת עקב (דברים ה, ד) כתב רש"י עוד, "שמלתך לא בלתה - ענני כבוד היו שפין בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים".

על כל פנים, לזכר הנס הזה של ענני הכבוד ציווה הקב"ה שכל ישראל ישבו בסוכות שבעת ימים, למען ידעו ויזכרו את הנסים הגדולים אשר עשה עמנו בעת אשר הוציא אותנו מארץ מצרים וגאלנו מעבדות לחירות.

מפני מה לא עשו זכר לנס המן והבאר

הנה כבר נודע הקושיא שהקשו הקדמונים, הלא ידוע שבמדבר זכו בני ישראל לג' מתנות טובות, המן, הבאר וענני הכבוד, ונפרטם אחת לאחת, מן – הקב"ה האכיל את העם במן מן השמים והוא מאכל של מלאכי השרת, באר – שמשם נשתלחו פלגי מים לבתי כל ישראל והיו שותים מהם לרווייה, ענן – הלא המה ענני הכבוד ששמרו עליהם מכל דבר רע. ומתעוררת השאלה, אם הקב"ה נתן ג' מתנות במדבר מדוע אם כן תיקן חג ומועד רק לזכר הענני הכבוד ולא עשו שום זכר לנסים הגדולים של באר ומן.

רבנו החיד"א ז"ל בספרו 'ראש דוד' (פרשת אמור) הביא כמה וכמה תירוצים נפלאים, ובספה"ק 'בני יששכר' (מאמרי חודש תשרי מאמר י - צלא דמהימנותא) העתיק והזכיר את הדברים האלה בשם אמרם ועוד הרחיב עליהם כדרכו בקודש, וגם אנו נלך בדרכיהם הקדושים ונמנה את התירוצים האלה בתוספת נופך וביאור כיד ה' הטובה עלינו, כי הרבה יש ללמוד מהם.

תירוץ א': בענני הכבוד התגלה חיבתן של ישראל

התירוץ הראשון הוא, שהגם שבאמת נעשו לישראל עוד כמה נסים ונפלאות, על ידי שנתן להם את המן והבאר, אבל עדיין אינם ראויים אותם הנסים שיקבעו להם זכר מיוחד, כי מאחר שהוציא הקב"ה את בני ישראל ממצרים והוליכם אל תוך המדבר, ארץ ציה וצלמות, יש סברה לומר שעל ידי זה התחייב לספק להם מים ומזון בכדי שלא יגוועו ברעב, ועל אף שהיה בדרך של נס גדול ונפלא, מכל מקום אין הנס הזה מורה על חיבה יתירה, שכן לא היה יכול להשאיר את בני ישראל בתוך המדבר השמם מבלי להמציא להם כדי מחייתם.

שונה הוא הנס של העננים, שאותם לא היה מחויב הקב"ה להעניק להם, שכן הגוף מסוגל להתקיים במדבר גם מבלעדי העננים, ועתה, משנעשה להם הנס הגדול והנפלא הזה, היה זה גילוי נפלא של חיבה ואהבה, ובכך הראה הקב"ה ופרסם לעין כל את אהבתו וחיבתו הגדולה אל בני ישראל, שנותן להם

מתנות יתירות ומבכר אותם ומנשאם מעל שאר כל אומות העולם, ועל כן ראוי
אותו הנם שיעשו עבורו זכר מיוחד. כן תירץ הגה"ק רבי חיים כפואי זי"ע בעל
'מקור חיים' [יא].

הכרת הטוב אמתית ניכרת לאחר זמן

על פי הדברים האלה אפשר להוסיף ולתת טעם על מה שקבעו לחוג את חג
הסוכות ביומי דתשרי, כי לכאורה היו צריכין לקבוע את חג הסוכות בחודש
ניסן, שכן הנם של יציאת מצרים וענני הכבוד החלו בחודש ניסן ולא בתשרי.

אבן, הטור כבר יישב את התמיהה רבתית הזאת בדרכו, שאם היו בני ישראל
יוצאין אל הסוכה בחודש ניסן, לא היה ניכר שלזכר הנם הם עושים כן,
מאחר שבתקופת האביב נוהגים כל באי העולם לצאת מן הבית לנפוש ולשאוף
מן האוויר הצח, אבל בהגיע חודש תשרי, שאז מדרכו של עולם להיכנס אל תוך
הבתים, וכאשר בני ישראל נוהגים בהיפך ויוצאים להסתופף בצל הסוכה, אז ניכר
לעין כל שלזכר הנם הם עושים.

אבל לדרכנו ייאמר בעוד אופן, שהרי זה עתה ביארנו שהעננים היו גילוי של
חיבה יתירה מאת המקום ברוך הוא, ואך לזכר זה אנו עושים את חג
הסוכות, להראות את השמחה וההודאה ואת רגשי הכרת הטוב שיש בנו להשי"ת,
על כל הטוב אשר גמלנו בשעה שהוציאנו מארץ מצרים.

(יא) ראה בתוספתא (מסכת סוטה פרק ד) שם מתאר את גודל הנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו
על ידי העננים, וזהו לשון התוספתא: באברהם הוא אומר 'והשענו תחת העין', אף המקום
נתן לבניו שבעה ענני כבוד במדבר, אחד מימינם ואחד משמאלם, אחד לפניהם ואחד לאחריהם
ואחד למעלה מראשיהם ואחד לשכינה שביניהם, ועמוד ענן שהיה מקדים לפניהם הורג נחשים
ועקרבים ושורף סירים וקוצים ואטד, משפיל להם את הגבוה ומגביה להם את השפל ועושה
להן את הדרך מיושר, דרך סרט מושך והולך, שנאמר 'וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו'', ובו
היו משתמשין כל ארבעים שנה שהיו במדבר, שנאמר 'וענן ה' עליהם יומם', מה תלמוד לומר
'לא ימיש עמוד הענן יומם', מלמד של יום משלים לשל לילה ושל לילה משלים לשל יום.

ודבר זה גופא הווי סיבה הגונה שלא לעשות את הזכר וההודאה בשעת הנם בחודש ניסן, אלא מוטב להשהותה ולעכבה לזמן מאוחר יותר, לחודש תשרי. שאם יקבעו את ההודאה לחודש ניסן לא יהיה ניכר בזה כל כך שיש בנו הכרת הטוב באמת, אבל אחר שכבר חלף זמן מרובה ועדיין אנו מודים על הנם שהיה עמנו בעבר, דבר זה מראה כי מדת הכרת הטוב שיש לנו היא אמתית וחרוטה בחיוני הנפש פנימה, ולא רק מן השפה ולחוץ.

בכדי לסבר את האוזן יש לדמות את העניין לאחד שנקלע לעת צרה ל"ע עד שלא ידע להשית עצות בנפשו, והנה באחד הימים הופיע עליו אחד מידידיו כמלאך המושיע ועזר לו באופן נפלא עד שנחלץ מתוך צרתו. מובן מאליו שבשעת מעשה יכביר לשפוך דברי תהילות ותשבחות למי שעמד לו לימין ולעזר בשעת דחקו, ומי שאינו נוהג כן לא ייחשב בגדר אנוש כלל.

אבל אימתי נוכל לדעת שבקרבו פועמת הרגש אמת של הכרת הטוב ולא רק בלית ברירה, דבר זה נוכל לידע רק לאחר שיעבור זמן מרובה מאותו המקרה, ועדיין ככל אימת שיתראה עם איש חסדו ומטיבו לא יכלא את פיו מלתת שבח והודיה על החסד שנמל עמו מלפנים, אז יהיה נדע אל נאמנה כי אדם זה מכיר באמת בטובתו של חברו ואינו שוכח את חסדו לאורך ימים ושנים טובים.

זהו אכן העניין שנקבע חג הסוכות לחודש תשרי ולא בניסן, בכדי להראות את אמתת ההודאה, שמאחר שכבר עבר זמן מרובה מעת הנם, ובכל זאת פינו מלא שירה כים ולשונונו רנה כהמון גליו למען שמו הגדול והנורא, דבר זה מגלה ומוכיח שההודאה להשי"ת באה באמת ומעומק פנימיות ליבנו ולא רק הודאה הבאה מפני ההכרח ודרכי הנימוס.

תירוץ ב': הענן הקיף רק לישראל ופלט את הערב רב

עתה נבוא אל התירוץ השני, שאותו שמע רבינו החיד"א ז"ל מפי הגה"ק רבי יהודא האביליוו זללה"ה, והוא על פי מה דאיתא בזהר הק' (ח"ב פרשת כי

תשא קצא): שהענן היה חופף רק על בני ישראל, מה שאין כן הערב רב היו נפלמין מתוך הענן בלא יכולת להיכנס פנימה כלל וכלל, ומשונה הייתה גם הענן משאר הנסים של המן והבאר שגם הערב רב נהנו מהם, על כן אין אנו עושים שמחה וזכר אלא על גם הענן בלבד שרק עם ישראל בני א-ל חי התענגו בו ללא שום תערובת זמורת זרה, על דרך הכתוב (משלי יד, י) "ובשמחתו אל יתערב זר"[יב].

חובת ההתבדלות מהשפעת הרחוב והטומאה

הנלמד לנו מזה, שהסוכה, שהוא זכר לענני הכבוד, מורה אותנו על עניין ההתבדלות מן הרחוב ומכל אנשי השוק, שכידוע הרחובות שטופים בסכנות, לא רק בגשמיות אלא בעיקר בסכנות רוחניות, אשר כידוע אין לשער ואין לתאר את גודל הסכנות האורכות שם בכל פינה, וכל מי שאינו מתבדל ואינו בונה לעצמו חומות להגנה ולמחסה לא ימלט אשר לא ימעד בהם חלילה, העצה היחידה להינצל מהם ומהמונם הוא רק על ידי שמקים מחיצת גדר מסביב לו ונטמן בתוכה.

זהו אכן הדרך להקים את הסוכה שהוא הזכר לענני הכבוד, שיוצא האדם לרחובה של עיר, מעמיד שם דפנות ומחיצות מארבע רוחותיה, מסך מלמעלה, ומוסיף לה דלת ופותחת, ואחר כך נכנס לשם יחד עם כל משפחתו וסוגר הדלת בעדו, ומן הסוכה אנו למדים על ההסתגרות הנצרכת תמיד, להתבדל

(יב) ומן הראוי לציין לדברי הש"ך על התורה בפרשת אמור (ויקרא גג, מב), שם מזהיר שלא להכניס עכו"ם אל תוך הסוכה הקדושה, וזה לשונו: הרי השבעה צדיקים רמוזים שהם באים עם שאר הצדיקים ויושבים בסוכה, על כן צריך לשבת בה באימה ויראה בבושה וענוה, ולא ימשך אחר האכילה ושתיה שלא יבוא לידי דברי נבילה, ולא יכניס לתוכה עובדי גלולים שהסוכה היא צלא דמהימנותא ועובד גלולים לית ליה מהימנותא ואז בורחת הקדושה ושבעה הצדיקים מקללים קללות נמרצות, אם כשאנים נותנים להם חלקם שהוא חלק העניים מקללים אותם קללות שכתב הזוהר עיין שם, כל שכן אם בא כותי ובפרט שהוא עובד עבודת גלולים שהוא א-ל קנא.

מהערב רב אשר לא פסו מקרב הארץ עד עצם היום הזה רח"ל, ואין לנו אלא לקוות ולייחל שבקרוב תימלא הארץ דעה את ה' ויכירו וידעו כל באי עולם כי ה' אמת ותורתו אמת.

באותו העניין אפשר להוסיף ולומר כי זהו מה שאמרו חז"ל (סוכה מז. ועוד) "שמיני רגל בפני עצמו הוא", ובאותו היום כבר יוצאין מן הסוכה ונכנסין אל תוך הבית פנימה, כדפירש רש"י (שם מח.) "רגל בפני עצמו - שאין יושבין בסוכה".

זאת אומרת, שכעבור שבעת ימי המועד, אחר שעמלנו ויגענו למפח ולגדל את חומות ההבדלה מסערות הרחוב ורוחות הפרצים השולטים בה, כעת, בשמיני עצרת אנו נכנסים אל הבית פנימה ומכניסים אל תוכו את רוח ההתבדלות וההתנתקות מן הרחוב ומכל מה שיש לה להציע, כי אינו די במה שהאדם בונה לעצמו חומות מן הטומאה והזוהמה, אלא הוא גם צריך להנחיל זאת בתוך ביתו פנימה ולחנך את בניו ובני בניו באופן אשר גם כי יזקין לא יסור מהם.

ואם בכל הדורות אמרינן כן, על אחת כמה וכמה בדורנו השפל והנבזה, שנכבש ונאנק מתחת עול שעבודו של אותו מלך זקן וכסיל, שדרך איתן את קשתו והוציא עלינו את כלי מלחמתו הכבדים והנוראים ביותר אשר לא שיערנוהו מימות עולם, וכבר לא די לו בנסיונות והמכשלות שהוא מערים בחוצות קריה, אלא עתה נתעורר עלינו להחדיר את ארס תרעלתו מבין החורים והסדקים, ואם עד הזמן האחרון ידענו שדי לנו להיכנס אל תוך הבית השמור ושם מובטחים אנו מעונשו שלזה, הרי שעתה התהפכו היוצרות והס"מ בכבודו ובעצמו המציא את כלי המשחית והטכנולוגיא שעלולים לחדור אל תוך הבית, מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה.

זהו אם כן הלימוד שאנו למדים מן הסוכה ושמיני עצרת, לבסס את החומה בעוז ובתעצומות, להעמיד מגן ומחסה לכל נישטף אחר טומאת הערב רב ושאר כל הנחשלים במחנה שנושאים את כלי המשחית בידיהם, להישמר וליזהר גם מן הסכנות האורבות לנו ברחוב העיר וגם מן הסכנות המאיימות לפרוץ מן החורים והסדקים אל תוך הבית, אם חלילה לא נעמוד על המשמר כראוי, "לֵךְ עִמִּי בְּאֶתְרֵיךָ וּסְגֵר דְּלִתְךָ בְּעֶדְךָ חֲבִי כְּמַעַט רָנַע עַד יַעֲבֹר זָעַם" (ישעיהו כו, כ). ואם נעשה

את המוטל עלינו מלמטה, נזכה לסייעתא דשמיא למעלה מן המשוער, שכל הבא לטהר מסייעין אותו.

ואם אתה עושה כן, בוודאי יהיה חלקך עם נוחלי התורה הקדושה, ותזכה לשוב ולשמוח עמה בשמיני עצרת ושמחת תורה בבחינה של קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד, כי כאשר ישראל עם קדושים משומרים מן הטומאות והזוהמות השוצפים וקוצפים ברחובות קריה, אז ראשם נקי וזך ופנוי לקבל ולקלוט את דברי התורה הקדושה, וגם התורה הקדושה בעצמה שמחה ומחזרת אחר הלומד תורה בקדושה ובטהרה.

תירוץ ג': ישראל זכו לעננים ללא תרעומת

עוד בה שלישיה, והוא תירוצו של הגה"ק רבי ישועה זיין זצ"ל, שהיה מחלק בין הנם של העננים לבין הנסים של הבאר והמן, שאילו הבאר והמן קבלו בני ישראל רק לאחר שהתלוננו והתרעמו על הנהגתו יתברך שמו, והתמרמרו שאין להם מים ומזון לקיום הגוף, לעומת זה, את הענני הכבוד פירש הקב"ה עליהם מבלי שיבקשו כלל, ועל כן התקינו את חג הסוכות שיהיה זכר לענני הכבוד, ולא קבעו זכר לבאר והמן שבאו על ידי תלונה ותרעומת.

הקב"ה זן מקרני ראמים ועד ביצי כינים

הלקח שאנו יכולים ללמוד מכך, שאסור לבוא בתרעומת על הנהגת הבורא יתברך שמו, שהרי הקב"ה, שהוא יוצר הכל, יודע היטב היטב מה טוב עבורנו, בין בגוף ובין בנפש, והוא הרי זן מביצי כינים עד קרני ראמים, אין אנו יכולים להשיג את גודל רחמיו על כל מעשיו שהם ללא גבול ומדה, וידוע שמדתו הוא רחום וחנון, וממילא, מה לנו כי נתלונן על הנהגתו שנוהג עמנו, הרי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ומוטב לנו לסמוך על הבורא יתברך שמו, כי שווא תשועת אדם.

ואין לך ראייה יותר גדולה מן הגם של העננים, שהקב"ה זן ומפרנס לכל ויודע את צרכי בריותיו, שהרי לא רק מזון ומחיה סיפק להם הקב"ה לישראל, אלא עוד הוסיף להם כבוד ותפארת ואף נתן להם עננים לשמרם ולכבדם שמלותם, והגע בעצמך, אם העננים שאינם חיוניים לקיום הגוף נתן להם הקב"ה בתשואות חן, על אחת כמה וכמה שהיה מספק להם את המן והבאר שאין הגווייה יכולה להתקיים בחסרונם, שהרי לא יעלה על הדעת לומר שהוציא הקב"ה את עמו ממצרים לגווע במדבר, ואילו זכינו היינו מקבלים את המן והבאר בדרך אהבה וחיבה, אלא שאותם מתמרמרים מקטני אמנה היו, ולא השליכו את יהבם על השי"ת שהוא יכלכל אותם.

ופשיטא לך, שכשם שביציאת מצרים לא עזב הקב"ה את חסדו מאתנו, ולא זו בלבד שמוטט את ארץ מצרים ושיבר את מוסרותיה מעלינו, אלא שגם אחר כך לא עזב אותנו לנפשנו וסיפק לנו את כל צרכנו ארבעים שנה במדבר, בין את הצרכים ההכרחיים לקיום הגוף ובין את אלו שאינם הכרחיים, וכדרך שאנו אומרים בסדר ההגדה של פסח 'כמה מעלות טובות למקום עלינו', שהולכים אנו ומונים שם את כל הטובות שעשה עמנו הקב"ה בעת ההיא באופן של 'לא זו אף זו', למן הרגע שבו הוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים ועד העת שהכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו את בית הבחירה.

כך גם עתה בטוחים אנו בהקב"ה שהוא מוליך ומביא אותנו בדרך הטובה ביותר למעננו, ומה לנו כי נלין על הנהגתו יתברך שמו שהוא כולו חסד ורחמים, ואין אנו חייבים אלא להתחזק באמונה טהורה בהבורא יתברך שמו, שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ועתה בחג הסוכות הינו העת היותר מוכשר לזה, שכן בזמן הזה אנו חוסים בצל הסוכה הקדושה שהוא 'צילא דמהימנותא' (-צל האמונה), וכמו גזולים רכים שמסתופפים תחת כנפי סינרה של אמם, שם מרגישים בטוחים יותר מכל מקום אחר, כי יודעים הם היטב ומרגישים בעומק נפשם שאין עוד אחד בעולם שדואג עבורם לטוב ביותר יותר ממנה, כך צריכים אנו להרגיש בשעה שהננו נמצאים תחת צל כנפי הסוכה.

עד שבסופו של דבר יתגלה עלינו כבוד השי"ת מהרה, והוא יוליכנו קוממיות לארצנו ויבנה לנו שוב את בית הבחירה, אז תתמלא כל העולם אורה ומלאה

הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ואז ייפקחו העיניים לראות שכל מה שעשה הקב"ה עמנו היה במדת הרחמים והחסדים, כן יעזרנו על דבר כבוד שמו יתברך לראות בעינינו את התגלות כבוד השי"ת עלינו^[יג].

(יג) איתא בגמרא במסכת פסחים (נ,ג), "אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב".

וראה מזה שכתב על כך בספר הצל"ח (שם) 'מה ששמעתי בילדותי מהמנוח הרב החסיד המוכיח הגדול המפורסם מוה"ר אפרים רישר זצלה"ה מגיד דק"ק בראד, פירוש המאמר הזה; וזה לשונו:

ואמר הוא המנוח ז"ל דכתיב (ישעיה יב, א) 'אודך כי אנפת בי', לפי שמעליין לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפילו הפרעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה לזכך אותו ולהכניע יצה"ר ולטהר הנשמה שיזכה לעולם שכולו טוב, אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושין לו תחבושת ויש לו יסורים והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל החכם סובל בשמחה, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת. אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמיתי.

וכמו כן לעתיד לבוא כשזוכה לזה במהרה, נאמר 'ביום ההוא אודך כי אנפת בי', שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקדוש ברוך הוא לפי שעה להטיבו באחריתו. וזהו כונת המאמר כאן, 'בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו מצד מדת הדין, וילעולם הבא כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היה מדת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב. אלו דברי הרב מוה"ר אפרים זצ"ל.

תְּבַאֲיָנָה בְּהִיכַל מֶלֶךְ [ד]

קְדוּשַׁת הַסּוּכָה וְקְדוּשַׁת הָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי הַיּוֹשֵׁב בְּצֶל
בְּנֵי הַסּוּכָה

בסוכות תשבו שבעת ימים

שורש מצוות סוכה בתורתנו הקדושה הוא ממה שנאמר (ויקרא כג, מב-מג),
"בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו
דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני
ה' אלקיכם".

בספר החינוך ביאר היטב את טעם המצווה, וכה כתב שם (מצוה שכה): "משרשי
המצווה, מה שמפורש בכתוב (שם, מג), למען נזכור הניסים הגדולים שעשה
האל-ל ברוך הוא לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים, שסיככם בענני כבוד שלא
זיק להם השמש ביום וקרח בלילה. ויש שפירשו שסוכות ממש עשו בני ישראל
במדבר. ומתוך זכירת נפלאותיו שעשה עמנו ועם אבותינו נזוהר במצוותיו ברוך
הוא, ונהיה ראויים לקבלת הסוכה מאתו, וזהו חפצו ברוך הוא שחפץ להיטיב",
כה הם דברי החינוך.

חביבות יתירה נודעת להם לישראל עם קדושים למצוה זו של סוכה, ולא זו
בלבד שנכנסים לשבת בצילה לשבעה ימים, אלא שעוד נהגו לקיימה
בהידור אחר הידור ולייפותה בכל מיני נוי ועיטורים בעדי עדיים, וכדמצאנו התיאור
בברייתא (סוכה י). "סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצוירין, ותלה בה

אגוזין, שקדים, אפרסקין ורימונים, פרכילי ענבים ועמרות של שבולין, יינות שמנים וסלתות", ולהודיעך כמה מצוות חביבות עליהן.

כל רגע שיושב בסוכה זוכה לעוד מצווה דאורייתא

מעיקרי המצוה הוא, שלמשך שבעת ימי החג זונח האדם את ביתו וקורת גגו הקבוע מעליו וקובע את מושבו איתן בצל הסוכה, ולא רק עבור עסקי אכילה ושתייה הוא עושה כן, אלא את כל צרכי הגוף והנפש מקיים האיש הישראלי בתוך הסוכה, וכדשנינו במסכת סוכה (כה:): "תנו רבנן, כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים - מעלן לסוכה, מצעות נאות - מעלן לסוכה. אוכל ושותה ומטייל בסוכה. מנא הני מילי? דתנו רבנן: 'תשבו - כעין תדורו'. מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי". וכן על זה הדרך נפסק בשולחן ערוך (סימן תרלט) להלכה ולמעשה.

עוד מצאנו לכמה וכמה מן הפוסקים שכתבו, כי מצוות סוכה איננה מצווה יחידה הנמשכת למשך שבעת ימי החג, אלא כל רגע ורגע שיושב האיש הישראלי בצל הסוכה הריהו מקיים מצווה בפני עצמו, וככל שירבה לשבת בצל הסוכה הרי יימצא בידו יותר ויותר מצוות, "וקובץ על יד ירבה" (משלי יג, יא) [טז].

(טז) כן משמע מהפני יהושע' שכתב (סוכה כה.), שבכל שעה ושעה שנמצא מחוץ לסוכה הריהו עובר על מצוות עשה דסוכה. וראה גם בספר 'כף החיים' (או"ח סימן תרלט יב), שהזכיר את דבריו של הגה"ק היעב"ץ מתוך סידורו (סעיף א) בזה הלשון, "על כל רגע ששוהא בביתו בלי הכרה עובר בעשה, ובכל רגע ששוהא בסוכה מקיים מצוות עשה".

וראה עוד בזה העניין בספר 'יסוד ושורש העבודה' (שער יא פרק יב), שמוכיח את אלו ששוהים מחוץ לסוכה שלא לצורך, ומאידך גיסא משבח את המתאמצים שלא לצאת כלל מן הסוכה לבד מצורך גדול או לתלמוד תורה ותפילה, וזה לשונו:

כי אם ישהה מעט יותר מכדי צרכו בבית, עובר על מצוות עשה של 'בסכת תשבו'... ועל כל רגע ורגע ששהה בביתו חוץ לסוכה על לא דבר הכרחי כנ"ל עובר על מצוות עשה מן התורה. זולת הלימוד כשהיא בעיון רב ועצום והתפלה, התירו רבותינו ז"ל (סוכה כה:): חוץ

משכך הם פני הדברים, ראוי לכל אחד ואחד שייתן את לבו בימים שמקודם החג, להכין את הסוכה על הצד היותר טוב, שיהיה לו שם הכן את כל צרכיו ההכרחיים עד כמה ששייך, בכדי שיוכל לשבת בתוך הסוכה כמה שיותר ולא יהיה אנוס לצאת משם שלא לצורך, לשם כך צריך הרבה מחשבה ועצה טובה כיצד יעשה, אולם מי שמתכוון לשם שמים בוודאי יזכה לסייעתא דשמיא מרובה ויוכל להוציא את זממו הטוב אל הפועל.

ההנהגה בתוך הסוכה צריכה להיות מתוך כוונת ראש

ואתה בן אדם, בשעה שהנך עומד להיכנס ולדרוך על מפתן הסוכה, עמוד נא מעט והתבונן היטב לדעת ולהבין להיכן אתה נכנס, כי המקום אשר אתה עומד עליה אדמת קודש הוא, שהלא אין אויר הסוכה כשאר חללו של עולם, אלא כל כולה מלאה ושופעת קדושה וטהרה ורוח אלקים מרחפת שם, וכדאיתא בזוהר הק' (ח"ג ש"ט). שתיבת 'סוכה' עולה בגימטריא מספר צ"א, והוא שקול למספר היוצא משני שמותיו של הקב"ה - הוי"ה ואדנ"י, נמצאת אומר, שבשעה שנכנס האדם אל תוך הסוכה הריהו נכנס לשכון בתוככי שמות הקודש, ולב מי לא יחרד כהיום הזה [טז].

לסוכה כמו שהובא בטור ובשלחן ערוך (סימן תרל"ט ס"ד). ועל זה ידוה לב כל הדווים, לבקרים תפקדנו, לרגעים תבחננו, שכמה רגעים מטייל אדם בביתו חוץ לסוכה על לא דבר הכרחי כלל ועובר בכל רגע מצות עשה כנ"ל, אוי לאותה בושא אוי לאותה חרפה... וכמו שכששוהה חוצה לה עובר בכל רגע על מצות עשה מן התורה כנ"ל, כן הדבר הזה, מדה טובה מרובה - שבכל רגע ורגע שהוא שוהה בסוכה, מקיים מצות עשה זו.

(טז) ראה הלשון שכתב בספר 'שם משמאל' (חלק המועדים - סוכות שנת תר"פ): הנה ידוע דסוכה רומזת לדברים נעלמים וגבוהים מאד, וכשם שחל שם שמים על הקרבן כן חל שם שמים על הסוכה, ובדברי חכמי האמת שכולה השמות הקדושים, וגם הגמטריא צ"א כחיבור יחוד שני השמות הקדושים. וע"כ היושב בסוכה כיושב תוך השמות הקדושים. והיא מעלה גדולה לישראל, ובאמצעותה זוכין להסתופף בצל הקב"ה, ואפי' לא היתה מציאות

כמו כן איתא מהרה"ק המהרי"ד מבעלזא, שהיה נוהג לחזור על דברי אביו הרה"ק המהר"י, שאמר לו כמה פעמים בשם אביו ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, שבאוויר הסוכה שורה קדושה עצומה - קדושת ארץ ישראל, הדפנות הקרקע והסכך, הכל הם בחינת קדושת ארץ ישראל, ואפילו מי שנמצא בחוץ לארץ ונכנס אל תוך אוויר הסוכה הרי הוא זוכה לשהות בחללה של ארץ ישראל המקודשת בכל מיני קדושות^[12].

על כן צריך זהירות יתירה ושמירה מעליא בתוך הסוכה, שחלילה לא יבוא לידי שחוק וקלות ראש, ולא ישחית את הזמן היקר והקדוש לדברי הבל ורעות רוח, אלא ישתמש בכל רגע ורגע לצורך דברי תורה ויראה, וכדהביא השל"ה הק' (מסכת סוכה פרק גר מצוה, יב) מן הספר 'ראשית חכמה' (שער הקדושה פרק יד)

הרע בעולם ולא היו צריכין להגנה מכחות הרודפים היתה נמי תועלת הסוכה גדולה מאד ומעין לעתיד.

(יז) ואמר הרה"ק המהרי"ד, שלפי זה הבין את כוונת התפילה שנהגו לאומרה בשעה שיוצאים מן הסוכה, "ותהא חשובה מצות סוכה זו שאני מקיים וכו', ותזכנו לישב ימים רבים על האדמה אדמת קודש בעבודתך וביראתך", ולכאורה קשה להבין הקשר של בקשה זו בתוך התפילה הזאת, שהרי בענייני סוכה עסקינו כאן ולא באדמת ארץ ישראל, אלא וודאי צריך לומר שבתוך הסוכה עצמה שורה קדושת ארץ ישראל, וכאשר אנו נפרדים מן הסוכה אנו מבקשים מאת הקב"ה, כי כשם שזכינו לישב בסוכה בבחינת אוויר ארץ ישראל כן יזכנו במהרה לישב באמת על אדמת הקודש בארץ ישראל ולעבדו שם בלבב שלם, אמון כן יהי רצון.

וראה גם מה שכתב בעניין זה בספה"ק 'תפארת שלמה' (מועדים חג סוכות), וזה לשונו: ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה' (שמות יב, לו). הנ"ל דהנה כבר הקשו הראשונים על ההבטחה שהבטיחם הש"י להכניסם לארץ ישראל מיד, הלא לא נתקיים ההבטחה ההיא. גם דרך שלשה ימים שאמרו נלכה ונבטחה כו' קשה מאד היכן היה. אך הנה אמרו חכמינו ז"ל (סוכה ט). מה חג לד' - כשם שחל שם שמים על החגיגה כן חל שם שמים על הסוכה, נמצא הסוכה היא בחינת הקדושה של הקרבנות ובחינת ארץ ישראל, בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך. לכן כאשר באו בני ישראל לסוכות זכו בזה לקדושת ארץ ישראל והקרבת כנ"ל.

שהעיד בהן צדק על דרך הנהגת קדשו של מורו ורבו הרמ"ק זי"ע, "שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד, שעצי סוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל שבעה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה ט)."

הנה כי כן אנו רואים מדברי ה'ראשית חכמה' שאפילו עצי הסוכה קדושים בעצמותם, ואין זה מן הראוי להתנהג בקלות ראש בשעה שיושב ביניהם, והנראה לומר בדבריו שיש כאן ב' כוונות, גם מצד הדין, שעצי הסוכה קדושים בקדושת הסוכה למשך כל ימי החג ואסורים להשתמש בהם לשום תשמיש מלבד המטרה שלשמה קבעוה (שו"ע סימן תרלח סעיף א), אבל גם נתכוון על הקדושה העילאה החופפת על עצי הסוכה, שהקרשים עצמם מקודשים בקדושת שמות הקודש של הקב"ה.

עד כדי כך, שכתב המהרי"ל (הלכות סוכה אות ו' והובא בכאר היטב או"ח תרל ס"ק ו'), כי רבו המהר"ש נהגו לרשום סימנים על קרשי סוכתו לידע באיזה רוח הייתה מונחת, ולשנה הבאה היה מעמידם באותו הסדר, וטעם נתן למעשיו, שדומה קדושת עצי הסוכה לקדושה של קרשי המשכן, וכשם שבמשכן לא שינו את סדר הקרשים כך גם בסוכה אין לשנות, וכדשינין בירושלמי (שבת פרק יב הלכה ג) שהקריש שזכה להינתן בצפון ינתן בצפון לעולם, וכן בדרום ינתן בדרום, שנאמר (שמות כו, ה) "והקמות את המשכן כמשפטו".

אכן, לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ומחובת האדם לעסוק גם במילי דעלמא ולא אסרו עליו את זאת, על כן, כל מה שמן הדרך לעשות בבית עושה גם עתה בתוך הסוכה, אוכל ושותה וכל כי האי גוונא, אבל יחד עם זאת ייזהר מאד שיהו הדברים האלה טפלים אל העיקר שהוא תלמוד תורה ועבודת הבורא יתברך שמו.

כך כתב ב'משנה ברורה' (תרלט ס"ק ב' בדיבור המתחיל 'וישן ומטייל'): "וכן אם ירצה לספר עם חבירו יספר בסוכה, דסוכתו צריך להיות כביתו בכל השנה, וכמו שמסיים המחבר. ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאוד, ראוי למעט בה בדברי חול

ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכל שכן שיהיה זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים".

קדושת הסוכה מקפת ומאירה על כל איש ישראל

באמת, כשנתבונן עוד נראה, שלא מצאנו הפלגות גדולות ונוראות של גילויי אהבה וחיבה מאת הקב"ה, כמו שאנו מוצאים על חג הסוכות בכלל ועל קדושת הסוכה בפרט, עד שדומה הדבר ואנו נכנסים אל תוך צלו של הקב"ה ככבודו ובעצמו^[יח], וכדאיתא בספרי המקובלים (פרי עין חיים - שער חג הסוכות - פרק א) שהפסוק בשיר השירים (ב, ו) "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", עולה על קדושת הסוכה שמקפת את האדם ומחבת אתו מכל עבריו^[יט].

על דרך זה איתא בוזהר הק' (תיקו' הקדמה ב:), שה'סכך' הוא מלשון של סיכוך, כמו שהאימא מסוככת על בניה ואפרוחיה, כן מסוכך הקב"ה באברתו על הסוכה ומגין עלינו - בניו אהוביו, וכדאיתא במדרש (פסיקתא - נספחים אות ב) על הפסוק (ישעיהו פרק ד, ו) "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר" - "כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, מסיך (מכסה) עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו", שכן נאמר (תהלים צא, ד) "באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה".

בהביננו את זאת נוכל לעמוד באפס קצהו על דעת רבותינו שכתבו (שער הכוונות - דרושי חג הסוכות דרוש ד), שהסוכה הוא בחינה של אור המקיף, דהיינו

(יח) ראה מה שכתב בייטב לב' (פרשת אמור ד"ה ולכן אחר), וזה לשונו: ולכן אחר יום הכיפורים שמכפר בחינת עתיק על דרך האמור, צוה אותנו לישב בסוכה, בחינת אור מקיף (שער הכוונות, ענין סוכות ריש דרוש ד), כי סוכה קדוש ועצי הסוכה מוקצה מדאורייתא (סוכה ט.), וכולה שמותיו יתברך ויתעלה ארבע רוחותיה ומעלה ומטה, והאדם הנכנס בה כולו מוקף בתוך אור קדושתו ית"ש וזכרו לנצח. והיא מרמזת שמעביר ישראל בתוכו ממש.

(יט) וראה הלשון שם: ולפי שהיא בחי' וימינו תחבקני, ובזרוע יש ב' פרקין שלימים, ואחריהם הוד שהוא טפה, ולכן שתיים כהלכתן, ושלישית אפילו טפה.

שהאור הזה הולך ומקיף אותנו מכל צד ומכל עבר, ואפילו מי שמצד מעשיו אינו ראוי כל כך למדרגות הקדושה, גם הוא מואר באור יקרות ובזיו נוגה השכינה בשעה שנכנס אל תוך הסוכה.

הלא כך מתאמרא בשם הרבי ר' בונים מפרשיסחא זי"ע (קול מבשר ח"ג - חג הסוכות), שאין לך חביב ממצות סוכה, שנכנס האדם אל תוכה יחד עם כל מלבושיו ואפילו עם המנעלים שנועל לרגליו, וכלומר, שכל איש מישראל, אפילו הנידחים שבהם העטופים במלבושים צואים ובמנעלים ממונפים מן ההתבוססות במיט היוון וברפש זוהמת העוונות, גם המה זוכים להאיר נפשם מאור קדושת הסוכה, על אף שלא זכו לטעום מצוף יערת הדבש.

ממימרא זו נבין ונשכיל בינה, שאם על בעלי העוונות והחטאים אמרו כן, על אחת כמה וכמה על אלו הצדיקים שזוכים להשיג ולהאיר נפשם באור קדושת השכינה הקדושה המאירה בתוך הסוכה ללא שיעור וללא גבול.

משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו

עתה אמרנו להוסיף עוד הרגש נפלא שעלה ברעיונו, והוא על פי דברי המשנה במסכת סוכה (כח:): בדין היושב בסוכה וירדו עליו גשמים, וכה הם דברי המשנה, "ירדו גשמים, מאימתי מותר לְפָנֹת - משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה - לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו".

הגמרא שם מבארת היטב את המשל והגמשל, דומה הדבר לעבד שהשתוקק לשאת חן בעיני רבו, אשר על כן הכין ומזג כוס מלא ברכה ונכנס אצל הרב והניח לפניו, אולם לגודל הפלא, לא זו בלבד שהרב לא הראה שום קורת רוח ממעשהו, אלא שעוד נטל קיתון מלא מים והתיזו על פני העבד המוכה תימהון, ליותר מכך הוא כבר לא היה צריך, העבד הבין מיד שהרב כועס עליו כהוגן עד שמאם במעשיו וכלל אינו חפץ לראותו כנגד פניו.

הנמשל פשוט ביותר, הן בני ישראל חפצים לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו ולעבדו בלבב שלם, ועל כן בונים הם את הסוכה כפי מצוות הא-ל האדון על כל המעשים, אולם בסופו של דבר, כאשר מגיע העת לקיים המצווה ונכנסים אל הסוכה בגיל ורון מתוך הכנה והתלהבות, אזי תמורת שיוכלו לשבת שם בשוכה ונחת ולקיים את המצווה ככל משפטו וחוקתו, נפתחים עליהם ארובות השמים וגשמי זלעפות נשפכים עליהם ממרומים, עד שלא נותר להם כל ברירה אלא להימלט מן הסוכה כל עוד נשמתם בהם, הכי יש לך סימן מובהק יותר מזה שהקב"ה מקפיד עליהם ואינו חפץ במעשיהם, זהו פשטות המשל והנמשל כפי שמבואר בגמרא.

היושב בסוכה דומה למשרת את הקב"ה לפני ולפנים

אולם אם ננחת קצת לעומק העניין בדברי חז"ל נראה כאן גילוי נפלא של דבקות וקרבת השי"ת באופן שאין לה כמעט אח ורע ומכלל לאו אתה שומע הן, שהרי המשילו כאן רבותינו את מצוות הישיבה בסוכה לעבד המשמש את הרב, אבל לא עסקינן כאן בעבד כשאר העבדים הפשוטים, שעובדים בשדות ובכרמים ואינם רואים את פני האדון כלל ואינם באים לפניו, אלא המדובר בעבד חשוב ביותר שיש לו מהלכים בתוך הבית פנימה ומדרכו להיכנס לפני ולפנים ולשמש את הרב בעצמו.

ומכלל זה אתה יודע שגם הנמשל הוא כיוצא בזה, ובשעה שנכנס האיש הישראלי אל תוך הסוכה הריהו כנכנס לפני ולפנים, היכל לפניו מהיכל, וכביכול עומד לפני מלך מלכי המלכים בעצמו בתוך היכלו ומשמשו בקירוב נורא, פנים אל פנים, ועל אף שקורה לעתים ומוריד הקב"ה גשמים בחג הסוכות ודוחה את בני ישראל מתוך הסוכה, אבל על פי הרוב אינו כן, ואדרבה, מתוך כך אנו יודעים נאמנה שמעשינו מרוצים לפני המקום ברוך הוא וחפץ הקב"ה שנבוא לפניו אל תוך היכלו וגשמשו בקרבה וחביבות.

נמצאנו מעתה מתבוננים באור בהיר ומחודש על כל העניין של קדושת ומצוות הסוכה, כי אם עד עתה ידענו רק על החיבה והאהבה שמרעיף עלינו הקב"ה בתוך הצילא דמהימנותא, הרי שעתה נוסף לנו הידיעה על גודל הזכות שנפל בחלקנו לעמוד ולשרת בקודש את מלך מלכי המלכים באופן של עבד המשמש את הרב בתוך היכלו הפנימי, ממש אין לך גדול מזה[א].

מדריגה נוראה זו יכולים להשיג רק לאחר שעבר עלינו לטובה הימים הנוראים, ימי הרחמים והסליחות, שמאחר שזכו בני ישראל לטהר ולקדש עצמם בקדושה של מעלה ולהלבין חטאותיהם כשלאג וכצמר, אזי יכולים הם לבוא ולהיכנס אל היכל המלך בלבוש מלכות ועטרת זהב ולעשות לפניו את רצונו בלבב שלם בכל מיני קירוב ואהבה עד אין שיעור.

מעתה לא ייפלא כלל מדוע זכתה חג הסוכות להיקרא 'זמן שמחתינו', שהלא הרבה שאלו כן תמהו, על מה ולמה שינתה התורה ואף שילשה לכתוב לשונות של שמחה על החג הזה ואילו על חגים וזמנים אחרים לא מצאנו כל כך ריבוי לשונות של שמחה, שבחג הפסח לא נזכר כלל הלשון של שמחה ואילו בחג השבועות נזכר רק פעם אחת.

אולם אחר שכבר נודע לנו על גודל קרבת השי"ת שאנו זוכים לה בחג הסוכות, באופן שאין לה אה ורע בשאר הזמנים, אם כן הוי השמחה כמילתא דפשיטא וכדבר הבא מאליו ולא נותר כל מקום לתמיהה כלשהוא, וכלשון הכתוב

(ב) יוסמד לזה מה שכתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין בספר 'פרי צדיק' בספר ויקרא פרשת צו (אות ו), וזה לשונו: בשבת זוכין לקדושת ההיכל ויש שזוכין לקדושת קודש קדשים, וזה הענין שבקיום מצות סוכה נקרא גם כן מווג כוס לרבו, כמו שאמרו בסוכה (כה). דבסוכה יושבין בצלא דמהימנותא, כמו שמובא בזה"ק (ח"ג ק"ד א). ונקרא עובד לרבו בהיכלא דמלכא כמווג כוס לרבו.

(שיר השירים א, ד) "משכני אחרוך גרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך", שאנו שמחים מגודל קרבת ה' שזכינו לעת הזאת[כא].

המדבר דיבורים בטלים בסוכה כהופך את פניו מן המלך

על פי הדברים האלה נבוא להבין ביתר שאת וביתר עוז את דברי האזהרה שהבאנו לעיל מספר השל"ה הק', "שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה". כי עתה, כשכבר ידענו שהאיש הישראלי הנמצא בתוך הסוכה דומה לעומד לפני המלך בתוך היכלו ומשרתו, הרי כמה תגדל החוצפה והעזות של המססיה דעת ועוסק בדברי שטות והבל באותו השעה שמשרת את המלך, אין דינו אלא כמורד במלכות.

להבנת חומר העניין נסמך לכאן את הדברים הידועים שכתב הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע (עבודת ישראל ליקוטים לאבות פרק ה) בגודל האיסור לדבר באמצע התפלה, וכה כתב שם: "לכן צריך להיזהר שלא לדבר בבית הכנסת שום דיבור קל חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו ואומר אדוני המלך אי אפשר לדבר עמך רק אדבר חפצי ובוזה הוי דוחק רגלי השכינה חס ושלום" ע"כ. וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, כי בשעה שעומד לפני המלך ומשרתו חייב להשית את כל מעייניו רק במה שעוסק כעת בכובד ראש ובהכנעה, וחלילה לו מלהסב את פניו מן המלך ולצחק בדברים בטלים.

(כא) ראה מה שכתב בי"ש משמואל' (סוכות - תרע"ט), וזה לשונו: ויש לפרש עוד ענין זמן שמחתנו על פי מאה"כ (שיה"ש א') הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, וכן הוא חג הסוכות שכל הסוכה היא חדר המלך מה"מ הקדוש ברוך הוא וחל שם שמים על הסוכה, ואימתא בספה"ק שסוכה היא דוגמת בהמ"ק, וע"כ נתקיים נגילה ונשמחה בך, וכל איש ישראל אף על גב דאיהו לא חזי מזלי' חזי. ומ"מ הזמן הנאות לזה הוא דוקא אחר יוהכ"פ, ובפייט

מצוות צריכות כונה

הבלל העולה מתוך כל הדיבורים האלה, שמצווה זו של סוכה הוא מצווה חביבה עד למאד ועל ידה אפשר לזכות לקרבת השי"ת מאין כמוה, כי כל רגע ורגע שיושב בתוך הסוכה זוכה לקיים עוד מצוות עשה מדאורייתא ונחשב הדבר כאילו עומד לפני המלך ומשרתו, ומשום הכי חייב להשתדל ולמעט שלא לצאת מן הסוכה עד כמה שידו מגעת, אבל יחד עם זאת חייב להיזהר שלא ימשך שם אחר כל מיני בטלה בדברי הבל ורעות רוח, שחלילה לא יצא שכרו בהפסדו, רק יראה לשבת שם בקדושה ובטהרה ומתוך העסק בדברי תורה וקדושה.

הנה כי כן מספרים על כ"ק הגה"צ רבי יהודה'לה הורוביץ זצוק"ל, שבמשך כל ימי חג הסוכות לא בירך 'לישב בסוכה' אלא פעם אחת, כי מהרגע שנכנס לסוכה בליל יו"ט הראשון של חג, לא יצא משם עד היום האחרון של החג וכלל לא הסיה את דעתו מקדושת הסוכה, ויכולים אנו ללמוד מזה עד היכן מגעת גודל חביבות המצוה והדבקות בתורה ובמצוות.

ואך למותר להעיר ולהזכיר כי מצוות צריכות כוונה, ובכל עת ששוהה בסוכה צריך לחקוק על לוח לבו ולידע שכל עצם ישיבתו בתוך הסוכה הוא אך בכדי לקיים מצוות סוכה ולעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, כמו שסיפר לי אא"ז הגה"צ רבי לוי רבינוביץ זצוק"ל בעל מחבר ספרי 'מעדני השולחן', ששאל את פי מרן הגאון האדיר רבי דוד יונגרייז זצוק"ל, על מי שישן בסוכה למשך שמונה שעות רצופות, האם כשהתעורר יש לו סך הכל שמונה שעות של מלאות במצוות, וענה לו, כי זה תלוי כיצד הוא נשכב לישון.

ובוונת הדברים, שאם הולך האדם לישון מתוך ידיעה ברורה וכוונה לקיים את מצוות הבורא יתברך שמו שציווה לנו 'בסוכות תשבו שבעת ימים', אז בוודאי עלתה לו כל רגע ורגע משנתו למצוה בפני עצמה.

יעזור השי"ת שבזכות המצווה הזאת נזכה באמת לרוב השפעת הקדושה לעלות ולהתעלות במעלות הקדושה והטהרה, ויהא לנו הסוכה לצילא דמהימנותא

בעולם הזה ובעולם הבא, ולמגן ולמחסה מכל צרה וצוקה ומכל פורעניות המתרגשות לבוא לעולם, "ופרוש עלינו סוכת רחמים וחיים ושלוה" [כב].

הנ"ל שלולא משום אין מערבין שמחה בשמחה הי' בדין להיות חג הסוכות תיכף אחר יוהכ"פ, הטעם משום כי בעוד משא העוונות על האדם אין לבוא לחדר המלך, כענין שכתוב (אסתר ד' ב) כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק.

(כב) ראה דברים נבחרים הנוגעים לענייננו מתוך הספר 'פלא יועץ' (ערך סוכה): סוכה היא מצוה חשובה וחביבה הבאה מזמן ליזמן, ואשריהם ישראל רובם נוהרים ועושים סוכה נאה בכלים נאים זכאה חולקהון וכו'.

ולו חכמו ישכילו כמה חביבה מצוה זו בין לפי הפשט והיא העומדת לאדם לכפר במקום גלות, ובין לפי הסוד גבהו סודותיה, ומעט אשר השיגה ידיעתנו הוא, שהשכינה פורש' כנפיה עלינו והאם רובצת על האפרוחים ושבעה אושפיזין עילאין אור נצוצי נשמתם שוכנים שם, אשר מטעם זה גדלה קדושתה כקדושת בהכ"נ, ומטעם זה אסרו לנהוג מנהג בזיון וכ"ש שחוק וקלות ראש, ואמרו על האר"י ז"ל שהיה נוהר שלא לדבר שיחת חולין תוך הסוכה, ובודאי שמי שנוהר לקבוע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדושה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מה לעשות, קונה קדושה ותוספת הארה בנר"ן ומצא כדי גאולתו לכל השנה לעבוד את בוראו עבודה תמה.

וישמחו כל חוסי בך

הישיבה בסוכה מורה על הבטחון והאמונה בהשי"ת
שמביא לידי שמחה

עשה לפניו סוכה נאה

בביאור ענין מצות סוכה מצאנו כמה דעות, עיקר הטעם שכתוב בתורה הקדושה בחיוב מצות סוכה, הוא לזכר ענני הכבוד שהושיב אותנו הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו בשעה שהוציאנו מארץ מצרים, כדכתיב בפרשת אמור (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל... למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאני אותם מארץ מצרים".

ולפי טעם זה מצות סוכה הוא אכן לשם תענוג וזכר להנסים הגדולים שעשה לנו השי"ת, ומחמת זה הטעם אף ראוי ונכון לקיים את מצוה זו מתוך שמחה ותענוג, לפאר ולרומם את הקב"ה על רוב הנסים שהפליא עמנו בעת הוציאנו מבית עבדים, וכמו שנאמר (שמות טו, ב) 'זה א-לי ואנוהו', ופירשו חז"ל (שבת קלג:): 'התנאה לפניו במצות - עשה לפניו סוכה נאה'.

וכן איתא ברשב"א (שו"ת ח"א סימן נה), שמצוה מן המובחר להעלות אל תוך הסוכה כלים נאים ולתלות שמה סדינים המצוירים, בכדי 'לחבב את המצוה ושתהא דירתו עריבה', וכענין זה כתב בשל"ה הק' (מסכת סוכה פרק גר מצוה אות ה), שיש ענין גדול 'לחבב מצות הסוכה וליפותה בקרמין וסדינין, ולתלות בה פירות חשובין... וכל המרבה הרי זה משובח'.

עוד יותר מזה אמרו בגמרא (סוכה כה:), וכך גם נפסק בשולחן ערוך להלכה ולמעשה (אורח חיים סימן תרמ סעיף ד), שהמצמער פמור מן הסוכה. כלומר,

הסוכה הוא מקום העשוי לשמחה ולתענוג, וכל מי שעל ידי הסוכה נגרם לו איזה צער כל שהוא, כבר אינו שייך במצות סוכה כלל ויש לו לצאת הימנה.

יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד

אולם כנגד טעם זה מצאנו עוד טעם, שהוא לכאורה בהיפך הגמור מן הטעם הקודם, וכפי שמובא במדרש (ילקוט שמעוני פרשת אמור רמז תרנג) שענין מצות סוכה הוא במקום גלות, שהרי בראש השנה ויום הכיפורים יושב הקב"ה על כיסא משפט לדון את האדם על פי מעשיו אם לטוב ואם להיפך ח"ו, ואם יצא דינו של האדם לחובה ונתחייב בעונש גלות, אזי על ידי היציאה שיוצא בחג הסוכות מביתו הנעים והקבוע וגולה אל הצירו לדור שם בסוכת העראי, על ידי זה יוצא ידי חובת גלות ונפטר מגלות בפועל ממש, ומעתה אינו צריך יותר להיות נע ונד בריחוק מקום מביתו וממולדתו.

זהו גם מה שאנו אומרים בתפילת 'יהי רצון' בשעה שנכנסים אל תוך הסוכה, שם מובא כהלשון הזה: "ובוכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה, יחשב לי זאת כאלו הרחקתי נדוד, והִרְבַּכְּ כבסני מעוני ומחטאתי טהרני". וזהו אותו הטעם המובא במדרש לעיל, שהסוכה שווה בערכה כמו גלות ויסורים, ועל ידי הגלות המועטת של ישיבת סוכה נפטר מן הגלות הקשה שנגזר עליו בדיון.

אלא שלפי הטעם הזה קשה מאד להבין מדוע אמרו חז"ל שהמצטער פטור מן הסוכה, אדרבה, כל כמה שמרבה להצטער עדיף טפי וזוכה לקיים ביתר שאת את התכלית של המצוה, שהרי כל הענין של מצות סוכה הוא לצאת ידי חובת גלות, וכל כמה שתתרבה צערו בסוכה הריהו טועם יותר את טעם הגלות ועל ידי זה זוכה לכפרה יתירה. ועוד קשה לטעם זה, מפני מה יש לייפות ולעטר את הסוכה במיני רימונים ופרכילי ענבים ובשאר כל סדינים המצויירם, אם כל הסוכה לשם גלות היא באה איזה ענין יש לייפותה ולעטרה, זהו לכאורה היפך הכונה.

ההולך בגלות עיניו וליבו תמיד לשמים

לנוכח כל הני קושייתא ובכדי ליישב את כל התמיהות, אין לנו אלא לבוא ולבאר על נכון את פנימיות הענין של גלות, ובפשטות נראה לומר, כי התכלית של הגלות הוא היסורים שיש בו, כי זה שהולך בגלות כל ימיו מלאים ביסורי גוף ונפש, אין לו אכילה ואין לו שתיה, כל רגע צריך להגיע לטובתם של אחרים, אפילו להניח ראשו בלילה אינו יודע אם יהיה לו היכן, ביום אכלו חורב וקרח בלילה, ובכל מקום אשר שם מגיע הגולה זוכה לכיזיונות והשפלות במנה גדושה, עד שנמצא אחד שמרחם עליו ונותן לו מעט לחם לאכול ומים לשתות, ומתוך היסורים האלו זוכה האדם שיהיה לו כפרה ומחילה על כל חטאיו.

ואם כי בפשטות זהו באמת התכלית של הגלות, ומשום הכי היו הרבה צדיקים שנהגו לילך בגלות, שלגודל צדקתם אחזו שהם מלאים בחטאים עוונות ופשעים ללא מתום, ולכן הלכו בגולה אחר גולה בכדי להמתיק את עוונותיהם ולכפר על כל פשעיהם, וכפי שנודע על הגאון מוילנא זי"ע שהלך בגלות, וביותר ידוע על האחים הקדושים הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא זי"ע שהרבה שנים הלכו בגלות ושוטטו מכפר אחד למשנהו ומעיירה אחת לחברתה, עד שאמרו כי לא נתנו מנוחה לעצמם ובמקום שלנו לילה אחת לא לנו שם למחרתו, וכיוצא באלו היו עוד הרבה צדיקים שהלכו בגלות מטעם כזה או אחר.

אולם אם נתבונן מעט בפנימיות הדבר נראה שיש כאן ענין עמוק הרבה יותר, ולעולם יש לומר שמלבד הטעם הידוע שיש בגלות, דהיינו היסורים הממרקים שבו, ישנו בו גם ענין של חיזוק האמונה והביטחון בבורא כל העולמים, בבחינת "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" (תהלים נה, כג), שכן כפי שהסברנו מקודם, ההולך בגלות אין לו כלל מה יאכל ואין לו שום דבר משל עצמו, כל מה שיש לו הוא רק המועט שמונח לו בצקלוננו לעת עתה.

ואפילו אם כעת יש לו בידו איזה דבר מאכל, לעולם לא יוכל לדעת האם בערכו של יום או למחר בבוקר גם יהיה לו מיני מזון להשיב את נפשו, וגם אינו יודע כלל האם לעת ערב יהיה לו כר וכסת להניח בהם את ראשו, או שמא

לא תהיה לו ברירה אחרת אלא ללון תחת כיפת השמים, ועוד כהנה וכהנה בשאר כל ההצטרכויות שלעולם אינו יודע אם יהיה לו ואם לאו.

ונמצא אם כן, שענינו ולבו של האיש ההולך בגלות נשואות תמיד אל השמים בתפילה ובקשה שיומין לו הקב"ה את הצטרכויותיו, ויודע היטב שאין לו על מי לסמוך מלבד על אבינו שבשמים, שהוא הוא הזן ומפרנס מביצי כינים ועד קרני ראמים, ובוטח תמיד בהשי"ת שיומין גם לו כל מה שצריך, וזהו עבודתו של ההולך בגלות כל שעה וכל רגע, לחזק תמיד את בטחונו ואמונתו במי שאמר והיה העולם ויצר את האדם בצלמו ובדמות תבניתו שלא ישכחו ואל יששהו לנצח.

ומקום לנו לומר שענין זה היה אחד מן הכוונות של הצדיקים בעת שהלכו בגלות, ויש גם הכרח לומר כן, כי אי לא הכי מדוע היו צריכים אלו הצדיקים להיטלטל בחופזה ממקום למקום, כמו שידוע שלא היו לנים שני לילות באותו מקום, כל יום נדרו למקום אחר, ואילו היה סיבת גלותם רק מחמת יסורים מדוע היו צריכים להיחפזו כל כך, הלא גם אם היו שוהים כמה ימים באותו מקום לא היה חסר להם שם יסורים ובזיונות, אלא ודאי יש לומר שהם נהגו כן מחמת הרצון לחזק בנפשותיהם את מידת האמונה והבטחון, ואפילו אם הגיעו למקום בו סיפקו במידת מה את צרכיהם גם לא נשארו ללון שם לעוד לילה, כי לא רצו לבטוח חלילה על המזון ועל הלחם שהיה להם באותו מקום, אלא נשאו את עיניהם בלתי לה' לבדו שישפק את צרכיהם גם במקום אחר ובלתי נודע.

טרם נכנסו לארץ התעכבו במדבר בכדי לחזק את מידת הבטחון

והנה בני ישראל בשעה שיצאו מארץ מצרים מבית עבדים, והיו עתידים להיכנס אל הארץ אשר הבטיח השי"ת לאבותינו עוד מימי קדם, היו צריכים להקדים לזה הכנה מרובה, שכן לאחר שכבר יכנסו לארץ חמדה טובה ורחבה, ולכל אחד מ'ישראל יהיה נחלה של שדות וכרמים, ישנו סכנה שמתוך כך יבואו לידי שכחה ח"ו, שישכחו מי הוא זה ואיזהו אשר זן ומפרנס אותם בטובו הגדול, ותחת שיבטחו בהשי"ת היושב בכל יום ומפרנס את כל העולם כולו למגדול ועד

קמן (עבודה זרה ג:), ישימו את מבטחם ובטחונם בשדותיהם ובכרמיהם בחשבם שזהו מקור פרנסתם.

לפיכך לא קבע הקב"ה את מושבם בארץ ישראל תיכף ומיד, אלא סיבבם תחילה במדבר ארבעים שנה באופן של ארעי, ואף על פי שלא בכל יום נדרו ממקום למקום, אולם לעולם לא יכלו לדעת אימתי יצווה אותם ה' ללכת מחניה זאת אל החניה האחרת, ונמצא שבכל רגע ורגע היו מוכנים ומזומנים ליטול את כל אשר להם ולהיטלטל מהכא להתם ומהתם להכא בלא שום קביעות מקום.

ישם במדבר לא היה להם לא שדות ולא כרמים, ואף לא היה בכל הגלילות שום מקום ישוב שיוכלו ליטול משם את מזונם, אלא כל מבטחם לא היה אלא בהקב"ה לבדו שסיפק את צרכיהם במדבר זה ארבעים שנה, הקב"ה הקיפם בענני הכבוד שסוככו עליהם מכל עבר והאכילם בלחם אבירים - מן מן השמים, שמלתם לא בלטה מעליהם ורגליהם לא בצקה, וכמו שנאמר (דברים ב, ז) "כי ה' אלקיך... ידע לכתך את המדבר הגדול הזה - זה ארבעים שנה ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר", ולא היו יכולים בני ישראל למעות כלל מי הוא זה ואיזהו אשר נתן להם את כל פרנסתם מדי יום ביומו ושמו בך' את מבטחם[כג].

(כג) ובספרי המדרשים מתוארים הנסים והנפלאות שעשה השי"ת לבני ישראל כשסיפק את כל צרכיהם במדבר זה ארבעים שנה, ומובא במדרש (שמות רבה פרשת בשלח פרשה כא) בזה הלשון: משה אמר להם זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר, שלא היו חסרים אלא להזכיר דבר והוא נברא לפניהם, רבי שמעון אומר אפילו דיבור לא היו חסרין, אלא מי שהיה מהרהר בלבו דבר והוא נעשה, שנאמר (תהלים עח, יח) "וינסו א-ל בלבבם לשאל אוכל לנפשם", ע"כ.

ובמדרש תהלים (מזמור כג) כתב כהלשון הזה: ר' יהודה אומר, מלך במדינה אין המדינה חסירה כלום, כך ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר. בנהג שבועולם אדם מקבל אורח, יום ראשון שוחט לו עגל, יום שני שה, יום שלישי תרנגול, יום רביעי קיטנית, יום חמישי ממועט והולך, לא דומה לו יום ראשון ליום אחרון, יכול אף זה כן, תלמוד לומר זה ארבעים שנה לא חסרת דבר, יום ראשון כיום אחרון, ע"כ.

ענין זה מפורש בתורה, כמו שנאמר (דברים ה, ג) "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", כלומר, כל הענין שהאכילם הקב"ה במן וסיפק להם את צרכיהם היה רק בכדי להודיע להם שלא הלחם מחזיק ומחיה את האדם, אלא מוצא פי ה' הוא זה שמחיה את האדם ומפרנסו, וממילא נדע שאין לו לאדם לבטוח כלל במוזנותו אשר נמצאים בזוויות ביתו ובאילנות שדהו, אלא בכל עת תמיד הוא תלוי במוצא פי ה' אשר ברצותו ישלח לו את פרנסתו.

זהו גם הטעם מדוע לא המטיר הקב"ה את המן בפעם אחת לתקופה ארוכה, אלא בכל יום ויום הוריד הקב"ה את המן מחדש, כמו שאמר הקב"ה (שמות מז, ד) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו", והיה משה רבינו מזהיר אותם לבל יהינו להותיר מיום אחד למשנהו, כדכתיב (שם מז, ט) "ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בוקר".

וכפי שכתבו שם מפרשי התורה בזה הלשון: "ולכן הזהירם משה רבינו עליו השלום - 'איש אל יותר ממנו עד בוקר'. וציווה זה, לפי שהיותו נשאר עד בקר היה מורה מיעוט אמונה, שלא יתנהו לו השם יתברך למחרתו. מכאן היה רבי אליעזר המודעי אומר, כל מי שיש לו מה שיאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה (מכילתא פרשת ויסע פרשה ב וכיו"ב בסוטה מח.). והיה זה, לפי שמראה בעצמו שאין בטחונו אלא במה שרואה תחת ידו. ועל כן הוא מקטני אמנה, כי יש לו לתלות בטחונו בבעל הרחמים שבראו ויתן לו פרנסתו" (לשון האברבנאל שמות מז, מז-לו - וממש בדומה לזה ברבינו בחיי ועוד).

אכן, על האמונה הזאת ועל הבטחון המופלא שהיה לבני ישראל באותם הימים, משבח ירמיה הנביא את בני ישראל ומקלסם בעוז ובתעצומות, ואומר

ועל הפסוק (דברים ה, ד) 'שמלתך לא בלתה מעליך והגלך לא בצקה זה ארבעים שנה, כתב רש"י: שמלתך לא בלתה - ענני כבוד היו שפין בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם כלבוש הזה של חומט שגדל עמו.

להם (ב, ב): "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". ומכאן אנו יודעים שאכן זכו בני ישראל למעלות רמות ונשגבות של אמונה ובטחון בהש"ת, והיו מוכנים ללכת אחריו אפילו בארץ ציה ושממה, כי ידעו שגם שם לא תקצר ידו מהושיע, ואותו בורא כל עולמים שמכלכל אותם בארץ נושבת יכול לפרנסם גם במדבר ישימון ומה לנו לדאוג, וכפי שכתב הרבינו בחיי (שמות יג, יז) בזה הלשון: "ודע כי כל עניני ישראל ומקריהם במדבר הכל היה נסיון גמור, כדי שיגדלו נפשם השכלית במדרגות הבטחון שהוא שרש האמונה" [כד].

(כד) ראה דברים כדרבנות שכתב רבינו בעל הינדוע ביהודה בספרו 'דרושי הצל"ח' (דרוש מ"ב לחג הפסח), שם מעורר את קהל עדת מרעיתו ללמוד מבני ישראל במדבר, שבטחו בהש"ת שייספיק להם את צרכיהם ולא בטחו בממונם, וזה לשונו: מצה הוא אות על הבטחון והאמונה, ומקרא כתוב זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, ולכן מביא הפסוק, ויאפו את הבצק וגו', כי לא חמץ כי גורשו ממצרים, ולא יוכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם, ואין לך בטחון גדול מזה ששים רבוא הגברים לבד מנשים וטף, יצאו למדבר בלא צידה ומזון, ולא אמרו מה נאכל למחר, לא כן עתה בדורינו בגלות, אבדה האמונה והבטחון, וכל אחד אינו מקיים ברוך ה' יום ולא אקפיד אם יאמר מה נאכל למחר, אלא שאפי' יש בידו עושר גדול, עינו לא תשבע, וכל הון לא יספיק ודואג על זמן שאינו שלו, ודבר זה גורם לכמה עבירות חמורות, גוזל וחומס ומשיג גבול ושבועת שוא ח"ו, והנה במצרים היה עבודה זרה שלהם טלה, ועכשיו בעו"ה הממון הוא האמונה, ובמצרים בדבור אחד שהזהיר משה משכו ידיכם מע"ז שמעו לקולו, ועכשיו נלאו כל המוכיחים הצועקים, איש אלילי כספו איש אלילי זהבו השליכו, ואין מקשיב, ופסקו בעלי הבטחון. עד כאן לשונו.

וראה עוד בספה"ק 'באר מים חיים' (פרשת קרח פרק טז) וזה לשונו: ונדע אומרם ז"ל (סוטה מה): כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמונה וכו'. כי ה' הנותן לחם לכל בשר דבר יום ביומו ואינו מצטרך להכין לחם מיום אחד לחבירו. שעל כן בצאת ישראל ממצרים והיתה יהודה לקדשו לנחלה לו והתחיל לספוק להם מזון במן שהוריד להם, היתה הצווי מפורשת מאתו יתברך ונאמר (שמות טז, טז) זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עומר לגלגלת וגו'. שלא יאמר אדם לפי שעתה מצוי הוא אלקט הרבה פן לא יהיה למחרתו. לא כן כי ה' שמזמין היום יזמין למחר ולא ייעף ולא ייגע ולא תלקטו כי אם על יום אחד לא יותר. ואף על פי כן וילקטו המרבה והממעיט. שאחד הרבה

בחג הסוכות קונים אמונה ובטחון לכל ימות השנה

י"ש לומר שהיינו טעמא דשהיית בני ישראל במדבר והיינו טעמא שאנו מצווים לחוג בכל שנה את חג הסוכות, לזכר ענני הכבוד והסוכות שהושיבנו הקב"ה בעת צאתנו מארץ מצרים והלכנו אחריו במדבר בארץ לא זרועה, וכשם שהליכת בני ישראל אל המדבר היתה הכנה לקראת כניסתם אל המנוחה והנחלה בארץ ישראל, כמו כן בכל שנה ושנה בתחילתה אנו עושים הכנה לקראת השנה החדשה על ידי שאנו יוצאים מן הבית ומדירת הקבע אל דירת העראי.

שבן לאחר הימים הנוראים, ראש השנה ויום הכיפורים, שבו עמדנו למשפט לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וכפי המבואר בספרים הקדושים, שבמוצאי יום הכיפורים אנו בטוחים שיצא גזר דיננו לטובה, ועתיד לבוא עלינו שנה טובה ומבורכת בסיעתא דשמיא, וכדאיתא במדרש (קהלת רבה ט) שבמוצאי יום הכיפורים יוצאת בת קול ואומרת 'לך אכול בשמחה לחמך כבר נשמעה תפלתכם'.

בלקיטתו לחסרון אמונתו בה' פן יחסר לו מאכל לפיהו. אבל וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר.

וזה מוסר לדורות... והכל להראות כי לא ישתדל בפרנסתו יומם ולילה כי תורה מה תהא עליה. כי אם יתחיל בדבר מה, והשאר לעבודה לתורה ולתפילה. ואחר כך צוה ה' איש אל יותר ממנו עד בוקר. שלא יאמר האדם כיון שכבר יש לי פרנסת יום זה במעט ההשתדלות אותיר ממנו למחר אולי לא יהיה לי כי מראה בזה חסרון אמונתו בה' שח"ו אין הקב"ה משגיח על כל בריה מבריותיו להכין להם מזון בשעתם במעט השתדלות בבני אדם. לכן אל יותירו ממנו להראות שאין יום אחד מכין לחבירו, וגבולות גבל הקב"ה בעולמו והבדיל כל יום בפני עצמו. ובכל יום שפע אחרת ומזון אחר, ולא תצר צרת מחר. ואנשים מחוסרי אמנה שלא האמינו לדברו וירגנו באהליהם להותיר למחר, וירם תולעים ויבאש. להראות בחוש לבני אדם כי הקב"ה הוא הממציא מזון בכל יום ביומו ואין יום אחד מכין לחבירו. בכדי שלא יעמול האדם יומם ולילה בעסקי גופו, ומיד כשיהיה לו על פרנסת יום זה ילך לבית המדרש לעסוק בתורה כי זה כל האדם.

אלא שעתה, לאחר שאנו נכנסים שוב אל תוך השנה החדשה ולימי המעשה, כשזה פונה לגפנו וזה לתאנתו, כל אחד ואחד נפנה לעסקיו ולמשלח ידו, זה בכה וזה בכה, ועלולים חלילה לשכוח מי הוא זה אשר זן ומפרנס אותנו, אלא כל אחד ישים את מבטחו בממונו ובמלאכתו ויהיה ליבו סמוך ובטוח שפרנסתו מצויה ממלאכת כפיו ומן הממון שליקט במשך כל השנים ומונח לו בביתו, ומידת הבטחון והאמונה מה תהא עליה.

לפיכך ציווה אותנו הקב"ה לצאת מבתינו הנאים והמרווחים המלאים כל טוב, ולגלות אל דירת העראי, 'שבעת ימים תשבו בסוכות', ואין הכוונה לחלק היסורים של הגלות, שכן הסוכה הוא מקום של תענוג ושמחה, ואף מצווים אנו לייפותה ולנאותה בכל מידי דאפשר, כפי המבואר לעיל, אלא כמו שבגלות אין לאדם ברירה אחרת ומוכרח לחסות בה' ולבטוח בו, מאחר ואין לו את כל השפע שמצוי לו בביתו, וכל יום תלוי ברחמי שמים גלויים, ויודע שאילולא ה' היה לו בעוזרו כבר מזמן לא היה לו שום מזון ומחיה, כמו כן גם בחג הסוכות, אנו יוצאים מן הבית הקבוע והמלא בכל טוב והולכים אל הסוכה - דירת עראי, ודבר זה מעורר אותנו ליכור כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם ולא על הממון מבטחנו, כי אם אל ה' עינינו שהוא זן ומפרנס לכל ואליו אנו בוטחים תמיד [כה].

(כה) וראה במאור ושמש' (רמזי יום א' של סוכות) שם ביאר על פי דרכו כי מצות ישיבת סוכה מביאה את האיש הישראלי לידי אמונה ובטחון, וזה לשונו: ולכן נקראת סוכה - צילא דמהימנותא מפני שהיא מרמזת לסוכת ענני כבוד שהיו ישראל במדבר, על ידי האמונה שהאמינו בה'. וגם אנו מקבלים עלינו אמונת ה' על ידי הסוכה, שאנו יוצאין מבתינו ונוה שאנן לסוכת עראי מחמת אמונת ה', כמו שעשו אבותינו שיצאו למדבר, ארץ אשר לא עבר בה איש. ולכן נקראת סוכה לשון הבטה והתבוננות בדבר, להתבונן על ידה באמונת א-להי עולם, וגם סוכה לשון סכך והגנה, שהסוכה מוגנת עלינו מכל מיני מקטרגין ומכל רע. וגם לעתיד ינצלו ישראל על ידה מלהט היום הבא, כמאמר הכתוב (ישעיהו ד ו) וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר, כי ימטר על רשעים וגו' (תהלים יא ו), שגם לעתיד ינצלו על ידי הסוכה שהיא 'צילא דמהימנותא', והסוכה תגין עליהם מחמת האמונה שהאמינו בה' בעולם הזה, ועשו כל המצות מחמת אמונתם בו יתברך, וקבלו עליהם עול מלכותו והמשיכו א-להותו עליהם - ולכן לא יזיקו להם חום השמש ולהט יום הבא, וינצלו מכל מיני פורעניות.

ומטעם זה נקרא הסוכה גלות, לא מחמת שיש בו צער ויסורים הלילה, אלא היות שבסוכה אנו ממשיכים עלינו את אור האמונה והבטחון בהש"ת, ממש כמו הגלות שהלכו הצדיקים, שרצו לחרוט בנפשם את הידיעה הברורה והאמונה הפשוטה שאין לנו על מי לסמוך אלא על אבינו שבשמים, ומבלעדיו אין לנו תקומה אפילו שעה אחת, וכל כמה שמשתדל יותר בזה זוכה להאיר בנפשו יותר ויותר את הבטחון בהקב"ה שימציא לו את מזונו כדי מחייתו ולא ימשהו לעולם, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים נה, כג) "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם מוט לצדיק".

כמו שידוע על דרגת הבטחון של הרה"ק הרבי ר' זושא שלא היה טורח כלל אחר מזונותיו, אלא בכל פעם שהיה צריך להיטיב את לבו היה אומר: 'ריבנו של עולם זושא איז אונגעריק', וכששמעו זאת בני החבורה מיהרו להקריב לפניו מיני מאכל. פעם אחת נדברו המקורבים ביניהם שלא להגיש לו את סעודתו ורצו לראות איך יפול דבר, ולמחר, כאשר הרבי ר' זושא אמר 'זושא איז אונגעריק' עשו עצמם כאינם שומעים ולא הגישו לו את מזונו, והנה באותו הרגע נפתחה דלת בית המדרש ואיש מכובד נכנס לשם כשבידו טס גדול מלא וגדוש בסעודה כיד המלך והניחם לפני הצדיק, או אז הבינו הכל כי הבוטח בהש"ת באמת ובתמים, מזמין לו הקב"ה את מזונו אפילו באורח פלא. ואם כי אין אנו בדרגתו של הרבי ר' זושא ואין אנו יכולים להתנהג כמותו, אבל לפחות יש לנו לידע עד היכן הדברים מגיעים ולאיזה מעלות רמות באמונה ובטחון אפשר להתנשא.

המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור שמח לעולם

ועל כן נקרא חג הסוכות 'זמן שמחתנו', היות שענין הסוכה הוא ענין האמונה, וכאשר זוכה האדם ונגה עליו אור האמונה והבטחון בשלמות, אזי זוכה גם לשמחה שלימה ואמיתית, שהרי כל הסיבה שחסר שמחה לאדם הוא רק מחמת חסרון הבטחון ואמונה, שחושש שמא בעתיד לא יהיה לו די מזונו וממילא מיצר ודואג אפילו על מאורעות שעדיין לא באו לעולם, אבל מי שיש לו אמונה ובטחון אין לו מה לדאוג ולהצטער כלל, כי יודע שהקב"ה אל יעזבנו ואל ימשינו כאשר

היה עם אבותינו, אדרבה, יש לנו לשוש ולשמוח על שיש לנו אב רחמן אשר לא עזב אותנו מימות עולם ולא יעזוב אותנו לעד ולעולמי עולמים, ובתבונות כפיו ינחנו לעולם.

ומי שיש לו בטחון ואמונה בהשי"ת, שמח תמיד ואינו דואג אפילו אם עוברים עליו מאורעות ומקרים שאינם טובים רח"ל, כי יודע שהכל מאת ה' היתה זאת ומאתו לא תצא הרעות, וכלשונו של בעל ה'אורחות צדיקים' בשער השמחה: "כי המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם, והוא סובל כל דבר". ומן הראוי לציין כאן דבר נפלא, שעל אף שספר 'אורחות צדיקים' מלא בכמה וכמה 'שערים' על כל יסודות היהדות, אולם על ענין הבטחון אין לו שער בפני עצמו, אלא כל ענייני הבטחון הכנים בתוך 'שער השמחה', ומבאר שם את הענין, שמי שהוא בעל בטחון אזי ממילא זוכה לרוב שמחה[כז].

וכה כתב בקדשו בספר 'שפת אמת' (סוכות תרמ"ה): "מצות הסוכה הוא מדת הבטחון בהשי"ת. כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'צא מדירת קבע' - שלא לבטוח בעושר ובנכסים רק לבטוח בה'. ולכן הוא זמן שמחתינו. כי אין שמחה כשמחת הבוטח בה' באמת כמו שמבאר בספר 'חובת הלבבות'[כז]. ולכן נוסדו תפלות

(כו) וראה כמה דיבורים מתוך אריכות הדברים של ספר 'אורחות צדיקים' בשער השמחה, וזה לשונו: ועתה נחזור לענין השמחה. כי המאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם, והוא סובל כל דבר, כמו החולה שאוכל סמים המרים בשביל הרפואה. והסובל הוא חפשי מדאגת העולם. גם הסובל מסתפק במעט שיש לו, כי יאמר: די לי במה שגזר לי הבורא! ועתה הבט וראה, כי השמחה כוללת הכל, כי כל אדם הדואג על העולם הזה, אין לו מנוחה, ותמיד הוא מחשב להרויח ממון, ולא יסתפק במה שחלק לו האל. לכן השמח בחלקו הוא עשיר, אף אם הוא עני, כי ישמח בהם שהוא חלקו ונחלתו. וכן כתוב (תהלים קיט ט): "חלקי ה' אמרתי", וכן הוא אומר (תהלים קח, א): "ישמח לב מבקשי ה'". והמידה הזאת בנפשות הצדיקים, שהם בנועים שלם בענין עבודתם ובשמחה גדולה בפרישותם, כמו שנאמר (תהלים לב, יא): "שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב", וכן הוא אומר (תהלים צג, יא): "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה".

(כז) וכה כתב שם בספר 'חובת הלבבות' (שער ד - שער הביטחון פתיחה), וזה לשונו: הבוטח באלקים טרפו מובטח לו מכל סבה מסבות העולם, כמ"ש הכתוב: למען הודיעך כי

והושענות בחג הזה. לידע כי כל ברכות השנה תלויה רק בעזר השי"ת ולא לבטוח באסיפת כל התבואות לבית. וכמו שנאמר (תהלים סב, ט) 'בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לבבכם', עד כאן לשון קדשו.

וזהו באמת עבודתנו בימים האלה של חג הסוכות, לקנות בנפשנו בקנין עולם את הידיעה הברורה שאין לנו להשים את מבטחנו על המזון ועל שאר מילי דעלמא, אלא רק על ה' לבדו, ואם אכן נקנה את הידיעה הזאת היטב בנפשנו, אזי כל השנה כולה נחיה באמונה ובטחון וממילא גם נזכה תמיד למידת השמחה, כי הבוטח בה' הוא תמיד בשמחה, וכפי שביארנו זה עתה, ואולי לזה נתכוון בספר 'פלא יועץ' (ערך סוכה) שהביא בשם גורי האר"י ז"ל, "שמי שהוא שמח וטוב לב ולא יצמער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח", ואולי זהו מחמת שבחג הסוכות קונה בנפשו את מידת הבטחון ומי שבוטח בה' שמח תמיד.

כמו כן איתא בספרים הקדושים, שחג הסוכות הוא הזמן שבו קונים שמחה לכל השנה כולה, דהיינו, כמו שלכל פרי יש תקופה מסוימת בשנה שאז הוא גדל על העצים, וכל מי שיש לו שכל יוצא באותו זמן אל השדה ללקט מן הפירות האלו ולהניחם למשמרת גם לשאר ימות השנה, כמו כן חג הסוכות הוא הזמן שבו מתרבה השמחה, וכל מי שרוצה יכול לגנוז מן השמחה הזאת לשאר ימות השנה, וכלשון ה'שפת אמת' שכתב (סוכות תרמ"ד): "ובבחינת הזמן ימי החג נותנין שמחה לכל השנה, לכן נקרא 'זמן שמחתינו' שכל השמחות נובעין מזמן זה".

לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו', כי הסבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום, כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת המים ודבר עובדיהו עם הנביאים, שאמר: ואחביא מנביאי ה' מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים, ואמר: כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, ואמר: יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו... והבוטח באל בבטחה מהפגעים ולבו בטוח ממצא הרעות, וכל אשר יבואנו מאת האלקים יהיה לו לששון ולשמחה, וטרפו בא אליו במנוחה והשקט ושלוה כמ"ש: בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני.

המצטער פטור מן הסוכה - כי חסר לו באמונה ובטחון

מעלתה נבין שפיר מדוע המצטער פטור מן הסוכה, שכן הוא מפסיד את עיקר הנקודה של מצות סוכה, כי עיקר הענין של מצות סוכה הוא שנדע בבהירות שאנו סמוכים על שולחן אבינו שבשמים, וכדאיתא בזהר הק' שחג הסוכות הוא 'צילא דמהימנותא' (ראה בווה"ק חלק ג, קד.) ובחינת 'אימא עילאה' (שם רנה:), כגזולות המסתופפות בסתר בצל כנפי אימהן ואינם דואגים על כלום, כי יודעים שהאמא כבר דואגת בעבורם על הצד היותר טוב[כח].

ומי שזוכה להכרה זו אין שום סיבה שבעולם שיכול לצער, כי תמיד סמוך לבו ובטוח בהשי"ת שישלח לו די סיפוק, ואפילו הדברים שנראים לו כרעים גם אינם מביאים אותו לידי צער, שהרי מתוקף אמונתו יודע שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד וממנו לא תצא הרעות, ואין שום בריה שיכולה לקחת ממנו את מה שמגיע לו. אבל מי שאינו מצליח לקנות את הידיעה הזאת, ואף אינו זוכה להשיג את הגילוי וההארה של מצות סוכה, דהיינו ענין האמונה והבטחון, אזי עלול לבוא לידי צער מכל דבר קטן, ואם כן מה לו ולסוכה, מוטב יצא ממנה ולא יישב בה ישיבה של סתם.

יעזור השי"ת שזוכה אכן להשיג את הבטחון והאמונה באופן הנעלה ביותר, שנחקק היטב בנפשותינו את הידיעה הברורה והאמתית, שאין לו לאדם לבטוח בשום דבר וענין מלבד בו יתברך שמו שהוא זן ומפרנס מביצי כינים ועד קרני רמים, ואין שום אדם יכול לגעת במה שמוכן לחברו, ועל ידי הבטחון והאמונה נזכה לרוב ששון ושמחה כל הימים, ונזכה מהרה לשמחת עולם על ראשנו במהרה בימינו אמן.

(כח) הא לך לשון הזהר הק' (רעיא מהימנא כך ג במדבר) פרשת פנחס דף רנה עמוד ב): אנא בעינא לתקנא לכון סכה דאיהי אימא עלאה לסככא עליהו כאמא על בנין. ובתרגום ללה"ק: אני רוצה לתקן לכם סוכה, שהיא אמא עליונה, לסכך עליהם כאמא על בנים.

דִּרְתָּ עֲרֵאִי

מִן הַסּוּכָה אֲנִי לְמַדִּים לַעֲשׂוֹת אֶת הַגְּשְׁמִיּוֹת עֲרֵאִי
וְהַרְוֵהֲנִי קִבֵּעַ

מצוה קלה יש לי וסוכה שמה

הַגְּמֵרָא בתחילת מסכת עבודה זרה מתארת את מה שיהיה לאחרית הימים, הקב"ה מביא ספר תורה ומניחו בחיקו ומכריז ואומר: 'מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו', מיד מתקבצים כל אומות העולם לפני הקב"ה ומתחילים למנות את כל הדברים הטובים שהם עשו מאז ומעולם ומבקשים שכר על כך, אולם הקב"ה דוחה אותם ולא מקבל את טענותיהם, כי סוף כל סוף לא רצו לקבל את התורה בשעה שסיבב הקב"ה בין כל העמים, ואפילו שבמשך השנים נהנו בני ישראל מכמה וכמה מפעלות שלהם, בכל זאת לא נתכוונו כלל להיטיב לישראל בזה אלא את טובת עצמם בלבד.

לְאַחַר מִכֵּן טוֹעֲנִים הָאוֹמוֹת אֶל הַקַּב"ה שֶׁהֵם אֵינָם אֲשֵׁמִים בְּמֵה שֶׁלֹּא קִיבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲלֹא גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ חִפְצִים לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה עַד שֶׁכִּפְּהַ הַקַּב"ה עֲלֵיהֶם הֵר כְּגִינִית, וְאֵילוֹ הָיוּ כּוֹפִים עֲלֵיהֶם גַּם הֵם הָיוּ מְקַבְּלִים. אֲוֹלָם הַקַּב"ה דוּחָה אֶת טַעְנוֹתֵיהֶם מְכַל וְכַל, וְאוֹמֵר לָהֶם שֶׁשֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ יוֹכִיחוּ, שֶׁאִם עַל פִּי שֶׁקִּבְלוּ עֲלֵיהֶם אֶת אֵלּוֹ הַשֶּׁבַע מִצְוֹת בְּכֹל זֹאת לֹא קִיֵּמוּ אוֹתָם, וְעַל אַחַת כְּמֵה וְכְמֵה שֶׁלֹּא הָיוּ מְקִיִּימִים אֶת כָּל הַתְּרִי"ג הַמִּצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה.

מִבְּקָשִׁים אוֹמוֹת הָעוֹלָם, תֵּן לָנוּ עֵתָה אֶת הַתּוֹרָה וְנַעֲשֵׂנָה, אוֹמֵר לָהֶם הַקַּב"ה, "שׁוֹמֵים שְׁבַע עוֹלָם, מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרְבַ שְׁבַת יֹאכֵל בְּשֶׁבֶת, מִי שֶׁלֹּא טָרַח בְּעֶרְבַ שְׁבַת מֵהִיכֵן יֹאכֵל בְּשֶׁבֶת?" אֲוֹלָם בְּכֹל זֹאת וּלְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין נוֹתֵן לָהֶם

הקב"ה מצוה אחת לראות האם בדעתם לקיים באמת את מצוות התורה הקדושה, ואומר להם, "מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה".

נחפזו אומות העולם לבנות להם סוכות ומתיישבים בצילה, מה עשה הקב"ה, הקדיר עליהם חמה כבתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים ב, ג) 'ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו'. מיד, הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן, שנאמר (שם ב, ד) 'יושב בשמים ישחק וגו''. אמר רבי יצחק, אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא אלא אותו היום בלבד.

עד כאן תוכן דברי הגמרא, ועתה נשאלת השאלה כמאליה, מפני מה בחר הקב"ה דווקא במצוות הסוכה יותר משאר כל המצוות שבתורה, מה יש בה במצווה זו שבזאת ייבחנו אומות העולם האם חפצים הם באמת לקבל עליהם את עול התורה והמצוות ולקיים אותם בלב שלם ובנפש חפצה ואם לאו.

דירת עראי - דירה זמנית

אלא יתבאר הדבר על דרך שביארו חכמינו ז"ל במסכתא סוכה (ב). את הכתוב (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים", ופירשו בגמרא: "אמרה תורה - כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי". כלומר, שבהגיע חג הסוכות צריך כל איש מישראל לצאת מביתו ודירת הקבע שלו, ולהיכנס אל תוך הסוכה שהיא דירת עראי בלבד, שם יתגורר במשך שבעת ימי החג.

וצריך להבין, לאיזה דבר כיוונה הגמרא באמרה 'שב בדירת עראי', מהו ההגדרה של עראי, הרי לא יתכן לומר שדירת עראי הכוונה שצריך להצטער בה עד שלא יוכל לאכול או לישן שם כדבעי, כי אם כן הו' מצטער ומצטער הרי פטור מן הסוכה, כמובא בגמרא (סוכה כה:): וכנפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן תרמ סעיף ד).

אלא וודאי צריך לומר שהכוונה היא אחרת, ודירת ארעי מורה על כך שאין דירה זו המקום העיקרי והקבוע של הדר בתוכה כי אם טפלה היא לו, ולעולם מותר ואף צריך להתענג שם בתענוגים ולשמוח במיני מאכל ומשתה ובכל מיני

שמחה, אלא שבניין הסוכה גופה והדיוורין בתוכה צריך להיות בדרך של עראי ולא בקביעות, ומיד אחר חג הסוכות יוצא משם ושב לדירתו ולביתו הקבוע.

התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין

והמהרש"א בנמרא דלעיל מבאר מדוע מסר הקב"ה לאומות העולם את מצוות סוכה דייקא, וכתב שם שזהו היות והסוכה רומזת על העולם הזה, וביאור דבריו, כשם שהסוכה הוא דירת עראי ולזמן מוגבל בלבד, כך גם העולם הזה על כל שלל מחמדיה אינו אלא דירת עראי וכחלום יעוף, ולעולם כל עבודת האדם בהאי עלמא הוא להתכונן ולהתקשט שיהיה ראוי וזכאי לבוא ולהיכנס לעולם הבא, והיינו דאמרי במתניתין (אבות ד, טו) "רבי יעקב אומר - העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא - התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין".

בעניין זה ניכר ביותר החילוק ושינוי המהות שיש בין בני ישראל לאומות העולם, שהרי אומות העולם אינם מאמינים בעולם הבא ובשכר ועונש, לכן רואים הם את חיי העולם הזה לעיקר ומחמת זאת משקיעים את כל מגמתם בעולם הזה בלבד, דואגים שיהיה להם כל הצטרכויותיהם כראוי והולכים בשרירות לבם למלאות את כל תאוותם מבלי לפסוח על שום סעיף קטן מתענוגות העולם, ואין זאת אלא כי לשיטתם אין שום המשך לנשמה אחר העולם הזה, וכל תאוה שלא יצליחו להשיג בעולם הזה לא יוכלו להשלים יותר, כדרך שנאמר (ישעיה כב, יג) 'אכול ושתו כי מחר נמות'.

מה שאין כן בני ישראל, בני א-ל חי, האמונים עלי התורה הקדושה ויודעים ש'היום לעשותם - למחר לקבל שכרם' (עירובין כב.), יודעים את האמת כי העולם הזה הוא רק פרוזדור והכנה בכדי להגיע לטרקלין העולם הבא, וממילא אין הם משגיחים כל כך על כל ענייני העולם הזה שיהיה בשלמות הגמור, שהרי ממילא נמצאים הם כאן רק לזמן מועט ובאופן עראי עד שיגיעו אל העולם הנצחי, וכאשר נמצא אדם על אם הדרך ובמקום עראי אין הוא שם לבו על כך שיהיה הכל בשלימות כמו בעת אשר נמצא בביתו הקבוע.

צא מדירת קבע ושב בדירת עראי

ידיעה זו שאין העולם הזה אלא פרודור והכנה לעולם הבא צריך שתהא מושרשת בקרבנו עד למאוד, וכשם שבזמן ישיבתנו בסוכה אנו יודעים שאין זה אלא דירת ארעי הנועדה לימים ספורים בלבד, לאחר מכן שבים אנו אל ביתנו פנימה, כך גם העולם הזה לגבי העולם הבא אינה אלא לימים מועטים בלבד, ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעופה' (תהלים צ, י).

לפיכך צריך להיזהר במאד מאד שלא להשתקע בחומריות ובגשמיות, שחלילה לא ישכח האדם כי כל מה שנמצא כאן בעולם אינו אלא כאורה הנוטה ללון, אכן, מי שיודע ומכיר בדבר זה היטב, ממילא יתן את לבו ויקדיש את זמנו בכדי לרכוש לעצמו קנייני נצח, תורה ומצוות ומעשים טובים, שאין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד (אבות ו, י).

דברים אלו אף מדויקים בלשון הגמרא (סוכה ב.), "כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי", ומדוע היה צריך להדגיש ולומר 'צא מדירת קבע', די לנו אם היה אומר 'כל שבעת ימים שב בדירת ארעי' וממילא היינו יודעים שלצורך כך חייב לצאת מדירת הקבע.

אלא הא קא משמע לן, שלא די לנו במה שאנו נכנסים לסוכת דירת הארעי, אלא בשעה שיוצא מדירת הקבע צריך להתבונן בדחילו ורחימו ובשום לב שהעולם הזה אינו מקומו הקבוע של האדם, וזהו כוונת הגמרא באומרה 'צא מדירת קבע', כלומר, צא והסתלק מן המחשבה שהעולם הזה הוא דבר חשוב וקבוע בפני עצמו שיש להשקיע בצרכיה, אלא 'שב בדירת ארעי', שתכיר ותקבע בנפשך ההכרה שהעולם הזה אינו אלא כפרודור של ארעי לקראת העולם הבא הקבוע והנצחי, ולא תמצא שום בר דעת שישים את לבו אל הפרודור האם הוא

בשלמות כל כך, כי העיקר הוא המרקלין ושם הדרך להשקיע שיהיה בכל מיני הנחיות והרוחה[כט].

אנשי אמת אינם משקיעים בעולם הזה

בעניין זה מסופר על גביר גדול שנסע לדרך רחוקה לצורך עסקיו, בהיותו על אם הדרך עבר ליד העיירה ראדין, מקום מושבו של הכהן הגדול מאחיו רבינו ה'חפץ חיים' זצוק"ל, והיות ששמעו של הצדיק הלך לפניו בכל המדינות חשב הגביר כי עתה זהו שעת הכושר לסור ולפקוד את מעונו של זה האיש המרגזי ממלכות שכל העולם כולו חל מפניו.

(כט) ראה כדברים האלה בספר 'שפתי כהן' על התורה (בראשית לג, טז), וזה לשונו: אמרו חז"ל (תנחומא ויגש יא) על פסוק (בראשית מו, כח) 'ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות', אמר לתקן לו 'בית' גמרא שמשם תצא הוראה, להורת כתיב לשון הוראה, אבל למקנהו עשה 'סוכות', לומר שאין להם ישוב בזה העולם שאין דירתו אלא דירת עראי, כמו שאמרו ז"ל (סוכה ב.) 'צא מדירת קבע', כלומר לא תחשוב שדירתך בזה העולם היא דירת קבע, צא, דבר זה הוציאו מדעתך וישב בדעתך שאינו אלא דירת עראי ולא באת אלא לקחת לך מה שאתה צריך, כי זה העולם הוא עולם המעשה ועולם הבא הוא עולם השכר, ומי שטרם בערב שבת יאכל בשבת, אם כן לזה עשה למקנהו 'סוכות', להזהיר בניו ובני ביתו על זה, לזה בנה 'בית' גמרא ללמדם מצוות עשה ולא תעשה.

וראה גם ב'שפת אמת' (סוכות - תרנג) שכתב בזה הלשון: איתא בגמ' מחלוקת אי סוכה דירת ארעי או קבע. ונראה דשניהם לדבר אחד נתכוונו. דודאי המצוה הוא צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי. כענין שכתוב בחרתי הסתופף בבית אלקי כו'. אבל צריכין להאמין ולידע כי זאת הדירת ארעי הוא הקביעות ועיקר החיות לכל המקומות. וזה עצמו המכוון שיהי הדירת ארעי קבע יותר מכל הדירות קבועין שבעולם. כי בסוכות הושבתי הוא שהוציאנו הקדוש ברוך הוא ממצרים להיות בני חורין. ועיקר החירות שלא יהי הנפש מקושר אל הגשמיות ויוכל לצאת מדירת קבע. וזהו ב' הפירושים סוכות ממש עשו להם או ענני כבוד. ושניהם אמת שע"י שיצאו למקום מדבר ויצאו מדירת קבע לארעי לכן סבבם בענני כבוד.

הוא שם את פעמיו אל תוך העיר ובקש מן העוברים והשבים שידריכו אותו לעבר הבית של אותו צדיק, משאך הגיע סמוך ונראה אל הבית המדובר חשב שאולי חמדו עמו לצון ושלחו אותו לבית של איש אחר, בדמיונו תיאר שהחפץ חיים מתגורר בבית נאה ומכובד כנאה וכיאה לאיש מפורסם שרבים משחרים לפתחו וממתינים למוצא פיו, הוא לא פילל ולא מילל למצוא את רבן של ישראל חי בבית פשוט בתכלית הפשטות, כמעט ולא היה שם רהיט אחד ראוי לשמו, הכל מיושן ועתיק ביותר.

מגודל תמהונו לא יכל להתאפק, ושאל את החפץ חיים בעצמו מדוע הוא מתגורר בדלות ועניות שכזו, הן מתוקף מעמדו היה יכול בניקל להגיע לבית מכובד עם רהיטים ראויים לשמם, החפץ חיים לא ענה לו על כך ישירות אלא החזיר לו באותו מטבע לשון, הן אתה אומר שהינך גביר מפורסם ויש לך ממון כחול אשר על שפת הים, אם כן רצוני לראות את הרהיטים שלך, התחייך הגביר והתנצל שאינו יכול להראות בפניו שום רהיט או חפץ מחפציו היות שהוא נמצא כעת על אם הדרך והרחק מביתו, אולם אם יבוא לביתו ולעירו יראה לו שם את כבוד עשרו ויקר תפארת ביתו ורהיטיו המפוארים ממש עין לא ראתה.

ענה לו החפץ חיים במוסר נוקב כליות ולב, תשמע פיך מה שאונך מדבר, הלא אתה עצמך אמרת שאתה נמצא באמצע הדרך ואינך צריך כעת לרהיטים שנמצאים בביתך, וכמוני כמורך, גם אני נמצא כעת על אם הדרך, הדרך המובילה לעולם הבא, כל העולם הזה אינו אלא כפרוודור לקראת העולם הבא, שום בר דעת לא ישקיע יתר על המידה בדרכים, העיקר הוא שהבית הקבוע יהיה נאה ומתוקן על מכונו, הגביר הבין מיד למה ירמוזן הדברים הנוקבים והודה לחפץ חיים על שהאיר את עיניו להכיר באור האמת.

באותו סגנון מסופר על הטפסר המפורסם, הברון רוטשילד, שהגיע לבקר בארץ הקודש, במהלך מסעו ביקש לפקוד את מעונו של הגה"ק המהרי"ל דיסקין זצוק"ל, הוא שמע עליו הרבה וחפץ לפגוש אותו פנים בפנים, משהגיע לביתו של המהרי"ל וראה את הדלות והפשטות היה כנדהם, הוא תמה בפני המהרי"ל ושאלו הכיצד זה נאה לראש בני ישראל להתגורר בדלות שכזו, ענה לו המהרי"ל, קודם

כל מדוע החלטת שאני הוא ראש בני ישראל, שנית, דבר זה בטוח, שאילו הייתי גר בהרחבה יתירה ובפורנות לא היית אתה שומע עלי כלל וכלל ולא היית מגיע לכאן לפגוש אותי...

מצוות סוכה שקולה כנגד כל המצוות

הלום יתבאר לנו היטב מדוע נתן הקב"ה לאומות העולם את מצוות הסוכה שהיא מצווה קלה ולא מצווה אחרת, כי דייקא במצווה זו של דירת עראי רצה הקב"ה להעמיד אותם בכור המבחן, לדעת האם יש בכוחם לוותר ולו במעט על חיי שעה למען חיי העולם הבא או לאו.

אבל בהגיע שעת המבחן לא עמדו בנסיון, כי כאשר אך הוציא הקב"ה מעט את החמה מגרתיקה אזי לא די שנמלטו תיכף מן הסוכה, אלא לא נחה דעתם עד שבעטו בה בחמה שפוכה, ומעתה מה להם כי ילינו על בני ישראל שרק הם זוכים לשכר הצפון להם לעולם הבא, הלא בני ישראל וויתרו תמיד מן הגשמיות והנחיות של העולם הזה למען קיום התורה והמצוות, ואילו אומות העולם לא היו מוכנים לוותר אפילו על מקצת שבמקצת מתענוגי העולם למען התורה והמצוות ולמען חיי העולם הבא ועוד היו כועסים ביסורים.

נמצא אם כן שמצוות הסוכה הוא אבן הבוחן על כל התורה כולה, לראות האם מאמין בנצחיות התורה ובחיי העולם הבא, והאם מוכן לוותר ולו באפס מה מתאוות העולם בשביל התורה והאמונה או שאצלו העולם הזה וקנייניו הם העיקר ח"ו.

סייעתא לדברינו אנו מוצאים בפיט ליום השני של סוכות (יוצר לשחרית - חזרת הש"ץ), שם נאמר כהלשון הזה: "בל תהי מצות סוכה בעיניך קלה, כי כנגד כל מצוות דת חוקותיה שקולה". הרי לנו מפורש בדברי רבותינו כי מצוות הסוכה הוא המבחן לראות האם מאמינים אנו בתורה הקדושה ובעולם הבא, והאם אנו יודעים כראוי כי אין העולם הזה אלא דירת ארעי והכנה לדירת הקבע העולם הבא, ולכן שקולה מצוות סוכה כנגד כל התורה והמצוות.

לא לחנם מכונה הסוכה בשם "צילא דמהימנותא" – צל האמונה (ראה בזה"ק חלק ג, קד.), כי הסוכה מגלה ומוכיח על כל האמונה הטהורה בחיי העולם הבא ובארעיות העולם הזה, וכאשר זוכה האיש הישראלי להגיע להכרה וידיעה זו הריהו באמת זוכה לשבת ולהסתופף בצל כנפי השכינה בעולם הזה ובעולם הבא.

הסוכה דומה לגלות או זכר לענני הכבוד

מעתה יתיישב לנו קושייה גדולה וסתירה שהייתה לנו בטעמי המצווה, שמצד אחד מובא בגמרא (סוכה יא:) שמצוות הישיבה בסוכה הוא לכבוד ולתפארת, לזכר הנס הנפלא שהיה ביציאת מצרים, שהושיב אותנו הקב"ה בתוך ענני הכבוד, אבל מאידך גיסא מצאנו בחז"ל (פסיקתא דרב כהנא - נספחים ב) שאמרו, שהסוכה הוא במקום גלות, שהרי בראש השנה ויום הכיפורים ישב הקב"ה על כסא דין ודן את כל באי העולם על כל מעשיהם, אם לשבט ואם לחסד, ושמא התחייבו בני ישראל בגלות לכפר על עוונותיהם, על כן "הן עושין סוכה וגולין מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל".

ולבאורה ב' הטעמים הללו סותרים זה את זה ממש מן הקצה אל הקצה, כי לפי הטעם של זכר לענני הכבוד, הרי שהסוכה נועדה להתענג שם באהבים ולשמח בו בשמחה ותענוגים, אולם לפי הטעם שהסוכה הוא במקום גלות, אין כאן כל מקום לשמחה, אדרבה, צריך לשבת שם בצער וברוח נכאה.

וביותר קשה לפי הטעם האחרון, מדוע אמרו חז"ל (סוכה כו.) שהמצטער פטור מן הסוכה, הלא כל מה שפטרו חכמים הוא רק מחמת שמברו כי ישיבת סוכה צריכה להיות שלא בצער, וכאשר בא לכלל צער הפסיד את המצוה (לשיטת הרמב"ן על התורה - אמור כג, מב)^[ל], אולם לפי הטעם שהסוכה הוא במקום גלות,

(ל) במקור דמצטער פטור מן הסוכה מצאנו ב' שיטות בראשונים, התוס' (ד"ה הולכי דרכים) כתב דילפינן ליה מדלא כתיב בסוכות 'תהיו' שבעת ימים, אלא בסוכות 'תשבו' שבעת ימים, דבעינן 'תשבו' כעין תדורו' לאפוקי מצטער. אמנם בריטב"א הביא בשם הרמב"ן (ע"ה) ת

מדוע זה ייפטר המצטער מן הסוכה, אדרבה, על ידי שמצטער בסוכה הוא יוצא ידי חובת גלות בהידור רב.

כך גם יש לנו לעיין בהלכות סוכה, שאף הם נראים כסותרים זה את זה, שהרי מצד אחד מצאנו בגמרא (סוכה ב.) שבניין הסוכה חייבת להיות באופן של דירת עראי, ובאותו הזמן אנו רואים (שם כח:): שעצם הישיבה בסוכה אסורה שתהיה באופן של ארעי אלא קבע, שכן אמרו שם בגמרא, "תנו רבנן: כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים - מעלן לסוכה, מצעות נאות - מעלן לסוכה. אוכל ושותה ומטייל בסוכה. מנא הני מילי? דתנו רבנן: תשבו כעין תדורו. מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי".

עד שמרוב דברים נותר לנו לדעת ולהבין, האם הסוכה הוא עניין של קבע או ארעי, שמחה או צער, היכן נמצא כאן האמת ושביל הזהב שהולך בין שני ההפכים לכאורה.

ישמח בתוך הארעי כאילו היה קבוע

אך לפי דברינו לא יוקשה לך כלל, ולעולם יש לומר שאין כל סתירה בין ב' המעמים, כי באמת כן היה גם בשעה שיצאו בני ישראל ממצרים, שמצד אחד היו מסוכבים שם ארבעים שנה בדרך של גלות וארעי, אבל יחד עם זה היו שוהים בתוך ענני הכבוד והשראת השכינה, והרי זה כבא לגלות לנו את הדרך אשר יילכון בה גם בניהם אחריהם לדורות עולם.

אמור כג. מב), דילפינן ליה מדכתיב 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות', אזרח מלשון רעננות, כמו שנאמר 'אזרח רענן' (תהלים לו, לה), והיינו שצריך ליהנות בישיבתו בסוכה לאפוקי המצטער בישיבתו שאינו רענן.

שצריך לדעת בכל עת ובכל שעה שעדיין נמצאים אנחנו בדרך ובגלות בעולם ארעי וחולף, כל התכלית שלנו בהאי עלמא הוא רק להתכונן ולקנות מצוות ומעשים טובים לקראת הזמן שנגיע אל עולם האמת, ומשום כן אין לנו לחפש כל העת דרכים כיצד להיטיב ולתקן את תנאי החיים הגשמיים, שהרי לא כאן עיקר תכלית חיינו, אלא צריכים אנו לקבל את כל מה שעובר על ראשנו באופן של קבע, כלומר, לדעת ולהכיר בכך שאנו נמצאים במצב של ארעי ופרוודור, ומשום הכי, כל מה שעובר עלינו בהאי עלמא אנו מקבלים עלינו באהבה ובשביעות רצון, לדעת שכך צריך להיות ולשמוח בזה.

באותו הבחינה היו בני ישראל במדבר, גם עראי וגם קבוע, שמצד אחד שהו במדבר ארץ ציה וצלמות, אבל מצד השני ידעו שהם מסובבים בענני הכבוד ובהשראת השכינה והיו שמחים בחלקם, וזהו גם העניין של הסוכה עצמה, שגם היא כלולה מב' הבחינות, גם עראי וגם קבוע, שהרי לאמיתו של דבר, הסוכה עשויה מבניין של עראי, ובכדי להיכנס אליה צריכים אנו לצאת מן הבית, ממש מעין של גלות, אבל כאשר אנו נכנסים אל תוך הסוכה אנו מתיישבים בתוכה באופן של קבע, אנו שמחים בה בשמחה עילאה ובחדוה יתירה, אין אנו מרגישים כלל שחסר לנו דבר מה, ממש 'תשבו כעין תדורו', ונמצא שהעראי והקבע יכולים לדור בכפיפה אחת ובתוך סוכה אחת.

זהו אם כן הסיבה שהמצטער פטור מן הסוכה - גם לפי הטעם שהסוכה הוא כעין גלות - כי גם הסוברים שהסוכה דומה לגלות, יודו שכל הגלות הוא רק בשעה שיוצא מן הבית ללכת אל הסוכה, אבל בשעה שכבר נכנס אל תוך הסוכה ומקבל עליו עול מלכות שמים באהבה, כבר אינו מרגיש כלל בצער הגלות, אלא הוא שמח בצילא דמהימנותא, באמונה השלימה שהוא נמצא בידו הרחומה של הקב"ה מתחת ענני הכבוד, ומה לו לדאוג ולהתאונן, עד ששוכח בכלל שהוא נמצא מחויץ לביתו.

אבל מי שאפילו כשנכנס אל תוך הסוכה עדיין ממשיך בצערו ותוגתו, הוא אינו מקבל בשמחה את כל הקורה עמו, אלא מתאונן ומתרעם על דא

ועל הא, אם כן לא השיג את תכלית כוונת הסוכה ומוטב שיישאר בתוך הבית משם לא ייצא[לא].

ושמחתם לפני ה' אלוֹקֵיכֶם

עתה, משידענו כי סוכה ודירת עראי אין הכוונה שצריך להצטער בה, אלא הענין שיבוא לידי הכרה שהעולם הזה הוא דירת עראי וזמניית בלבד כמו הסוכה, מעתה צריך באמת לענג את המועד במאכלי ערבות ובמיני מטעמים כדת נפש משיבת כראוי וכיאה לשמחת יום טוב, ואין שמחה אלא בבשר ויין.

אדרבה, רק עתה כאשר יודע שאין העולם הזה אלא חיי שעה בלבד תערב עליו ביותר שמחתו בחלקו ובמה שחננו ובירכו השי"ת, כי מי שמדמה שהעולם הזה הוא העיקר לעולם לא יוכל לשמוח במה שיש לו כי תמיד ירצה ויחפוץ בעוד ועוד, שהרי יש לו מנה רוצה מאתיים ואין אדם מת וחצי תאוותו בידו (קהלת ג, יג), אבל מי שמכיר שאין העולם הזה אלא חיי שעה בלבד שמח בחלקו ובמעבדו, שהרי ממילא אין נפקא מינה גדולה מה שיש לו כאן העיקר הוא מה שישיוג לעולם הבא[לב].

(לא) וראה במאמרנו הנפלא וישמחו כל חוסי בך, שם יישבנו באופן אחר את הסתירה בין טעמי מצות סוכה.

(לב) ראה מה שכתב הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה זי"ע בספרו 'צפנת פענח' (פרשת שמות), שתלמידי חכמים שמחים בחלקם המועט, וזה לשונו: וזוה יובן (המשנה באבות ט, יט), ומה בין תלמידי אברהם אבינו ובין תלמידי בלעם הרשע, תלמידי אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה וכו'. רצה לומר, מלבד שיש הפרש בעולם הבא, אלא אפילו בעולם הזה יש יתרון לתלמידי אברהם אבינו שיש להם עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה להסתפק במועט ולא נפש רחבה, אז אוכלין ושבעין בעולם הזה בנחת במועט שיש להם, יותר מתלמידי בלעם לפי שיש להם עין גבוה ונפש רחבה ורוח גבוה, ואז גם שיש להם עושר הרבה אין העושר מניח לישן, וגם עין רעה שלהם שלא שבע בכל מה שיש לו ומקנא לאחרים ועיניו רעה בשל אחרים, וכל ימיו מכאובות ואינו אוכל לשובע בהשקט ונחת, כי

דומה הדבר למי שיש לו בית דירה משל עצמו, שלעולם אינו שבע רצון ממנה, לעולם יהיה לו עגמת נפש מרובה על כל היוק קל שיארע שם, כמו כן בכל עת הוא דואג כיצד יכול לתקן ולשכלל את הבית ביתר יופי והידור, ממש בבחינה של קונה עבד קונה אדון לעצמו, אבל לעומת זה, מי שמתגורר בבית ששייך לאיש אחר, לא ידאג כל כך על הנוקים העלולים לבא שם, וכמו כן לא יהיה להוט לפאר ולרומם את הבית הזה, שהרי אין בדעתו להישאר שם לעולם.

ממש משום הסיבה הזאת מצאנו בתורה, שהשמחה בחג הסוכות הוא יותר משאר כל המועדים, וכלשון הרמב"ם בהלכות לולב (פרק ח הלכה יב) "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר (ויקרא כג, ט) ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", כי כאשר האדם יודע שהוא נמצא כעת במצב של ארעי אז הוא יותר שמח בחלקו ואינו דואג כל כך על שום איזה חסרון[לג].

הרשעים כים נגרש השקט לא יוכל (ישעיה נז, ט), וכל מה שרואה לאחרים סובר שראוי לו, כמ"ש בחוה"ל שער ב' פרק א' מזה יעו"ש.

(לג) ראה באלשיך הק' שביאר כי לסוכה ג' דפנות, ומעיקר הדין צריכים ב' הדפנות הראשונות להיות כשיעור הראוי, ומרמזות על בני חיי שצריך לבקש מאת הקב"ה שיספק אותם בריווח, מה שאין כן הדופן השלישי כשר בטפח בלבד, לרמז על העניין של מזוני שלא יבקש עליהם בריווח גדול אלא יסתפק במועט, כדי צרכו ולא יותר, ומסביר עוד, שאף מי שלא שפרה עליו גורלו ואין לו אפילו כדי שבעו אל יתעצב אל ליבו שהרי כל העולם אינו אלא ארעי וזמני בלבד, וזה לשונו:

אך הדפנות הם זכר לעולם הזה ככתוב, שעל כן היו שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח (שם ו ב) כצורת הה"א שבה נברא העולם הזה, ועל כן כשרות מכל דבר כי חומרי הוא. וגם רמז השתים כהלכתן כו', הוא כי כל טוב העולם הזה נכלל בשלשה דברים שהם בני חיי ומזוני, ורמז לנו שהשתים שהם בני וחיי טוב לגבר להשתדל ולבקש מאת האלהים יהיו לו כהלכתן גדולים וטובים, אך בשלישית אפילו טפח יסתפק בו ולא יחוש, רק יעשה שיהיה לו אותו הטפח שוחק (פסוק ז א), שאם מעט אשר לו יחלקהו בחלקי זמניו ולא יצטרך לבריות.

על פי זה יתכן ליתן טעם נחמד, על מה שנהגו לעטר את הסוכה בקרמין ובסדינין המצוירין, ולתלות בה אגוזין שקדים אפרסקין ורמונים, פרכילי ענבים ועטרות של שכולין ויינות שמנים וסלתות, כי הפצים אנו לגלות בזה את דעתנו ולפרסם כי אין ארעיות העולם הזה עניין של בדיעבד אצלנו, אלא שמחים אנו בזה ויודעים כי כאן בעולם הזה הכל הוא בדרך של עראי בלבד ואנו מסתפקים במועט, ורק לעתיד - בעלמא דקשומ - או אז נזכה לדירת הקבע וחיי הנצח, ושם נתענג על השי"ת ועל זיו קדושתו.

טעם שעושיין הסוכות אחר שנצחו בדין

על דרך זה אפשר להוסיף ולומר עוד, שעל כן קבעו את חג הסוכות מיד לאחר יום ראש השנה ויום הכפורים, שהרי באלו הזמנים עוסק האדם בתשובה ותיקון המעשים, בני ישראל מרבים לבוא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מבוקר ועד ערב ושופכים לב כמים לפני המקום ברוך הוא שימחל לנו על כל עוונותינו ופשעינו, כך גם מרבים העם לקבל עליהם קבלות טובות ולהרבות במצוות ובמעשים טובים, עד שלבסוף, ביום הכפורים יוצאים בני ישראל זכאים בדין.

מתוך כך עלול לבא האדם לידי טעות, שעתה אחר שכבר התקדש ועשה תשובה, וכבר גם נקי מן העברות שבידו, בוודאי מגיע לו בעבור זה כל חללא דעלמא וכל משמני הארץ, ממש אין לשער ואין לתאר. על כן מגיע מיד חג הסוכות, שהוא זכר לענני הכבוד שהיה לישראל במדבר אחר שיצאו ממצרים, להזכיר להאדם החושב כן שטעות גדולה בידו, שהרי גם בני ישראל כשיצאו מערוות מצרים, מתוך מ"ט שערי טומאה, ועלו ונתעלו עד לדרגות העליונות

או ירמוז בהיות שוחק לרמוז לו כי אין לו בעולם הזה שאין לו רק טפח שהוא קומץ הבלתי משביע, אל יתעצב אל לבו כי אם יהיה שוחק ושמה בחלקו ויהיה עשיר ויעבוד את ה' בשמחה. וצריך לעשות לו צורת פתח (שם), לרמוז כי אם ידחקנו יצרו להעציבו על דוחקו זאת, ישיב אל לבו כי אין העולם הזה רק כצורת פתח כפרוזדור לפני הטרקלין, ולכן מי בער יעשה עיקר מענינו ויפן למטעמותיו.

ביותר, גם הם לא נכנסו תיכף לארץ זבת חלב ודבש, אלא קודם סובבו ארבעים שנה במדבר ישימון, מקום צייה ושממה, אבל הם שמחו בהשראת השכינה שנחה עליהם.

כי כל תכלית יציאת ישראל מארץ מצרים לא הייתה אלא למען יקבלו עליהם עול מלכותו ולעבדו בלכב שלם, ולא בשביל שיוכלו לאכול ברכורים אבוסים בשפודים צלויים, ואם עד עתה היו עבדים לפרעה מלך מצרים והתייגעו בעבודה קשה בחומר ובלבנים, הרי שעתה נשבר עולו מעליהם ונעשו עבדי השי"ת ועוסקים בעבודת הבורא יתברך שמו, וכמו שאמר הקב"ה למשה רבנו מתוך הסנה (שמות ג, יב), "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", דהיינו שיעבדו את עבודתו יתברך שמו.

אותו הבחינה הוא גם ממחרת יום הכיפורים, שלאחר שזכינו למחילה וחנינה בראש השנה ויום הכפורים ונפטרנו מעולו של אותו מלך זקן וכסיל, צריך להזכיר לכל שלא יצאנו זכאים בדין בכדי לשקע עצמנו בעסקי אכילה ושתייה ושאר דברי הרשות, אלא מיד עושים את חג הסוכות שהוא דירת עראי וזכר לענני הכבוד שהיה במדבר, לומר לך, כי כל התכלית שהקב"ה פודנו מצילנו מידי צר הוא רק בכדי שנוכל לעסוק בעבודתו יתברך שמו, וכמו שהיה במדבר, שעל אף שסיפק להם הקב"ה את כל צרכיהם בהרחבה גדולה, אבל עדיין היה זה במדבר ובתוך ענני הכבוד, בדרך של עראי וטפל ולא באופן של קבע, כי עיקר התענוג שמה היה מן השכינה הקדושה שהיה שורה בתוכם ומקפת אותם מכל עבר.

זהו העניין של חג הסוכות, שמיד אחר שנאלצנו מעולו של אותו מלך זקן וכסיל מיד אנו נכנסים אל תוך הסוכה ומקבלים עול מלכות שמים באהבה ובשמחה, "כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה) - ולא עבדים לעבדים (קידושין כב:)", בני ישראל אינם משועבדים לא ליצר הרע ולא לשאר דברים בטלים, אלא בלתי לה' לבדו, ועל אף שמצווים אנו לשמוח בחג גם בבשר ויין וכל מיני מטעמים, אבל כל זה הוא רק טפל וארעי לעיקר, כי עיקר השמחה שיש לנו לשמוח הוא עצם הישיבה בסוכה בצילא דמהימנותא, בצל ענני הכבוד, והעסק שאנו עוסקים בו בתורה ובמצוות.

בסוכה איננו מתביישים להזמין את האושפיזין

בזה יובן העניין המובא בזוהר הק' (פרשת אמור קנ:), שבחג הסוכות אנו מזמינים את האושפיזין הקדושים, שבעת הרועים, שיבואו להסב עמנו בסעודתנו בצל הסוכה. ויש להבין מדוע רק בסוכות תיקנו כן, מדוע באמת אין מזמינים את האושפיזין שיבואו להסב עמנו כליל התקדש חג הפסח, שהוא זמן קדוש ונורא ביותר ויושבים כל בני ישראל באותה שעה ומשבחים ומפארים לשמו הגדול והקדוש.

אך ההסבר הוא פשוט, כי לעולם היאך בכלל יכולים אנחנו להזמין את האבות הקדושים שיבואו לשהות במחיצתנו, הלא רחוקים אנו מהם ומקדושתם כרחוק מזרח ממערב, שהלא הם היו כולם קדושים וטהורים בלתי לה' לברו, אין לנו אפילו שמיץ של השגה בהם ובקדושתם, ואילו אנו אנשים פשוטים הנמצאים בעולם העשייה ושקועים בגשמויות וחומריות, מלאים בעוונות ופשעים בלא מתום, ואיך נישא פנינו לקבל את פני האבות הקדושים, הלא רק לשמע הידיעה שהאושפיזין הקדושים עתידים לבא ולחסות בצל קורתנו, היינו צריכים להזמין את עצמנו מתחת הכרים והכסתות מגודל הבושה.

לבן הזמן היחיד שבו אנו יכולים להזמין את האבות הקדושים הינו בחג הסוכות, כי באותו הזמן מקיימים בני ישראל את המאמר 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי', שיוצאים בני ישראל מן החומריות והגשמויות ומסתופפים בצל הסוכה - דירת עראי, לפיכך אין לך ראוי מהזמן הזה שאין אנו מתביישים כל כך להזמינם לבוא לראות את עבודתנו, מה שאין כן בשאר הזמנים שאנו יושבים בו כמלך במסיבו ובתוך הבית, אין זה מהראוי כל כך שיבואו לראות אותנו.

אין לנו אלא לסיים בתפילה ובקשה מלפני אבינו שבשמים, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, כשם שקיימנו וישבנו בסוכת ארעי זו, כן נזכה לשנה הבאה לשבת בסוכת עורו של לוי, בבנין בית הבחירה ובשמחת עולם על ראשינו במהרה בימינו.

ארבעת המינים

ובמעוועי אותם

במילת הלולב והמעוועים זוכה לדבקות עצומה בהבורא
יתברך שמו

שורש מצוות ארבעת המינים

התורה הקדושה בפרשת אמור ציוותה אותנו (ויקרא כג, מ), "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", והגמרא במסכת סוכה (פרק לולב הגזול) כבר דרשה כל מין ומין מהו, 'פרי עץ הדר' הכוונה לפרי אתרוג, 'כפות תמרים' זה הלולב, 'ענף עץ עבות' אלו ההדסים, ו'ערבי נחל' ערבות הגדלין על הנחל, וכל אלו הדר' מינים ציוותה אותנו התורה ליטול בחג הסוכות ולקיים בהם את המצווה החביבה הזאת לפני הבורא יתברך שמו.

עוד התבאר במתניתין ובגמרא (סוכה לו:), שלא די בכך שייטול האדם את המינים אל תוך ידו, אלא גם צריך לנענע אותם מעלה ומטה ואף מוליך ומביא אותם כנגד ארבע רוחות השמים בדרך של רצוא ושוב, הגמרא שם אף מגלה לנו את טעם הדברים, שמוליך ומביא לכבוד הקב"ה שהארבע רוחות שלו ובכדי שיעצור וימנע את הרוחות הרעות מארבע קצוות תבל, ומעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו שיעכב את המללים הרעים מלרדת למטה.

ארבעת המינים מכוונים כנגד שם הוי"ה ב"ה

אכן, מלבד פשטיות מצוות התורה, שאסור לנו לסטות ממנה אפילו זיו כלשהו, כבר נודע לנו מדברי רבותינו והמדרשים, וכמו כן מספרי הקבלה וחכמת האמת, שארבעת המינים האלו מרמזים על עניינים נשגבים, עמיקין וממירין, וכן גילה המדרש (ויקרא רבה - אמור ל, ט) שהמינים האלו מכוונים על קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזהו הלשון שם: "פרי עץ הדר - זה הקדוש ברוך הוא - שכתוב בו (תהלים קד, א) 'הוד והדר לבשת', כפות תמרים - זה הקדוש ברוך הוא - שכתוב בו (תהלים צב, יג) 'צדיק כתמר יפרח', וענף עץ עבות - זה הקדוש ברוך הוא - דכתיב (זכריה א, ח) 'והוא עומד בין ההדסים', וערבי נחל - זה הקדוש ברוך הוא - דכתיב ביה (תהלים סח, ה) 'סולו לרוכב בערכות ביה שמו'".

על דרך זה מבואר גם ב'שער הכוונות' להאריז"ל (דרושי חג הסוכות דרוש ה), שכל מין מאלו הארבעת המינים מכוון כנגד אות אחת של השם הוי"ה ברוך הוא, וכפי שכתב שם: "ונבאר אותם כסדרן, הנה הלולב הוא כנגד ו', וההדס כנגד י', והערבה כנגד ה' ראשונה, והאתרוג כנגד ה' אחרונה", הרי לנו שכל מין מאלו המינים מכוון כנגד אות אחת של השם הקדוש והנורא, וכשנמטלים אותם ומצרפים אותם יחד זה סמוך לזה, מצטרפים כל האותיות יחדיו ונשלם השם הוי"ה ב"ה[א].

ועם היות שכללות הד' מינים הם צירוף שמותיו של הקב"ה, על כן צריך לחבר ולסמוך את כל המינים באגודה אחת, וכה סיפר ה'ריקאנטי' (בפירושו על התורה אמור כג, ז), שפעם אחת, בליל יום טוב סוכות, התאכסן אצלו חסיד אחד, אשכנזי, ושמו רבי יצחק, ובאותו הלילה חלם הריקאנטי חלום נורא, הוא רואה את רבי

(א) וראה בעניין זה את מה שכתב בספר 'מאור ושמש' (רמזי שמיני עצרת): וידוע אשר על ידי סוכה ולולב הם ממשיכים עליהם אור השמות המקיפין, ועל ידי הנענועים של הלולב הם ממשיכים אור הפנימי שהם שמות הוי"ו"ת ואור המקיף הם שמות אהי"ה. ובכל יום מימי הסוכות מאיר עליהם שם אחד ממילוי שמות הוי"ה ושם אחד ממילוי שמות אהי"ה, וביום שמיני עצרת מאירים כל שמות מילוי הוי"ו"ת ומילוי שמות אהי"ה יחד ומתיחד אז השם עם הכנסת ישראל ונעשה יחוד שם הוי"ה עם שם אהי"ה.

יצחק יושב וכותב את השם של הוי"ה ב"ה, אבל תחת אשר יכתוב את כל האותיות כסדרן, כל אות סמוכה לחברתה, כתב קודם את ג' האותיות הראשונות של השם י-ה-ו, ובמרחק רב ממנה הוסיף את האות ה' האחרונה, הריקאנטי התפלא על מעשה החסיד ואף מחה בפניו, מדוע אתה כותב כן, אך הוא דחה אותו ואמר לו שכן הוא מנהג המקום שממנו בא. הריקאנטי השתומם מאד על המחזה הזה אך היות שלא ידע ולא הבין את פשרו שמר את החלום בלבו.

ויהי בבוקר, והנה הריקאנטי רואה את החסיד נוטל את ד' המינים לקיים את המצווה כדת היום, אבל בשעה שנענע את המינים לא הצמיד את ב' ידיו האחת אל השנייה, אלא ביד אחת החזיק את אגודת הלולב עם ההדסים והערבות, ובמרחק ממנה, ביד השנייה, אחז את האתרוג, וכך היה מנענע אותם, כשזה רחוק מזה.

אז ירד הריקאנטי אל סוף דעת החלום, והבין שהכל היה בכדי שיעורר את החסיד רבי יצחק לקרב את ב' ידיו זה אל זה, בכדי שיתדבק האתרוג שהוא ה"א האחרונה של השם אל הלולב וההדסים והערבות, שהם הג' האותיות הראשונות של השם, כך יהיה השם שלם, ואכן לאחר שהריקאנטי העמיד את החסיד על הדברים, חזר בו מדרכו הראשונה והתחיל מנענע אותם סמוכים וצמודים לזה, שחלילה לא יהיה כמפריד אלוף.

כשמנענע הלולב מעורר החסדים למעלה ומשפיע למטה

עוד התבאר לנו בדברי האר"י הק' (שער הכוונות דרושי חג הסוכות דרוש ה'), שכאשר האיש הישראלי נוטל את הלולב בידו ומנענע אותם למעלה, על ידי זה הוא מעלה שבע בחינות של חסדים עד למעלה בשורשים שלהם, שם נשפעים עליהם הארות גדולות ועצומות, וכאשר מוריד שוב את הלולב, יורדים גם החסדים והאורות האלה ונשפעים למטה, ואין כאן המקום להרחיב בזה, שאין אתה רשאי להאריך במקום שאמרו לקצר.

ובאמת, שכל מה שכתבנו עד עתה, כתוב מפורש - בקיצור נמרץ - בתוך תפילה ובהי רצון' שנוהגים לאמרו בשעה שעובר לעשיית המצווה, שהרי כך אנו אומרים: "יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, בפרי עץ הדר וכפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל אותיות שמך המיוחד, תקרב אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, ולידע איך שמך נקרא עלי וייראו מגשת אלי, ובנענועי אותם תשפיע שפע ברכות מדעת עליון לנוה אפריון למכון בית אלקינו וכו'. כי כונתי ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכנתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים".

ולוקח האדם בידו ועושה בו כביכול כרצונו

אולם בספר 'רביד הזהב' (פרשת כי תצא) עלה מעלה מעלה וגילה לנו דיבורים נפלאים ששמעם בעצמו יוצאים מפה קדושת הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע, והדיבור הזה מאיר ומרומם שבעתיים את כל ההשגה שהיה לנו עד כה על כל העניין של הארבע מינים והנענועים, ואם כי גם עד עתה ידענו מפי ספרים וסופרים שהמצווה הזאת לאו מילתא זוטרתא היא כלל וכלל, אבל עתה התחדש לנו דברים נפלאים אשר אילולא שיצאו מפה קדוש לא היה ביכולתנו לומר כדיבורים האלה, אבל אחר שכבר ראינו את זאת בעינינו חייבים אנו לדעתם היטב היטב ולשננם עד שיכנסו אל תוך קרבנו וכשמן אסוך בעצמותינו, כי קודש הם.

תחילה נביא את הדברים ככתבם וכלשונם ואחר כך ננסה לעמוד על סודם של דברים ולהבינם קצת לפי ערכנו, וזהו הלשון שכתב שם: "שמעתי מפה אדוננו מורנו ורבנו הקדוש זי"ע, גבי ארבעה מינים שבלולב שהם נגד השם הויה ב"ה, ולוקח האדם בידו ועושה בו כביכול כרצונו", עד כאן [ב].

(ב) ראה גם בספר התניא (קונטרס אחרון על כמה פרקים) שבתוך דבריו כתב כעין הדברים האלו, והבאנו כאן כמה פסקאות מתוך לשונו: נמצא כשתופס האתרוג ומנענעו כהלכתו הרי זה תופס ממש חיותו המלוכבש בו... אך להבין איך האתרוג... ימשיך אור... הנה המשל לזה היא הזריעה והנטיעה שהגרעין מעורר כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ

פשמות הכוונה, וכפי שגם משמע מתוך דברי בעל 'רביד הזהב', ששמע את הדברים האלה יוצאים מפום ממלל רברבן, שבשעה שהאדם מנענע את ארבעת המינים, הריהו זוכה להתעלות עד לדרגה של צדיק, והצדיק – כידוע – יש בכוחו לבטל גזרות קשות ורעות אפילו לאחר שכבר יצאו מלפני הקב"ה בעצמו, כמו שאמרו בגמרא (מועד קטן טז:): 'מי מושל בי – צדיק'^[ג], אולם החידוש הוא, שכל אדם מישראל, בשעה שמנענע את המינים המכוונים לשמות הוי"ה ב"ה, הריהו כאילו אחז בהשי"ת ויש בו הכח לבטל את הגזרות הקשות והרעות אפילו לאחר שכבר נגזרו ממרום, ואף זוכה להשפיע רחמים וחסדים^[ד].

הממליך את השי"ת בעולם זוכה לכה עצום ונורא

כאן צריך להוסיף ולומר, שהדברים האלה הם דיבורים גבוהים ונשגבים, ונותנים לנו מעט השגה להבין את הכח הנורא שהקב"ה מפקיד בידנו בשעת קיום

כו' עץ פרי כו'... ככה מעוררי הקלף והאתרוג עד רום המעלות... שהוא מהות ועצמות אורות... ולא הארה בעלמא....

(ג) ראה בנינעם אלימלך (פרשת ואתחנן) וזה לשונו: הנה כתבנו פעמים רבים, דהצדיק נקרא איש אלקים, כמ"ש (דברים לג, א) 'משה איש אלקים', מפני שהצדיק הוא בעל הדינים והם בידו לכל אשר יחפוץ יטנו להכניעם ולהמתיק אותם והצדיק הוא הדיין, כי הדינים נקראים אלקים וכאשר ידין ויגזור למטה כן יקום, כי כשיש דין למטה אין דין למעלה ולכן על ידי זה יכול לבטל כל הדינים מישראל וכל הגזרות ולכן נקרא הצדיק איש אלקים, פירוש בעל אלקים. וזהו דאמרין בגמרא (מו"ק טז:): הקדוש ברוך הוא גוזר והצדיק מבטל שנאמר (איוב כב, כח) 'ותגזר אומר ויקם'.

(ד) להשלמת הבנת הדברים נציין שה'רביד הזהב' מפרש במאמר זה את דבר הכתוב (דברים כא, י) "כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלקיך בידך", כלומר, שכאשר האיש ישראל יוצא למלחמה על היצר הרע ובס"ד אף זוכה לנצחו ולהכניעו בידיו, אזי עולה ומתעלה האדם להיות בבחינת צדיק שבכוחו לבטל כל גזרות קשות ורעות שיצאו מלפני המלך, "וזהו ה' אלקיך בידך", רצה לומר, דכביכול השם יתברך יהיה בידך ותענה כחפצך ומן השמים יעזורך כי כן רצונו יתברך, על דרך 'מי מושל בי – צדיק' (מועד קטן טז:)."

מצוות נמילת לולב, שכביכול נותן לנו את הכח לבטל אפילו את הגזרות שיצאו מעצמו יתברך שמו, וצריכים להבין מהו באמת הסיבה לזה, מה אירע יום מיומים שהקב"ה מפקיד בידיו כח עצום שאין בדומה לו, וכביכול נותן לנו לעשות בו כרצוננו.

אלא יתכן לומר הענין, כי מאחר ואנו נמצאים עתה בעיצומם של ירח האיתנים והימים הנוראים, והעבודה של חודש זה הוא כידוע להמליך את הקב"ה על כל העולם, כמו שאנו אומרים בתפילת ראש השנה, "מלוך על כל העולם כלו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול, כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור, כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו". לפיכך, כאילו אומר לנו הקב"ה, הנה נא אני ממציא את עצמי אליכם וכביכול יכולים אתם לעשות בי כרצונכם הטוב, ובלבד שלא תשכחו את עיקר עבודתכם להמליך אותי על כל העולם.

דומה הדבר לאותו אב שאוהב את בנו הקטן כנפשו ממש, ומדרך הבן הקטן שמוישך את האב לכאן ולכאן ככל העולה על רוחו ומבקש ממנו עשה לי כך ועשה לי כך, וכל מה שיוצא מפי הבן האב עושה ומשלים לו את כל חפצו ואפילו שאין זה תמיד לפי כבודו, אולם דבר אחד אומר לו האב להבן, הנך רואה באמת שאני נותן לך לעשות בי ככל העולה על רוחך ואיני מתנגד לזה כלל וכלל, אבל זכור תזכור שבסופו של דבר אתה צריך ללכת בדרך שאני נותן לפניך היום ולקיים את כל מה שאני מורה לך, ואם באמת תתנהג על פי הדרך אשר אני מורה לך, אז ארווה ממך רוב תענוג ונחת וכבודי יגדל ממך, אבל אם חלילה תבעט באורח החיים אשר אני מנחיל לך, אז לא תוכל לשער את הצער והעגמת נפש אשר תיגרם לי חלילה, ואז אצטער צער רב על אשר התפתיתי מלפנים להשלים את כל רצונותיך ומאווייך.

אותו העניין הוא גם כאן עם העבודה של ארבעת המינים, שכביכול אומר לו הקב"ה להאדם, הרי אני מסור בידך ועשה עמי כרצונך וככל העולה על רוחך, לבטל גזרות ולהשפיע ישועות, מעלה מטה, צפון דרום מזרח ומערב, הכל טוב ויפה, אבל בקשה אחת לי אליך, שאתה תעשה את המומל עליך ותפרסם

ותגדיל את שמי וכבודי, ואז אגיל ואשמח על שבאמת מילאתי את בקשותיך ורצונותיך אף על פי שמלכתחילה גזרתי אחרת, אבל מגודל אהבתי אליך ומגודל החפץ שיכירו וידעו כל באי העולם כי ה' הוא האלוקים ויקבלו כולם את עול מלכות שמים, הנני נותן בידך את הכח העצום והנורא הזה, "למען ידעו ממזרח שמש וממערבה כי אפס בלעדי אני ה' ואין עוד" [ה].

עבודת הנענועים - להמליך את הקב"ה על כל העולם

נמצאנו למדים, שפנימיות העבודה של הנענועים הוא להמליך את הקב"ה על כל העולם כולו, ולעולם כבר מצאנו את יסודי הדברים בתוך דברי רבותינו הראשונים, שכן כך כתב הריקאנטי: "ועתה אודיעך כוונת הנענועין

(ה) וכך מבואר באמת בספרים הקדושים, שעל ידי שהאדם ממליך את שמו יתברך בעולם הריהו זוכה שהקב"ה בעצמו נותן בו כח של מלכות, ויכול לבטל הגזירות הרעות אפילו לאחר שכבר יצאו מעמו, וראה מה שכתב בספר 'אורח לחיים' (פרשת כי תשא) וזה לשונו:

והאדם המאמין בזה תמיד, ומבקש תמיד רחמים מאתו ית' על כל הדברים, וממליך השי"ת על הכל כנ"ל, אז ממליך אותו השי"ת שיהא הוא מנהיג עולם הזה כרצונו וחפצו, והאדם הזה הוא ממשיך השפעות מריש דרגין עד עולם הזה, בכל השפעות ובכל הטובות, חיים ושמחה ושלוש ועבודת השי"ת, ורפואות הנפש והגוף, כאשר יתפלל אל השי"ת על כל הטובות, הוא נותן לו, ואף אם השי"ת גוזר גזירה, הוא מבטל, כמו שכתוב (מועד קטן טו, ב) מי מושל בי צדיק, כלומר הצדיק מושל עלי, כאשר ממליך הצדיק אותי ומבקש רחמים מלפני, כך אני נותן לו, אף לבטל גזירות, ואני נותן מדת מלכותי בידו, שיהא הוא מנהיג כרצונו וחפצו.

וכמו שכתבתי פירוש הפסוק (תהלים סב, יג) כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, בשם הרב הגדול בוצינא קדישא המפורסם מוה' דוב בער זלה"ה, על פי משל המלך שממליכין אותו בני המדינה, אותן שבידם להמליך, וכאשר המליכו אותו, הוא נותן טובות לכל אחד ואחד, אבל אי אפשר לו להיטב עמהם כאשר הטיבו לו, שהמליכו אותו למלך עליהם, אבל השי"ת מי שממליך אותו ית', הוא נותן לאדם זה הטובה, ונותן מדת מלכותו בידו, וזהו כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ממש, ודפח"ח.

וההקפה על דעת חכמי הקבלה - אנו מונענעין לפני המלך, שהוא התשובה להראות מלכותו בכל משלה, וכל הנבראים נרתתים ממנו ומזדעזעים מלפניו כי ממנו נשתכלל הבנין, ומנענעין לארבע רוחות העולם, וכבר ידעת סודם".

בדרך זה כתב גם כן בספה"ק 'באר מים חיים' (תרימה כה, ג): "צריך האדם תמיד בעבודתו לראות לכוון להגדיל ולהרבות את הקדושה ביתר שאת ועוז, שיתגדל ויתקדש שמו הגדול והקדוש בכל העולמות, ולהרביץ הקדושה בכל מקום ומקום, שעל כן אנו מונענעין בד' מינים שבלולב למעלה ולמטה ולארבע רוחות העולם, בכדי להמליך מלוכת הקב"ה על כל פינה ופינה וזוית וזוית שבעולם. כי בכל מקום אחיות החיצונים והרע ומדור הקליפות. הקב"ה עוצם עיניו מראות ברע ואינו דר ח"ו עם נח"ש בכפיפה, וכשהאדם מנענע כלולבו לשם ה' בארבע רוחות העולם להמליכו שם, מוריד הקדושה וכבוד הא-ל אל כל מקום. והחיצונים, כשרואין אור פני הקדושה, ניסמית עיניהם מלהסתכל באור פני מלך והמה בורחים ומתגרשים ומסתלקין משם, והאלילים כליל יחלוף מפני פחד ה' והדר גאוונו", עכ"ל.

להמליך את הקב"ה על כל ישראל ועל עצמו

על הדברים הבהירים והברורים האלה אפשר להוסיף ולומר עוד, ואף למצוא להם סמך ורמז מתוך דברי המדרשות, כי הגה המדרש (ויקרא רבה - אמור ל) מגלה לנו כמה וכמה עניינים אשר להם ירמוזן ארבעת המינים האלו, תחילה מתבאר במדרש (שם, ט) שכל מין ומין בפני עצמו מכוון כנגד הקב"ה בעצמו, וכמו שהבאנו לעיל.

עוד מובא במדרש (שם, יב), שכללות ישראל מורכבת מארבע מדרגות של אנשים, וארבעת המינים של סוכות מכוונים כנגד המדרגות הללו, האתרוג - ההדר שבכולם - יש בו טעם ויש בו ריח, הוא כנגד הצדיקים שמצד אחד מילאו את כריסם בתורת ה' צבאות, ומאידיך גיסא גדושים הם גם במצוות ובמעשים טובים, וכנגד האתרוג המשובח נמצאת הערבה הפשוטה שאין בה לא טעם ולא ריח, והוא מרמז על הרשעים הריקנים שאין בהם לא תורה ולא מצוות, ובתווך עומדים להם הלולב וההדס שיש בהם אחד מן המעלות, או טעם או

ריח, והם מכוונים כנגד האנשים הבינוניים שיש בהם רק מעלה אחת, או תורה או מצוות, אולם בהגיע חג הסוכות, אלו כמו אלו ניטלים יחד באגודה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים.

בהמשך הדברים מפרש המדרש בעוד אופן, שארבע המינים האלו מרמזים על ארבעת האיברים החשובים שיש לו לאדם ומקיימים את כל הגוף, לולב - השדרה, הדם - העין, ערבה - הפה, והאתרוג דומה ללב, וכשנוטל את כולם כאחד הוי בבחינת "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהלים לה, י).

ויש לומר שכל פירושי המדרש הללו לדבר אחד התכוונו, ובאו לגלות את חובת האדם בעולמו ואת הכוונות הפנימיות שצריך כל איש ישראל לכוון בזמן הנשגב הלזה כשניגש לקיים את מצות נטילת ד' מינים, וראשית לכל צריך כל אחד לזכור לפני מי אתה עומד ולפני מי אתה מקיים את המצוה הכבירה הזאת, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובשעה שנוטל האיש ישראל את המינים האלו ומנענע אותם לד' רוחות הארץ, הרי הוא ממליך את הקב"ה בכל קצווי תבל.

מלבד זאת, בשעה שנוטל את הלולב צריך לזכור, כי אלו המינים מרמזים על כל הבחינות והדרגות שיש בכלל ישראל, למן הגדול והחשוב שבהם ועד הקטן והפחות שמהם, מחוטב עציך ועד שואב מימך, ובעת שמנענע הלולב צריך לכוון ולהתפלל שתרכה הדעת בישראל ויהיה נוגה אור השי"ת על כל איש ישראל כאשר הוא שם, אפילו על אלו האנשים אשר הם בבחינת ערבה שאין בהם לא טעם ולא ריח, כדרך שאנו אומרים בתפילת הימים הנוראים, 'וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה', וכל כך יתעלו בני ישראל עד שכולם כאחד לא ירעבו ללחם ולא יצמאו למים כי אם לשמוע את דבר ה'.

אך בעיקר צריך האדם לידע, שאלו ארבעת המינים מכוונים כנגד איברי האדם עצמו, לומר לך, שהעיקר הוא להמליך את הקב"ה על עצמו ועל גופו, שיהיו כל רמ"ח איבריו ושם"ה גידיו כפופים ומשועבדים לרצון אבינו שבשמים, הוא ואין בלתו, וכאשר אתה עושה כן, הרי ממילא נעשה האדם כטופח על מנת להטפוח ומתגבר בו הכח לגלות ולהפיץ את המעיינות הוצה ויתרכה כבוד שמים בעולם.

ונמצאו דברינו נהירים וברורים ומתיישבים כפתור ופרח בתוככי ג' המהלכים של המדרש על ארבעת המינים, הקב"ה, בני ישראל ואיברי הגוף, שעל ידי עבודת הלולב והנענועים ממליך האדם את הקב"ה על כל איש ישראל הקרובים והרחוקים, וביותר ימליך את הקב"ה על עצמו ועל גווייתו שיהא מקודש ומטוהר בקדושה של מעלה, ובפרט לאור הידוע מן הספרים הקדושים שכל אחד ואחד הוא עולם קמין בפני עצמו.

הושענא הבוקה ודבוקה בך

עתה ניתנה ראש ונשובה לבאר עוד קט את דברי הרה"ק מראפשיץ זי"ע, שבזמן שנטל האדם את ארבעת המינים - שהם שמותיו של הקב"ה - אל תוך ידיו, הריהו כביכול חובק בידיו את הקב"ה בעצמו, וכפי שכבר הבאנו גם את דברי המדרש שארבעת המינים מכוונים להקב"ה בעצמו, ונמצא שכאשר מחזיק במינים הריהו כאילו אחוז בהקב"ה בתוך ידיו, והגם שאין לנו שום השגה בגוף הדברים, שהרי אנו מאמינים באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף, אולם רק למשמע אזנינו תאוה כל נפש, לעצם הידיעה שיש לנו הזכות לאחוז את הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכי יש לך קירבת ה' גדול מזה, שכביכול חבוקים אנו ודבוקים יחד עם השי"ת^[1].

(1) ויצוין כאן לדברי הזוהר הק' (חלק ג - ויקרא קד ע"א - רעיא מהימנא) שכתב כהלשון הזה: פקודא דא ליטול לולב בההוא יומא באינון זינין דיליה והאי רוא אוקימנא ואוקמוה חברייא כמה דקודשא בריך הוא נטיל לון לישראל בהני יומין וחדוי בהון, אוף הכי ישראל נטילי ליה לקודשא בריך הוא לחולקהון וחדאן ביה, ודא הוא רוא דלולב ומינין דביה דאיהו רוא דיוקנא דאדם והא אתמר. [ובלשון הקודש: מצוה זו ליטול לולב באותו יום עם אותם המינים שלו, והסוד הזה בארנו, ופרשוהו החברים, כמו שהקדוש ברוך הוא נטל את ישראל בימים הללו ושמח בהם, אף כך ישראל נוטלים את הקדוש ברוך הוא לחלקם ושמחים עמו. וזהו הסוד של הלולב והמינים שבו, שהוא סוד הדמות של אדם, והרי נתבאר].

מה מאוד יתאמו הדברים עם הידוע לנו מתוך כתבי האר"ז"ל (פרי עץ חיים - שער חג הסוכות - פרק א) שפירש את הפסוק בשיר השירים (ב, ו) "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", ואומר שעולה הכתוב הזה על קדושת הסוכה שמקפת ומסוכבת את האיש ישראל מכל עבריו, כאדם המחבק את בנו, וכתב שם, שצורת הסוכה עצמה דומה ליד המחבת שיש לה שתי פרקים שלמים ועוד טפח של היד, וכך הוא הסוכה, שתי דפנות שלמים ועוד דופן שלישי בגודל טפח.

נמצא אם כן שבחג הסוכות מקיף אותנו הקב"ה באהבה וחיבה ופורס את כנפיו עלינו בסוכת רחמים וחיים ושלוה, ואילו אנו משיבים לעומתו באהבה, וכביכול מחבקים גם אנחנו את הקב"ה באהבה ותענוגים, וכדרך שאיתא בזהר הק' (אדרא זוטא - האיניו רפה.), "פתח רבי שמעון ואמר 'אני לדודי ועלי תשוקתו' (שיר השירים ז, יא), כל יומין דאתקטרגא בהאי עלמא, בחד קטירא אתקטרגא ביה בקודשא בריך הוא, ובגין כך השתא ועלי תשוקתו".

אנשי ירושלים לא הניחו את הלולב מידיהם כל היום

ועל פי האמור לעיל יתבאר לנו באר היטב דברי הגמרא במסכת סוכה (מא:), המספרת לנו כיצד נהגו אנשי ירושלים בחג הסוכות, וכה איתא שם: "כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו וכו', הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו וכו', מאי קא משמע לן, להודיעך כמה היו זרזין במצוות", עד כאן מדברי הגמרא, וצריכים אנו להבין, מדוע באמת לא הרפו אנשי ירושלים את הלולב מידיהם כל ימי החג.

אלא וודאי העניין הוא כדפירשנו, שאנשי ירושלים - הצדיקים והקדושים - היו יודעים את גודל ועוצם מעלות הדביקות שאפשר להשיג על ידי האחיזה בארבעת המינים, ועל כן לא אבו להניח את המינים מתוך ידיהם, כי מי פתי להניח ולהוציא את אחיות השכינה הקדושה מתוך ידיו, כל רגע ורגע שזוכה האדם להחזיק את השכינה הקדושה במו ידיו לא תסולא בפז ולא יוערך ערכה בכסף וזהב הגשמיים.

כך גם היה דרכם של כל הצדיקים בכל הדורות כולם, שהיו מחבבים את המצווה הזאת עד לאחת, וכדמספרים על הרה"ק מברדיטשוב זי"ע, שמגדל הגעגועים וההשתוקקות למצוה לא היה מסוגל לנוח על משכבו בלילה, נפשו כלתה שכבר יאיר אור הבוקר ויוכל ליטול אל ידיו את המינים ולברך עליהם, ומעשה זה ללמד על הכלל כולו יצא, כי אצל כל הצדיקים ראו את חביבות המצווה שלא יכלו להניח את הלולב מידיהם, אלא היו מאריכים שעות ארוכות בעבודת הגעגועים עד שהגיעו לידי אפיסת הכוחות ממש, ואין זאת אלא כפי שביארנו, שהצדיקים מרגישים את הקדושה הנורא השוררת על הלולב והאתרוג ומרוב ההשתוקקות אינם יכולים להניח את השם הוי"ה ברוך הוא מידיהם.

הנה כי כן מסופר גם על הגאון מוילנא זי"ע, ובספר 'עליות אליהו' (לו.) מעיד שמים וארץ ששמעו מעדים נאמנים, שדרכו של הגאון הייתה לאחוז הלולב והאתרוג בידו במשך כל ימי החג, כמנהג אנשי ירושלים (סוכה מא:), ואפילו ביום האחרון לימי חייו שהיה בחול המועד סוכות, התאמץ בכל כוחו והחזיק כל היום את ארבעת המינים, ולא רצה להרפות מתוך ידו עד שיצאה נשמתו בקדושה ובטהרה, וצריכים אנו לומר, שאין זה אלא כי הרגיש במצווה זו דבקות עילאית וקדושה יתירה שכביכול חובק את הקב"ה בידיו^[1].

(ז) מן הראוי לציין כאן לדברי הישפת אמת¹ (סוכות תרנ"ח) שכתב, כי הצדיקים מתאוים תמיד להתדבק אל השי"ת ובכח קדושתם אף זוכים לזה, אבל מאחר שביום הכיפורים עשו כל ישראל תשובה וקבלו גם הם את התאוה הקדושה הלזה, לזה בא המצווה של הלולב והגעגועים ומסייע לכל איש ישראל להתדבק מיד בהקב"ה כדוגמת הצדיקים. וזה לשונו:

בענין הלולב דכתיב (תהלים צב, יג) 'צדיק כתמר יפרח'. ובמד' (בראשית רבה מא, א) 'מה תמר יש לה תאוה כן הצדיקים יש להם תאוה להקב"ה'. ובכח זו התאוה מתדבקין אל הבורא ית"ש. ובאלה הימים אחר יוהכ"פ שנטהרו בני"י מתעורר זו התאוה בלבבות בני"י. ואיתא תמר עולה לזמן רב שאין הצדיק נשלם רק ביגיעה רבה הרבה זמנים. אבל בכח בעל

בנטיילת לולב מתקן הפגם של 'מלך עלוב'

כאריח על גבי לבנה נוסף ונאמר עוד, שיתכן ומצוות נטילת ד' מינים הוא תיקון והמתקה על מה שבני האדם נכשלים בעברות, ובמעשיהם הנלוזים פוגמים הם לא רק בעצמם ובנשמתם, אלא כביכול גם בהקב"ה, כדרך שכתב הרמ"ק בספר 'תומר דבורה' (פרק ראשון), שהמלאכים מכנים את הקב"ה 'מלך עלוב', וזאת משום שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד את מעשה בראשית, ובכל רגע ורגע הוא מעניק חיות וקיום לכל הבריות, ואילולא זה לא היה קיום לבריאה ולכל יצור נוצר אפילו לא לרגע כמימרא, וכל מעשה ופעולה שעושה האדם באיזה זמן שהוא, הכל הוא מכח הבורא יתברך שמו שנותן לו חיות, ואפילו החטאים שחוטא האדם כנגד הקב"ה, גם אותם אינו עושה אלא עם הכח שמשפיע לו השי"ת באותו הרגע.

ובאמת אין לך חוצפה גדולה מזו, שתוך כדי שמקבל החיות מאת הקב"ה הריהו משתמש בזה לחטוא ולפשוע כנגד מחיהו ומטיבו, ועל אף שמשורת הדין היה צריך הקב"ה להפסיק את חיותו באותו הרגע, מכל מקום הקב"ה אינו עושה כן, אלא הוא סובל את עלבוננו וממשיך לתת חיות וכח לאדם שיוכל לפשוע כנגדו, ועל כן מכנים המלאכים להקב"ה 'מלך עלוב', שהוא סובל את עלבוננו באופן שאין דומה לו, ונמצא שכאשר האדם נכשל בחטא, הריהו כביכול פוגם נוראות בכבוד השי"ת, שמשתמש בכוח שקיבל ממנו בכדי לחטוא ולעוות כנגדו.

אבל מדה טובה מרובה, שכאשר נוטל האדם את החיות שמקבל מאת השי"ת ומשתמש בזה בכדי לעשות את רצונו לעבדו בלבב שלם, אין שום ספק בזה שהוא גורם לנחת רוח ושעשועים להבורא יתברך שמו באופן שאין לשער, שהוא שש ושמה באותו אדם שיש לו השכל הישר והטוב להשתמש במתנת

תשובה לתקן הכל ברגעא חדא. ועליו נאמר יפרח כשושנה שפורחת בשעה מועטת. כי לבע"ת כתיב אוהבם נדבה. ומסייע להם ביותר מן השמים לעורר הדביקות למעלה. וזה רמז הלולב ונענועיו.

הבורא למען לעשות רצונו ולקיים את מצוותיו, ובוודאי שהאדם הזה גורם במעשיו שחלילה לא יהיה הקב"ה מלך עלוב אלא מלך רם ונשא שיכול להתפאר ביצוריו כפיו העושים את רצונו בלבב שלם^[ח].

ואם בכל המצוות אמרין כן, הרי שבמצווה חביבה זו של לולב ואתרוג על אחת כמה וכמה, כי כאן לא רק שמקבל האדם חיות בכדי לעשות את המצווה, אלא הוא כביכול גם אוהו בשמותיו של הקב"ה עצמו ויחד עמו מקיים את המצווה, ומנענע את המינים מעלה מטה ומוליך ומביא להמליך את השי"ת בכל העולם כולו, ובוודאי שגורם לנחת רוח עצומה בעולמות העליונים על שעתה אין הקב"ה מלך עלוב חלילה, אלא אדרבה, עתה מתעלה ומתנשא שמו הגדול לכל לראש ונודע לכל באי העולם כי ה' אלוקים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו.

יהא רעוא מן קדם אבוהון דבשמיא, שבזכות זה נזכה בקרוב ממש שיבנה לנו את בית הבחירה בכליל תפארת, שם נוכל לבוא לפניו בשירה ובזמרה ובקול אומרים ברכו את ה', ונזכה לקיים שם את מצוות הלולב ככל משפטו וחוקתו יחד עם קיבוץ כל נדחי ישראל במהרה בימינו, אמן.

(ח) ראה גם את הדברים שכתב בספר 'אור המאיר' (ראש השנה), וזה לשונו: וכאשר איתא בספרי מוסר שהקדוש ברוך הוא נקרא מלך עלוב, להיות שהוא הנותן חיות לאיש הישראלי, והוא הולך עם כח ההוא ומרשיע לפניו, ולכן יתאמץ האדם בתוקף ועוז להתמיד בעבודת הבורא יום ולילה, בכדי שלא ישיג בושה וכלימה מהשפעות אלהות הנשפע עליו כנוכר, ואדרבה ירגיש בעצמו תענוג משוב השפעות אלהות, ואין השתוקקותו אחר שום פרנסה, כי אם לפרנסה כזה הרוחניות, וכן איתא בזוהר (ח"ב סא, ב) תלמידי חכמים מזוניהון דקיק יתיר, שנזונין מחכמה עלאה.

ויעשו כולם אגודה אחת

בחג הסוכות מתאחדים כל איש ישראל באהבה ואהבה
אפילו עם הבשוט שבהם

ארבע מינים כנגד ארבע מעלות בישראל

המדרש בפרשת אמור (ויקרא רבה ל, יב), מחלק בין כל הארבע מינים שהתורה ציוותה לנו ליטול בחג הסוכות וקובע בהם דרגות, כל אחד לפי ערך חשיבותו וכפי התכונות המיוחדות שנצטיינה בהם, שיש ביניהם מינים שהתברכו או בטעם או בריח, כגון הלולב וההדס, ויש את האתרוג שכלול משני המעלות גם יחד, לעומת זה יש לנו את הערבה שהוא ריקן מכל, לא טעם ולא ריח, וכנגד ארבעת המינים האלו נמצאים ארבע מדרגות בקרב בני ישראל, ישנם את הצדיקים שהם עמוסים בתורה ובמצוות, יש את הבינונים שאין להם אלא אחד מן המעלות האלו, או תורה או מצוות, ולמטה מהם יש גם כאלו אשר לדאבוננו לא זכו לא לתורה ולא למצוות.

ובך הוא לשון המדרש: "פרי עץ הדר - אלו ישראל - מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים - אלו ישראל - מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבות - אלו ישראל - מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל - אלו ישראל - מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים".

מסיים המדרש את דבריו, שכאשר מתאגדים ומתאחדים כל בני ישראל, מכל המינים ומכל הכתות, בחבורה אחת ובקשר איתן, בדומה לארבעת המינים

שנאגדים באגודה אחת, אז יש שלמות בבני ישראל ומכפרים אלו על אלו. ובאותה שעה מתעלה הקב"ה מעלה מעלה בשמי השמים ורוכב בערבות, שנאמר (עמוס מ, ו) "הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה", אימתי 'בשמים מעלותיו', בשעה שבני ישראל מקיימים 'ואגודתו על ארץ יסדה'. לפיכך היה משה רבינו מזהיר את בני ישראל ומצווה אותם (ויקרא כג, מ), "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכו' ושמתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים".

ויהי בישורון מלך - בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל

ואמרנו לתת טעם ולבאר העניין, מדוע נצטוו בני ישראל להתאגד יחדיו דווקא לעת הזאת של חג הסוכות, שהוא המשך והשתלשלות מן העבודה של ראש השנה, שבראש השנה מתאספים כל בית ישראל להמליך את הקב"ה על כל הבריאה כולה ומגישים לפניו כתר מלוכה, ואחת היא שאלתם ובקשתם, "מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך".

אולם דבר זה גלוי וידוע לכל (וכמו שכבר נתבאר בארוכה במאמר 'ויטו שכם אחד לעבדך'), שאין שום מלכות שבעולם יכולה להתקיים בזמן ששרי המלך ועבדיו וגם כל העם חולקים האחד על חברו ושונאים אלו את אלו, כי אפילו המלך הנערץ והמהולל ביותר לא יוכל לנהל את מלכותו כאשר יד איש באחיו וכל אחד חפץ להכשיל את חברו, כי על כל פעולה שיעשה האחד יבוא השני ויעשה את ההיפך הגמור, ונמצאת האנדרלמוסיא שוררת בכל. אכן, רק כאשר כולם כאחד פועלים באהבה ואחוה שלום ורעות, ומתוך מטרה אחת לעשות את רצון המלך, או אז תוכל המלוכה להתנהל על מי מנוחות ותתגדל כבודה.

כמו כן גם לענייננו, שכל זמן שיהיה מחלוקת ופירוד במחננו ולא ישרור השלום והשלווה בארמנותינו, עדיין לא יצאנו ידי חובת ההמלכה, כי איזה תוקף יש

למלוכה כאשר בני העם ושרי המלוכה שונאים אלו את אלו, ולכן קבעו לנו שמיד אחר ראש השנה ויום הכפורים מגיע חג הסוכות ואז מצווים אנו להשתדל להרבות אהבה ואחוזה ושלוש ורעות בקרב בני ישראל, למן החשוב שבהם ועד הפחות שבפחותים, כולם מתקשרים בקשר אחד לעשות רצון אבינו שבשמים, ובוה מביאים אנו את המלכות לידי שלמות, וזהו מה דכתיב (דברים לג, ה), "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבמי ישראל", וכדמפרש רש"י, "בהתאסף - בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם".

עניין זה ניכר ביותר על ידי אגודת ארבעת המינים, שהם כוללים ביניהם את כל הדרגות, החל בדרגה העליונה של האתרוג ההדר שיש בו טעם וריח, ועד לערבות הפשוטות שאין בהם כלום, לא טעם ולא ריח, ובכל זאת מתאגדים כולם כאחד, עד שנעשית חטיבה אחת לעשות רצון קוננו בלבב שלם.

מאן דאיהו זעיר איהו רב

ובאמת, בכדי שיהיה אחדות אמתית בקרב בני ישראל, חייבים שתשרוד ביניהם מדת הענווה והביטול של האחד כלפי השני, שיהיו מכבדים זה את זה, כי כאשר לקוי האדם במידת הגאות והיוהרה, מובטח לו שיגיע לידי מחלוקת ופירוד לבבות, שמתוך שלא תהיה לו מדת הכנעה וביטול ישתדל תמיד לכפות את דעתו על אחרים, ומשלא תצלה דרכו תפרוץ כמאליו להבת שלהבת השנאה והמדון.

רמז לכך אנו מוצאים בכתבי רבינו האריז"ל, שם כתב כי ראשי התיבות של 'אתרוג' הוא הפסוק בתהלים (לו, יב) "אל תבואני רגל גאווה", וזהו התפילה שבקש דוד המלך ע"ה להינצל ממידת הגאות. והאתרוג הוא באמת האות והמופת של מדת הענווה, ואף על פי שהאתרוג הוא המוכחר שבמינים, שהוא פרי עץ הדר נאה למראה ומשובב כל עין, מלא טעם וריח, מכל מקום יש בו גם שפלות הרוח וענווה עד שמבטל את עצמו ומצטרף אל שאר המינים, אפילו אל הערבה

שאינ בו לא ריח ולא טעם, וניטל יחד עמהם, זהו הענווה הגדולה ביותר, ורק על ידי המדה הזאת תיתכן האחדות והשלום בקרב כל ישראל^[ט].

את אותו מידה מעולה של הכנעה אנו מוצאים גם אצל הלולב, וכדשאליון בגמרא (סוכה לז:), מאי טעמא שעל נטילת המינים מברכים דווקא 'על נטילת לולב', לכאורה היה ראוי לברך 'על נטילת אתרוג' שהוא הדר יותר מכולם. ומתרצת

(ט) דברים נוקבים כתב בספה"ק 'אור המאיר' (סוכות), בגנות אלו האנשים שהמצווה של האתרוג מביא אותם לידי גאווה ומידות רעות, ומידה טובה מרובה, שאותם שנוטלים את האתרוג לשם שמים ומתוך ענווה, שכרם הרבה מאד והם זוכים לתקן את שורשה במקום עליון, וזה לשונו:

הלצה "אל" תבואני "רגל" גאווה (תהלים לו, יב), ר"ת אתר"ג, להיות רבים הם המתפרצים ומתפארים, וכל אחד ואחד קונה אתרוג לעצמו, וכל עצמו והנהגת דרכו, רחוק מהאתרוג ולולב עם מיניו, כרחוק מזרח ממערב, כנזכר לעיל מהות כוונתם, ומגמת נפשו של אדם בנענועות הלולב, ולכל פינות שהוא פונה לאן יפנה מחשבתו, והמתפארים לבם בל עמם, וכל אחד ואחד לכבוד עצמו דורש, ושלו אינו רואה, אבל רואה באחרים לעשות כמותם, מצד הבושה קונה גם כן אתרוג, לומר שגם הוא מהמהדרים במצות, ומי בקש זאת מידו שהאתרוג גורם לו התפארות, ואין אני והוא יכול לדור וגו', כי כל המתגאה בו' (סוטה ה.), ונמצא הרגל מביאו לידי עבירה, ולא די שאינו מטהר את עצמו ברגל, אלא שמתגאה, וזהו "אל תבואני רגל גאווה", שאל יבוא האדם על ידי הרגל הקדוש, לידי גאווה ותפארת לו מן האדם, באתרוג שקונה להתגאות ולהתפאר, לזה רשום בר"ת אתר"ג בלא אות וי"ו, להורות הסתלקות אלופו של עולם, הקדוש ברוך הוא הכינוי באות וי"ו כנודע מספרים, מחזיר פניו מאתרוג, שהרגל מביאו לידי גאווה.

לאפוקי אישים משכילים, הקונים אתרוג לעשות רצון קונם, ואדרבה קונים שלימות במאני קרבא אשר בידיהו, ומעשיהם בכוונות נענועת הלולב לו' קצוות, כמעשיהם בראש השנה בתקיעת שופר, מעוררים האבות כלליות ג' קווי המדות, לתקנם ולהכניס בהם הדעת, וכן הכוונה בנענעם הלולב, גם כן על דרך הנזכר, והכל עולה בקנה אחד להמבין מדעתו, וזה תולה בזה, על דרך מאמרם ז"ל (תיקו"ז ת' יג כט, א. ויק"ר ל, ב), מאן נצח דינא, מאן דמאני קרבא בידיהו, כמבואר למעלה ולקחתם לכם ביום הראשון, מוסב על ראש השנה, פרי עץ הדר וכפות תמרים, שאז הוא זמן קבלת עול מלכות שמים שלימה, לבנותה ולתקנה בשבעה מדותיה.

הגמרא שמברכין על הלולב דייקא 'הואיל וגבוה מכולן'. ואפשר לומר בביאור הדברים, שהלולב הוא הגבוה מכולם ובכדי להתכלל בתוך כל המינים כאחד הריהו צריך להשפיל ולהכניע את עצמו ביותר, לפיכך זכה הלולב שלא יעשו את ברכת המצווה אלא עליו.

בחסרון הערבה יתבטל כל המצווה

לכשנתבונן בפנימיות עניין אגודת הד' מינים, יתגלה לנו נדבך נוסף ועמוק יותר, והוא עצם הידיעה שאין שום אחד מקרב בני ישראל שהוא ועבודתו אינם חשובים אצל הקדוש ברוך הוא, שהרי גם אם ימסור אדם את כל אשר לו בעד אתרוג נאה ומהודר, לולב מפואר והדסים משולשים, אפילו אם ינענע אותם מן הבוקר עד הערב, לא עשה ולא כלום, ורק אחר שיצרף אל אגודתו גם ערבות פשוטות, אז יזכה לקיים את המצוה כתיקונה, שהלא כן נפסק ב'שולחן ערוך' (תרנא יב), "ד' מינים הללו מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר".

מלבד זאת יש להוסיף ששמו של הקב"ה מתקרא על הערבה לא פחות ממה שנקרא על המינים האחרים, כמו שאנו מוצאים הלשון במדרש (ויקרא רבה פרשת אמור ט), "פרי עץ הדר - זה הקדוש ברוך הוא - שכתוב בו (תהלים קד, א) 'הוד והדר לבשת', כפות תמרים - זה הקדוש ברוך הוא - שכתוב בו (שם צב, ג) 'צדיק כתמר יפרח', וענף עץ עבות - זה הקדוש ברוך הוא - דכתיב (זכריה א, ח) 'והוא עומד בין ההדסים', וערבי נחל - זה הקדוש ברוך הוא - דכתיב ביה (תהלים סח, ה) 'סולו לרוכב בערבות ביה שמו'".

כך גם מקובלים אנחנו מרבינו האריז"ל וכפי שכתבו הלשון "ענין לולב ומינוי, הם ד' אותיות הוי"ה" (פרי עץ חיים - שער הלולב - פרק א), וכל מין מאלו המינים רומז על אות אחת מתוך השם הגדול והנורא וגם הערבה הוא בכלל זה, נמצאנו למדים שבחסרון הערבה יהא זה נחשב כפגם, יהיה השם שלם והכסא שלם.

במה הדברים אמורים, כלפי אותם הצדיקים המשולים לאתרוג כמו גם על הבינונים שדומים ללולב והדם, שצריכים המה לדעת, כי על אף שהם זכו להיות נמנים על לגיונו של מלך ולהתעלות בדרגה עליונה של בעלי תורה ומצוות, עדיין צריכים הם לדעת שחלילה להם מלזלזל בפשוטי העם הריקנים מכל, כי על אף שאותם ריקנים דומים לערבה שאין בו לא טעם ולא ריח, מכל מקום אין ערך לעבודת הצדיקים, אפילו שמוסרים את נפשם לעבוד את השי"ת, עד שיצרפו אליהם גם את פשוטי ודלת העם באגודה אחת, או אז תעלה לרצון עבודתם לאשה ריח ניחוח לפני השי"ת^[1].

(י) וראה מה שכתב בעל 'סדר היום' (כוונת הלולב ואגודתו): עוד ענין אחר שמעתי בענין זה, כי רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל ואינו רוצה שידח ממנו נדח, ובהיות שיש בענייני האנשים ד' מינים, יש מהם שיש בהם טעם וריח, והם החסידים ואנשי מעשה, כי כל מעשיהם האמת והצדק. ויש מהם שאין בהם לא טעם ולא ריח, והם קלי עמי הארץ, כי כל מעשיהם תוהו ואין אתם יודע עד מה. ויש מהם שיש בהם טעם אבל אין בהם ריח, והם העוסקים בתורה ואין בידם מעשים להריח בהם. ויש שיש בהם ריח ואין בהם טעם, שיש בידם מעשים טובים אבל אין בהם תורה. רצה הקדוש ברוך הוא לרמוז לנו בענין לקיחת ד' מינים הללו, שהכל צריך לעולם, וצריך לעשות מהם אגודה אחת וחברה אחת, ולא ידח זה מפני זה כי כולם כאחד טובים.

וראה דיבורים נפלאים ביחתם סופר⁽¹⁾ (מסכת אבות פ"ב משנה ד), שם ביאר כי גם הצדיק צריך להיות מחובר עם כל ישראל - אפילו עם דלת העם, היות שיש לכללות ישראל כח של רבים ופעמים שהצדיק צריך להגיע לזכות הרבים, וזה לשונו:

'אל תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך', לפע"ד לא מיירי כאן מרשעים הפורשים מהציבור ואינם זוכים לראות בנחמת ציבור... אבל נ"ל עפ"י מ"ש בחי' לפ' לולב הגזול, באמרו שם מ"ט לולב בימין ואתרוג בשמאל משום ההכא תלתי מיני והכא חד מינא, דלולב ומינוי הלא מרמז על צדיקים שאינם גמורים וגם על רשעים והדיוטים כידוע, והאתרוג הוא הצדיק הגמור אשר אינו עמהם באגודה כלל, והיה ראוי לתפוס אתרוג בימין ע"ד אורך ימים למימינים, והני מינים בשמאל שהם המשמאילים, אלא מ"מ הצדיק הוא רק יחיד בדורו, וההדיוטים רבים, והן אל כביר לא ימאס והצדיק זוכה בזכות הרבים אעפ"י שהוא גדול מהם, ונהי שאינו עמהם באגודה מ"מ צריך לחברו עם הלולב שלא יפרוד מן הציבור ולא יהי נידון בפני עצמו, כי מי יודע מה יולד יום ויצטרך הוא לזכות הרבים, ומשו"ה

לבלתי ידה ממנו נידה

אבל ביותר מכוונים הדברים כלפי אותם ריקנים שאין בהם לא תורה ולא מצוות, שעלול רוחם ליפול בקרבם ולחשוב מה אני ומה חי, הלא עוונותי כבדו ממני עד למעלה ראש, ובוודאי כבר אבדה תקוותי ואדחה מב' העולמות, העולם הזה והעולם הבא, ומתוך מחשבות אלו נלכד לייאוש ורפיון ידיים ונופל מטה עוד ועוד וכאבן אחר הנופל.

על כן צריך לדעת בלבבו היטב היטב, שכל מחשבות אלו בטעות יסודם, ואפילו אם נכון הדבר שעד עתה לא עמד כל כך בעוז וגבורה כנגד היצר המפתה לילך אחר הבלי הזמן וחיי שעה, מכל מקום יש לו תקנה גדולה, על ידי שיסתפח אל נחלת השי"ת ויתחבר בקשר של קיימא אל שאר כל ישראל הצדיקים, על ידי זה בוודאי תהיה לו עלייה גדולה ותיקון הגון לנשמתו הסוררה, ואף יזכה לעלות מעלה מעלה עד שלסוף יזכה לטהר עצמו להיות עובד השי"ת בכל גופו ונפשו[יא].

וזהו עניין הערבה הדלה, שיש לה ערך רק בהצטרפה אל אגודת הלולב, אולם אחר שכבר הצטרף והודרך כל ימי החג בעבודת הנטילה והנענועים יחד

נוטלין הלולב בימין שהוא שלשה מינים ר"ל כל ישראל בכלל ואתרוג חד מינא. והיינו נמי דקאמרה מתני' [שדברה] עם הצדיק יחיד בדורו, אל תפרוש מן הציבור אעפ"י שאינך עמהם באגודה וחברותא מ"מ אל תפרוש מהם להיותך נמנה בפני עצמך, כי לא תאמין בעצמך עד יום מותך אולי עוד תצטרך לזכותם כנ"ל. [תקצ"ד].

(יא) וראה דיבורים ערבים בספר 'ישמח ישראל' (חג הסוכות אות כז) שכתב בזה הלשון: וזה הוא ענין אגודת ערבה עם המינים, אשר לכאורה ידוע ואיתא כן בויק"ר (ל', י"א) דערבה אין בה לא טעם ולא ריח, והאיך שייך להתאגד ערבה עם הלולב והדס, ובפרט עם האתרוג, אך ע"י אמונה שמאמין בד' כי בגודל רחמיו וחסדיו שא"ס וא"ח לא ידה ממנו נדה ואפי" שפל ונבזה וחדל אישים כמוני, כי אי אפשר להבעל תכלית להשיג ולהבין הרחמנות מהבלתי בעל תכלית, כי תשובה היא ג"כ למעלה משכל אנושי, שגם התורה והחכמה לא ידעו עצה לנפש החוטאת כמו"ש חז"ל (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו), אך בחסדי ד' גזר אומר שיועיל תשובה, באמונה זו זוכה לחבר את עצמו ולהיות אחד עם הלולב וההדס, אפי" עם האתרוג ולולב שמרומזים לצדיקים ולהקב"ה כנודע.

עם שאר המינים, אז יש לו עלייה גדולה ועצומה עד אין חקר, ובהגיע היום האחרון של חג הסוכות - הושענה רבה, אז כבר נוטלים את הערבה בפני עצמה, ועובדים עמה את הקב"ה בעבודה המיוחדת ליום זה, יום זה נקרא בפי רבותינו 'יום ערבה', ואפשר, שלכן נקרא יום זה על שם הערבה, לומר לך גדול מעלת התיקון שזוכה הערבה הריקנית, שאחר שמתחברת באגודה אחת עם הצדיקים יש לה עלייה עצומה עד שנעשית בעצמה לעובד את ה' [יב].

אפילו הריקנים שבך מלאים מצוות

אך ייאמר עוד, שבאמת כבר מצאנו בספרים הקדושים שאמרו, שמכל מין ומין מארבעת המינים יכולים ללמוד דרך ונתיב בעבודת השי"ת, כמו שהזכרנו לעיל מהאר"י הק' שהאתרוג רומז למדת הענווה, שראשי התיבות של 'אתרוג' הוא "אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו, יב), ואילו הלולב מורה על טהרת הלב, כמו שכתבו בספה"ק ('אילה שלחה' בשם הרבי ר' זושא זי"ע ועוד) ש'לולב' ר"ת 'ומהר לבנו לעבדך באמת'.

כך גם חזיגן בספר 'ברכת פריץ' (להגה"ק הסטייפאלער זצ"ל) שנתן רמז גם על ההדס והערבה, דהנה מקור ההדס בתורה הוא מן הפסוק "ענף עץ עבות", ותיבת 'עבות' עושה הר"ת של "תרהיבני בנפשי עוון" (תהלים קלח, ג), ולהורות בא על החובה לבקש ולקוות תמיד שיזכה לחיזוק והתעצמות בעבודת השי"ת (ראה בספר השורשים לרד"ק - ערך רהב).

אבל החידוש הוא שגם מן הערבות - ערבי נחל - שאין בהם לא טעם ולא ריח, גם מהם יש להוציא מרגניתא טבא וללמוד מהם דרך ונתיב בעבודת הבורא יתברך שמו, שהרי הר"ת של 'נחל' הוא "נפשנו חכתה לה" (תהלים לג, ב), למדים

(יב) כן מבואר בהרבה מהספרים הקדושים, ועיין בכתבי רבי צדוק הכהן מלובלין בספר 'מחשבות חרוץ' (טו).

אנו מזה, שגם מן הערבה יכולים אנו ללמוד מדות טובות והנהגות משובחות, כגון מדת האמונה בהש"ת.

על כל פנים חוינן מזה, שאפילו הריקנים שבך מלאים מצוות כרימון, ואין אדם מישראל שיכול לדמות בדעתו שאינו שווה כלום, כי בכל איש ישראל נמצאים מדות טובות ומעלות נפלאות כאור החמה מזהירים, ואם רק ככסף תבקשנה וכמטמונים תחפשנה בוודאי תמצאם, וחלילה מלהתייאש.

הרהק משכן רע

ברם, מדי עסקנו בחובת החיבור והאחדות בתוך כלל ישראל, יש אתנו מקום להוסיף מילין אחדים ודברי אזהרה, שהרי כל בר דעת מבין שכאשר עוסקים בעניין האחדות והחובה לעשות אגודה אחת בקרב כל ישראל, עדיין אין זה אומר שצריך להתחבר עם כל אחד ואחד ללא דרישה וחקירה אחריו, כי למגירת לבנו מצויים בקרב קהל ישראל גם כאלו שלעת עתה אינם מהוגנים כפי הצורך, אנשים שעצם השהות עמהם בכפיפה אחת עלולה להביא פגם בעסק התורה והמצוות ובקדושה וטהרה, ואי לכך צריך זהירות יתירה ושמירה מעליא לדעת מי ומי ההולכים עמו, שלא יתרועע עם מרשיעי ברית וחלילה לא ימשך אבתריה.

לפיכך יש להבהיר בהבהרת דברים, שכאשר אמרו שהד' מינים רומזים על החיוב להתאחד כל ישראל באגודה אחת, אין הכוונה שיתחברו כל כך באופן של חיבה ורעות עם כל אחד ואחד, שהרי יש אנשים שהידידות עמהם עלולה רק להזיק, אלא וודאי הכוונה שיאהב כל אדם מישראל על עצם הדבר שהוא בן אברהם יצחק ויעקב ועל כך שעמדו רגלי אבותיו על הר סיני, כמו כן לא ישנא שום אדם מישראל, אבל וודאי שאסור להתחבר לגמרי עם כל אחד ואחד.

על כגון דא מתאמרי בשם אחד הצדיקים זי"ע, שזהו הסיבה מדוע מניחים כל מין בתוך כים הקושיקעל' בפני עצמו, ורק אחר כך עושין הקשר והאגודה, לומר לך, שעל אף שצריכין כל ישראל להתקשר באגודה אחת, מכל מקום צריך

איזה חציצה בין חברת הצדיקים לאלו שעדיין לא זכו כל כך לזה, בכדי שבאמת לא יבוא ללמוד ממעשיהם של האינם מהוגנים כל כך.

לא זו בלבד, אלא אפילו הצדיק שמחובתו לקרב את הרשעים, להוציא יקר מזולל ולהשפיע עליהם לינוח את מעשיהם הרעים ולקרנם לחסות בצל כנפי השכינה, גם הוא צריך להיזהר שלא יתקרב אליהם יותר מדי, זולת מאותו הזמן שאז הוא משפיע עליהם טללי תחי ואוצרות אמונה. והבחינה זאת למדים אנו מן האתרוג שדומה לצדיק, שאף הוא אינו מתקרב אל שאר המינים מלבד בשעת המצווה גופא, שאז הוא מצטרף יחד עם שאר המינים להעלותם ובכדי שיוכלו לקיים את מצוות נטילת לולב, אבל מיד אחר שמסיימין את המצווה שבה האתרוג למקומה.

אך יוצאים מן הכלל הם אותם הרשעים שנקעה נפשם ממעשיהם הקלוקלים, וקיבלו על עצמם בקבלה גמורה לשוב אל השי"ת בכל לבב, ומטים את שכמם ליטול עליהם עול תורה ומצוות באמת ובאמונה, אותם האנשים מצווה לחבנם ולקרנם תחת כנפי השכינה ולהראות להם חיבה יתירה, עד שיזכו לעלות ולהתייצב על המסילה העולה בית ק-ל^[יג].

הפורש מהם כפורש מן החיים

מאידך גיסא, גם האיש שהוא בבחינת ערבה צריך לדעת, שכל העלייה שזכה לזה בחג הסוכות הוא לא בזכות עצמו, אלא רק משום שבחר להתדבק

(יג) בנוגע לזה ניתן להסביר עוד טעם מדוע בשעת הברכה מברכים על נטילת לולב, שהרי לפי הסברה היו צריכים לברך על האתרוג שהוא הדר יותר, אלא יש לומר, שבכל זאת יש בלולב מעלה יתירה על האתרוג, שהלולב מתקשר עצמו באגודה אחת יחד עם הערבה ומקרבה שתבוא להסתפח בקהל ה', מה שאין כן האתרוג, שיושב בדד לעצמו כל העת ורק בשעת הברכה והנענועים מקרב עצמו אל שאר המינים, ועל כן ראוי הלולב שיברכו עליו.

אל חברת הצדיקים והיראים ולהסתפח בקהל ה', ואך בזכות זה זכה להיות באגד אחד עם האתרוג והלולב ואף זכה להינטל עמהם להיות ראוי לברכת המצווה החביבה של נטילת לולב.

אולם אליה וקוץ בה, כי מתוך שישהה שבעה ימים בחברת הצדיקים ויינטל יחד עמהם, עלולה להשתקע בתוכו מחשבת פסול ולחשוב שכבר אין שום חילוק בינו לבינם, כמו שהם חשובים מצד עצמם כך גם אני קובע ברכה לעצמי. ועל כן צריך להזהירו ולהזכירו, כי עדיין דרך ארוכה יש לו עד שיזכה לעמוד בעצמו על דרך המלך, ולעולם אין לו כל תקנה מלבד ההתחברות עם הצדיקים, ואם חלילה יפרוש מהם הריהו כפורש מן החיים ועלול ליפול שוב לשאול תחתיות.

על פי זה ביאר בספה"ק 'תפארת שלמה' (סוכות), מדוע בכל ימות החג נוטלים את הערבות ומברכים עליה, ואילו בהושענא רבה חובטים אותה אל הקרקע. אלא העניין הוא, שבכל ימי החג הערבה מאוגדת עם שאר המינים ומבטלת את עצמה כלפיהם, לכך ראויה גם היא לברכה, אבל בהושענא רבה, שפשוששת הערבה מן האגודה, מיד דנים אותה על פי הראוי לה וחובטים אותה בקרקע.

לומר לך, שכל המעלה של הערבה הוא רק בשעה שמחוברת אל הצדיקים והישרים, אבל בשעה שפורש מן הצדיק הוי כפורש מן החיים, וקוראין עליה את מאמר הגמרא (סוכה מד:) על מנהג הערבות בהושענא רבה, "חביט חביט ולא בריך"^[יד].

ופרוס עלינו סוכת שלומך

עתה נוכל לחזור לעניין ראשון ולעיקרי הדברים, לזכור ולשנן שעיקר העבודה בחג הסוכות הוא להשתדל בכל תוקף להגביר את האחדות והאהבה בתוך

(יד) עיין עוד בספר 'יטב פנים' להושענא רבה (ד"ה בגמרא פרק לולב וערבה), שם ביאר על דרך זה באורך גדול.

כלל ישראל, וביותר להרבות חיבה ורעות בין יראי ה' וחושבי שמו, לקרב את הקרובים וגם את הרחוקים אשר חפצים ליראה את ה', ולהתקשר באגודה אחת ובקשר אחד, דוגמת מה שאמרו בזוה"ק (חלק ג, עג.) קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד.

כי לא רק אגודת המינים מרמזים על עניין זה של אהבה ואחוה, אלא גם שאר מצוות החג מלמדים על דבר זה, כדרך שמביא הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספר 'מועד לכל חי', שמצוות הסוכה מורה על אחדות בקרב ישראל, כאיש אחד בלב אחד, ומרמז עניין זה בתוך דברי הגמרא (סוכה כו:), שהגמרא מדייקת בלשון הקרא, דהנה כתוב בתורה (ויקרא כג, מב) "כל האזרח בישראל ישבו בַּסֹּכֶת", ועל אף שהקרי הוא בלשון רבים - סוכות, אבל הכתיב הוא בלשון יחיד - סוכת, ומדוע כתוב בלשון יחיד, אלא אומרת הגמרא, "מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת"^[טו].

(טו) רבי חיים פאלאג'י מאריך שם ביותר ('מועד לכל חי' - סימן כ אות מה) על עניין זה ולגודל נחיצות הדברים נעתיק הנה כמה פיסקאות מתוך דבריו, וזה לשונו: כתב הרב 'לחמי תודה' ז"ל ב'פתיחת שערים' דף ט ע"ב וזה לשונו, לפי שענין סוכה הוא מידת האחדות משום דקיימא לן שהוא זכר לענני כבוד שהקיפו כל ישראל, ונשאו אותם כאילו כולם נחשבים לאיש אחד, וזהו שרמזו רבותינו זכרונם לברכה על מה שכתוב 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות' מלמד שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, דהיינו לרמזו על ענין האחדות, וגם 'סכה' הנאמר בקרא חסר וא"ו עולה במספר קטן שלש עשרה כמנין 'אחד' שעולה שלש עשרה.

והיינו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, בפרק קמא דמסכת עבודה זרה שאומר הקדוש ברוך הוא לאומות העולם מצוה קלה יש לי וסוכה שמה דהיינו שרמזו על מידת אחדות שבו, דהיינו שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, שבוה אין מניע שוה פרוטה לכל אחד ואחד עד שנחשב לדבר שאין בו חסרון כים, והיינו שניסה אותם במצוה הלזו דוקא, לפי שהיא תשובה נצחת על מה שאומרים הגויים כלום כפית עלינו ההר כגיגית, והראה להם שבהם אין שייך ענין קבלת התורה בענין כפית ההר כגיגית, לפי שאין בהם מידת האחדות, וזה שניסה את הגוים במצות סוכה, לפי שהיה צפוי לפניו שבודאי לא יקיימוה, לפי שענין סוכה מרמז על מידת האחדות, ובגוים אין מידה זאת של האחדות, יעוין שם.

והאמת הוא, שהסוכה מעצם מבעה מעוררת אהבה ואחדות בין אדם לחברו, שהרי היסוד של מצוות סוכה מצאנו בדברי חז"ל (סוכה ב.), "אמרה תורה - כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי", ויש לומר, שכאן מרומז הסוד של אהבת חברים, שהרי המעכב הגדול ביותר של האחדות, הוא מדת האנוכיות, שרוב האנשים חושבים תמיד רק על טובת עצמם, כל דבר ועניין שעושה או יעשה יחשוב מקודם איזה תועלת עצמית תצמח לו מכך, וכל כך עסוקים האנשים בצרכי עצמם עד שכלל אינם מסוגלים להרגיש בצער ובצרכי הזולת, ואין זה בא מרוע לב חלילה, אלא ממדת האנוכיות.

אבל בסוכות עוזב האדם את הדירת קבע ונכנס לדירת עראי, דהיינו שעושה את דירתו ואת צרכי עצמו לעראי, וכאשר אין האדם דואג כל כך לעצמו,

ועתה מצוה להביא מן החדש על פי דברי הרב לחמי תודה, שכתב בענין כפית ההר כניגית במעמד כל ישראל על הר סיני, עם מצות סוכה, שניהם שווים שהוא להורות על מידת אהבה ואחדות, אם כן היינו מה שכתוב בזוהר הקדוש, סוכה עשויה ככבשן מסטרא דאימא עלה אתמר והר סיני עשן כולו, מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן, וכולא חד, דהיינו מה שהוא הטעם בכפיית הר סיני, המורה על אחדות זהו בעצמו טעם הסוכה להורות על האחדות, ובה הרי אנו זוכים על ידי האחדות להיות בנו השראת שכינה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על הפסוק ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד, וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה על הפסוק והוא באחד, כי על ידי האחדות ואהבה שיש בישראל זוכים שתהיה השראת שכינה, ועל ידי השראת שכינה הוא מגן וצינה גם לגוף שזכה לחיים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש רבה סוף סדר במדבר, כי חתם שם י"ה במדבר בקהת שהיה הארון מכלה בהם, שעל ידי השראת שכינה יהיו כולם חיים וקיימים, וקל להבין.

והביטה וראה בספר ימי דוד דף עז ע"א, מה שביאר במאמר רבותינו זכרונם לברכה דהמובן ממנו הוא, דבחול המועד סוכות צריכים ישראל להיות באחדות ובשלום ומישור טפי מעלי מכל שאר ימות השנה, ולפי זה כמו צער בנפשי דבימים האלה ובזמן הזה אדרבא מרבים קטטה ומריבה, בענין עליות ספר תורה, ובקניית המצות, וסדר הושענות, וחתני התורה, ובעשיית הסוכה בין השכנים וכדומה, ומצוה להודיע להם דיהיה להם סבלנות איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, ויהיו מרבים שלום דהזמן גרמא, הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל ישראל.

אז נפקחין עיניו לראות שקיימים עוד אנשים בעולם חוץ ממנו, וגם להם יש כל מיני הצטרכויות, וממילא נפתח לבבו להרגיש גם את נפש חברו ואת צערו, ותרבה ותגדל אהבת ישראל בין אדם לחברו ובין איש לאחיו.

הסידים ואנשי מעשה היו מרקדין

באותו מדה אנו רואים את הבחינה הזאת גם בשמחה הגדולה שהייתה שורה בבית המקדש בלילות של חג הסוכות, שהיו עושין שם את שמחת בית השואבה, והיו מתאספים שם כל העם, זקנים ונערים, צדיקים ואנשי מעשה יחד עם שאר כל ישראל, ולא היו רואים שינה בעיניהם, אלא יחדיו היו ששים ושמחים כל הלילה מתוך אהבה ואחוה שלום ורעות, עד שמתוך אפיסת הכוחות היו נשמטים ראשיהם ומנמנמים כל אחד על כתף חברו, כמסופר בגמרא (סוכה נג.), ומכאן אתה רואה עד היכן מגעת עבודת החביבות והאהבה בין בני ישראל בימי חג הסוכות[טז].

בקהלם תחד כבודי

מערתה נבוא ליתן טעם חדש מדוע באים האושפיזין – שהם האבות הקדושים – לבקר אותנו ולשהות בצל קורתנו דווקא בימים האלה של חג הסוכות,

(טז) בספה"ק תפארת שלמה (סוכות) למד ממאמר זה של הגמרא, את גודל מעלת אהבת ודיבוק חברים, וכה כתב: יש לומר ברמז גודל מעלת דיבוק החבירים להיות אחוים וקשורים יחד באחוה ורעות. כי לא כל העתים שווים להיות סמוך ונראה אצל הצדיק הרב המורה. לכן התקנה לזה להיות כל איש רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, כמו שנאמר ויעשו כולם אגודה אחת וכו'. ובה פרשנו מאמר הירושלמי בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כו' הוי מכתפי אהדדי. פירוש, לא ראינו שינה והסרון השתנות כל אחד ואחד אצל

ואפשר לומר שהוא מחמת גודל השלום והאחוה שמתרבה באלו הימים יותר משאר ימות השנה, והחוש יעיד שאין שמחה לאב יותר מעת אשר רואה את בניו באהבה ואחוה ושלום ורעות, ומאידך גיסא, אין צער כצער האב בשעה שבניו שונאים זה את זה, ועל כן בחג הסוכות, כאשר תרבה האהבה בין בני ישראל, באים האבות הקדושים בשמחה מנן ערן לראות את בניהם אוהבים ומכבדים זה את זה.

צא ולמד מיעקב אבינו, שצפה ברוח קדשו את אש המחלוקת שיקימו קורח ועדתו על משה רבינו, ועל כן התפלל לפני הקב"ה "בקהלם אל תחד כבודי" (בראשית מט, ו), שבקש יעקב שלא יזכר שמו בתוך המחלוקת הנוראה הזאת, ואכן נתקבלה תפלתו, ובשעת המחלוקת בפרשת קורח, מונה התורה הקדושה את אבותיו של קורח אבל אינה מזכירה שקורח הוא מצאצאיו של יעקב אבינו.

ומכלל לאו אתה שומע הן ומדה טובה מרובה, שבשעה שבני ישראל נמצאים באחוה ורעות, בוודאי ובוודאי שהאבות הקדושים חפצים להזכיר עליהם את שמם ואף באים בכבודם ובעצמם לשבת בסוכה וליטול חלק בראש השמחה.

באהבת ישראל יתגלה מלכות שמים בעולם

אבן, כאשר יתחזקו בני ישראל להרבות שלום ושלווה בין איש לאחיו ובין אדם לחברו, בוודאי יהיה זה תיקון גדול והשלמת עבודת ראש השנה של 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך', ועל ידי שתשרור האחדות בקרב עם בני ישראל תתבסס המלוכה בכל עוז ובכל תוקף, כשבוכות זה אף נזכה לגמר טוב ב'הושענא

חבירו, רק כשהיה ח"ו אחד נופל בדעתו, והולך במרירות על מיעוט השגה בעבודת הבורא או שום דאגת עולם הזה, 'הוי מכתפי אהדדי' – כל אחד סומך על חבירו. כאשר שפך שיחו וצרתו לפני יגיד, הנה חבירו היה תומך בידו לתת לו עצה הגונה לחזק ולאמץ לבבו להסיר תוגה מנפשו, וזה העיקר אהבת חבירים להיות אגודה אחת."

רבה' שהוא גמר החתימה של ראש השנה, ובקרוב נזכה שיתקיים בנו חזון הנביא (זכריה יד, ט), "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"^[יז].

(יז) ראה דיבורים נפלאים שכתב רבינו המהר"ל בספר 'נצח ישראל' (פרק כה), וזה לשונו: כי כאשר תדע, כי עצם הגלות הוא הפיזור שנתפזרו ונתחלקו ישראל. והנה כאשר הם מחולקים גם כן בעצמם, הנה עוד מוסיפים חילוק ופיזור יותר על מה שנתן השם יתברך אותם. והיפך זה כאשר הם עם אחד, הנה נחשב דבר זה יציאה מן הפיזור והגלות, וכו'. ואין ספק, כי כאשר יש כאן בחינה מה של יציאה מן הגלות, כמו שהוא כאשר ישראל הם מתאחדים ואינם מחולקים, (יז) זה נחשב שהם יוצאים מן הגלות. כי בגלותם הם פזורים בין האומות, וכאשר ישראל מתאחדים - דבר זה נחשב שהם יוצאים מן הגלות. ודבר זה הוא גורם שיהיה להם יציאה לגמרי מן הגלות.